

ISSN 1829-1155

Հիմնադրել

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՏՂՈՒՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԳԱՏԱՐԱՆ

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ**

Խմբագրական
խորհուրդ

Գագիկ Նարոյանյան
Կամե Արեհանյան
Վարդյա Նովիանիսյան
Կարին Գրիգորյան
Անուշահ Նակոբյան

Խմբագրություն հասցեն
Երևան, Թաղթամարի 10
Հեռախոս 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

2(68)
2013

© 2013 ՍՏՂՈՒՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

* ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՆԳԱՏԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ - Ա. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ	4
* «ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԱՆՈՒԹՅՈՒՆ» ՀԱՄԱԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ - Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ	22

II. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (1065-1076)

* ՍԳՈ-1065. «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ի ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԱՌԼՈՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՊԱՐՁԵՑՎԱԾ ՀԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 16-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ «Ա» ԿԵՏԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ	31
* ՍԳՈ-1066. 1921 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 20-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՏԱՐԱՆՑՄԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ ԵՎ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	41
* ՍԳՈ-1067. 2009 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 16-ԻՆ ՈՒՏՐԵՒՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌՎԱՐՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱՅԻ «ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՄ ՄԱՍԻՆԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	47
* ՍԳՈ-1068. 2007 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ԴՈՒՇԱՆԲԵՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԱՐՏԱՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԴԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻ ԱՌԱՋԱՅՄԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ (ՎԵՐԱՅՄԱՆ) ԺԱՄԱՆԱԿ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ՑՈՒՑԱԲԵՐՄԱՆ ՀԱՐՅՈՒՄ ԱՆԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԵՎ ԱՅԼ ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳԻ ՀԱՏԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	50
* ՍԳՈ-1069. 1997 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ՎԻՇՆՆԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՇԽԱՏԱԾ ՎԱՌԵԼԻՔԻ ԵՎ ՌԱԴԻՈԱԿՏԻՎ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԿԱՌՎԱՐՄԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՍՏԵՂ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	55
* ՍԳՈ-1070. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 12-ԻՆ ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	60
* ՍԳՈ-1071. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 26-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՎՍՏՐԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՋԱՐԿԱՅՄԱՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	65

* ՍԳՈ-1072. 2012 թվականի Գեյսեմբերի 2-ի ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄեծաՄասնակցային Ընտրակարգով ԼրացնիցիՉ Ընտրութեան Արգելադրութեան Թիվ 1 Ընտրակարգով Ընտրակարգի Հանձնաժողովի 2012 թվականի Գեյսեմբերի 7-ի թիվ 12-Ա Որոշման Հետ ԿԱՊՎԾ ՎԵՃԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	70
* ՍԳՈ-1073. ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՀԱՐԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 30.2-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ, 2-ՐԴ ԵՎ 5-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	85
* ՍԳՈ-1074. «ԹՐԱՆՍՓՈՒՐԵՆՍԻ ԻՆԹԵՐՆԵՇՆԸԼ ՀԱԿԱԿՈՈՒՊՅՈՒՆ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՀԿ-Ի ԵՎ ԶԱՂԱԶԱՅԻ ՈՒՇԻԳ ՄԵԼԻԶՄԵԹՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 113-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	98
* ՍԳՈ-1075. ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 2012 թվականի ԱՊՐԻԼԻ 26-Ի ԹԻՎ 554-Ն ՈՐՈՇՄԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	111
* ՍԳՈ-1076. ԶԱՂԱԶԱՅԻ ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 23-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ, 24-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ, 38-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 7-ՐԴ ՄԱՍԻ, 79-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 80-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	128

III. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ԶՐՈՒՅՑԻ ԹԵՄԱՆ՝ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՆԵՐ.....	143
* ՀՀ ՍԳ՝ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՅՑԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅՈՒՆ	143
* ԱԼԺԻՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԳԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՀ ՍԳ-ՈՒՄ	145
* ՀՀ ՍԳ՝ ՆԱԽԱԳԱՀ Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ՝ ՊԱՏՎԱԿՈՐ ԳՈԿՏՈՐ	146
* ԻՒՀ ԳԼԽԱՎՈՐ ԴԱՏԱԽԱՋԸ ՀՀ ՍԳ-ՈՒՄ	147

Արդարադատության մասին

ԼՂՀ արդարադատության նախարար

**ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՆՔԱՏԻ
ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

XXI դարում մարդկության առջև ծառայած են այնպիսի կարևոր հիմնախնդիրներ, ինչպիսիք են խաղաղությունն ու կայուն զարգացումը, անվտանգությունը, ներկա և ապագա սերունդների համար առողջ շրջակա միջավայր ապահովելը, ահաբեկչության և կազմակերպված հանցագործության, սովի ու աղքատության դեմ պայքարը և այլն:

Բոլոր այս հիմնախնդիրներն անմիջապես կապված են մարդու իրավունքների պաշտպանության հետ, քանի որ դրանց լուծումն ընդհանուր առմամբ մարդու, ժողովրդի, մարդկության նորմալ ապրելակերպի անհրաժեշտ պայման է:

Սահմանադրական արդարադատությունը ժամանակակից ժողովրդավարական պետությունում մարդու իրավունքների դատական պաշտպանության առավել արդյունավետ ինստիտուտն է: ԼՂ-ի պետական իշխանական համակարգում դա նոր ինստիտուտ է, որը գործում է ԼՂԸ Սահմանադրության (այսուհետ՝ Սահմանադրություն) 119-րդ հոդվածի համաձայն 2009 թ. հունիսի 1-ից (անհատական դիմումներով՝ 2009թ. հուլիսի 1-ից):

«Սահմանադրական արդարադատության առջև դրվում է երեք հիմնական նպատակ», - նշում է պրոֆեսոր Գ.Գ. Հարությունյանը, - որից մեկը «յուրաքանչյուր անձի սահմանադրական իրավունքների ապահովման ու պաշտպանության համակարգի գործունակության երաշխավորումն է՝ մարդու եւ քաղաքացու, սահմանադրական արդարադատության իրավունքի երաշխավորման միջոցով»¹: Այս նպատակի իրականացման համար ԼՂՀ գերագույն դատարանն իր գործունեությամբ ապահովում է Սահմանադրության գերակայությունը, մատնանշում է օրենսդրության թերությունները, սահմանադրական դատավարությամբ ապահովում է ազգային իրավունքի համապատասխանությունը միջազգային նորմերին: Դրա հետ մեկտեղ չափազանց կարևոր է, որ սահմանադրական դատա-

¹ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ /ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. - Եր.: «Իրավունք», 2010, էջ. 916:

վարությամբ երաշխավորվում է յուրաքանչյուրի սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը:

Չնայած վերջին տասնամյակներում աշխարհում գոյություն ունեցող հետաքրքրությունը անհատական սահմանադրական գանգատի (դիմումի) ինստիտուտի նկատմամբ մեծացել է, բայց ԼՂ սահմանադրաիրավական համակարգում այն գործում է ոչ բավարար: Այդ իսկ պատճառով այսօր օրենսդրությամբ սահմանված տեսական դրույթները կենսունակ չեն: Այնուամենայնիվ, փորձենք սույն հոդվածով իրականացնել անհատական սահմանադրական դիմումի ինստիտուտի դատավարական առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը սահմանադրաիրավական տեսանկյունից և այդ ինստիտուտի ազդեցությունը երկրի իրավական համակարգի ձևավորման վրա, ինչպես նաև առաջարկությունների մշակումը նրա արդյունավետ գործունեության համար:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացվում է արդարադատության սահմանադրական հիմնական սկզբունքներով, որպիսիք նախատեսված են Սահմանադրությամբ (112-րդ հոդված), ԼՂՀ դատական օրենսգրքով (3, 29-րդ հոդված) և «Սահմանադրական դատավարության մասին» ԼՂՀ օրենքով (3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 և 26-րդ հոդվածներ): Այդպիսիք են անկախությունը, իրավահավասարությունը և մրցակցությունը, գործի հանգամանքների ի պաշտոնե պարզումը, կոլեգիալությունը, հրապարակայնությունը, անընդհատությունը: Նշված օրենքի 7-րդ հոդվածը սահմանում է. «Գերագույն դատարանը պարտավոր է անաչառ կերպով ապահովել, որպեսզի կողմերն ունենան հավասար հնարավորություններ գործի քննության ամբողջ ընթացքում, այդ թվում՝ յուրաքանչյուր կողմին ընձեռել քննվող գործի վերաբերյալ իր դիրքորոշումը ներկայացնելու լիարժեք հնարավորություն: Իսկ համաձայն 8-րդ հոդվածի՝ «Գործի բոլոր հանգամանքները Գերագույն դատարանը պարզում է ի պաշտոնե՝ չսահմանափակվելով սահմանադրական դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով, առաջարկություններով, նրանց ներկայացրած ապացույցներով և գործում առկա այլ նյութերով»:

Անհատական դիմումով սահմանադրական դատավարությունը ԼՂ-ում կարգավորվում է «Սահմանադրական դատավարության մասին» ԼՂՀ օրենքով (այսուհետ՝ Օրենք) և արդարադատության ընդհանուր դրույթների հետ մեկտեղ ունի իր առանձնահատկությունները:

Սահմանադրական արդարադատության դատավարական ընթացակարգերին ու առանձնահատկություններին է նվիրված Օրենքի 8-րդ գլուխը: Այն ներառում է Գերագույն դատարան դիմելու, վերացական ու կոնկրետ սահմանադրական վերահսկողություն իրականացնելու առանձ-

ՎԵՐԼՈՒՃԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

նահատկությունները, գործերի նախապատրաստման եւ քննության ժամանակային սահմանափակումները, տարբեր գործերով Գերագույն դատարանի որոշումների ընդունման և ուժի մեջ մտնելու կարգը, նյութերի հետազոտման կարգը, անհատական դիմումներով գործը քննության ընդունելու և քննության կազմակերպման առանձնահատկությունները և այլն:

Սահմանադրական դատավարությունը, մեր կարծիքով, իր էությամբ արդարադատական բնույթ է կրում: Ուստի, տարբեր պետությունների անհատական դիմումի քննության դատավարական առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը և համեմատումը ընդհանուր դատավարական գործընթացների հետ, հնարավորություն է ընձեռում վերհանել որոշ առանձնահատկություններ:

Մինչ դատավարական առանձնահատկությունների մասին խոսելը, պետք է նշել, որ բոլոր արդարադատական (քաղաքացիական, քրեական, վարչական, սահմանադրական և այլն) կարգերը կանոնակարգվում են սահմանադրական նորմերով և օրենսդրությամբ (շատ դեպքերում՝ օրգանական): Օրինակ՝ Սահմանադրության 109-րդ հոդվածի 3-րդ կետով ամրագրված է, որ «դատարանների լիազորությունները, կազմավորման ու գործունեության կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքներով»: Նույն պահանջը նախատեսված է ՀՀ Սահմանադրության 94-րդ հոդվածի 2-րդ մասով և այլ պետությունների սահմանադրություններով²: Առաջին հայացքից թվում է, թե չկա ոչ մի տարբերություն: Սակայն, որոշ երկրների օրենսդրության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ սահմանադրական արդարադատությունն ունի տարբերակիչ հատկանիշներ:

Ի տարբերություն ընդհանուր իրավասության դատարաններում իրականացվող դատավարությունների, որոնք ծավալուն են և մանրամասն կարգավորվում են օրենքներով (օրենսգրքերով), կողիֆիկացված են, սահմանադրական դատավարությունը կարգավորվում է համառոտ և ընդհանուր դրույթներ պարունակող օրգանական օրենքներով: Այսինքն՝ անհատական սահմանադրական դիմումի քննության դատավարության վերաբերյալ տարբեր հարցերն օրենսդրությամբ մակերեսորեն են կանոնակարգվում:

² Конституция Италии, ст. 108, ч.1. Положение о судостроительстве и магистратуре устанавливаются законом; Конституция Польши, ст. 176, ч. 2. Устройство и компетенция судов, а также порядок судопроизводства определяются законами; Конституция Словацкой Республики, ст. 143, п. 2. Подробное регулирование системы судов, их компетенции, организации и производства в них осуществляется законом; Конституция Хорватии, ст. 116, ч. 2. Учреждение, компетенция, состав и организация судов, а также судопроизводство регулируются законом; Конституция Чешской Республики, ст. 91(2). Полномочия и организация судов устанавливаются законом, Конституция Испании, ст. 165, Органический закон регулирует деятельность Конституционного суда, статус его членов, процедуру, применяемую в нем и условия исполнения решений и т.д..

Անհրաժեշտ է նշել, որ բոլոր դատավարություններին վերաբերող հիմքերը, հիմնական և ընդհանուր հարցերն արտացոլված են Սահմանադրություններում: Նրանք հիմնականում ամրագրված են Հիմնական օրենքի մարդու իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ մասերում: Օրինակ՝ սահմանադրություններում ամրագրված են այնպիսի դատավարական իրավունքին վերաբերվող ընդհանուր դրույթներ, ինչպիսիք են, իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանությունը³, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում գործի հրապարակային քննությունը⁴, դատական որոշումների պարտադիր պատճառաբանված լինելը⁵ և այլն: Այսինքն՝ դատավարական իրավունքի ընդհանուր նորմերը վերաբերվում են բոլոր արդարադատական գործընթացներին, և սահմանադրական դատավարությունը բացառություն չի կազմում:

Մինչդեռ ժամանակ, սահմանադրական արդարադատությունն առանձնահատուկ է այն իրականացնող մարմնի լիազորությունների Սահմանադրությամբ նախատեսված լինելու փաստով⁶ և սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանադրական արդարադատության իրականացումը կանոնակարգելու իրավասությամբ:

Սահմանադրություններում կան դրույթներ, որոնք ավելի մանրամասնորեն են կանոնակարգում սահմանադրական դատավարության առանձին հարցերը: Խոսքը վերաբերում է սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտների⁷ շրջանակին, վերահսկման օբյեկտներին⁸, դատարանի ընդունած որոշումների համար սահմանված ձայների քանակին

3 Конституция Грузии, ст. 42, п. 1. Каждый человек имеет право обратиться в суд за защитой своих прав и свобод; Конституция Греции, ст. 20. 1. Каждый имеет право на законную защиту со стороны суда и может выражать перед ним свои взгляды в отношении своих прав и интересов, как это определено законом и др..

4 Конституция Португалии, ст.20, п. 4. Каждый имеет право на рассмотрение его дела в разумные сроки и с использованием справедливых процедур; Хартия основных прав и свобод Чешской Республики, ст. 36. (1) Каждый может в установленном порядке отстаивать свое право в независимом и беспристрастном суде, а в случаях, установленных законом, – в ином органе; Конституция Российской Федерации, ст. 123, п. 1, 3 и др..

5 Конституция Италии, ст. 111, ч.1. Все действия судебной власти должны быть мотивированы.

6 ԼՂՀ Սահմ. 114-րդ հոդվածի 1-ին կետ, ՀՀ Սահմ. 100-րդ հոդված, Գերմանիայի Սահմ. 93-րդ հոդված, Պորտուգալիայի Սահմ. 223, 277-283-րդ հոդվածներ, Ավստրիայի Սահմ. 137-144-րդ հոդվածներ, Իտալիայի Սահմ. 134-րդ հոդված, Իսպանիայի Սահմ. 161-րդ հոդված, Հունգարիայի Սահմ. 24-րդ հոդված, Լեհաստանի Սահմ. 79, 188-րդ հոդվածներ, Սլովակիայի Սահմ. 125-129-րդ հոդվածներ, Սլովենիայի Սահմ. 160-րդ հոդված և այլն:

7 Սահմ. 114-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 2.1-2.9-րդ ենթակետեր, ՀՀ Սահմ. 101-րդ հոդված, Սերբիայի Սահմ. 168-րդ հոդված, Լեհաստանի Սահմ. 191-193 հոդվածներ, Իսպանիայի Սահմ. 162-րդ հոդված, Ադրբեջանի Սահմ.130 հոդվածի 3-րդ կետ, Վրաստանի Սահմ. 89-րդ հոդվածի 1-ին կետ և այլն:

8 Սահմ. 114-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1.1-1.9 ղ ենթակետեր, ՀՀ Սահմ. 100-րդ հոդված, Խորվաթիայի Սահմ. 125-րդ հոդված, Սլովենիայի Սահմ. 160-րդ հոդված, Ֆրանսիայի Սահմ. 58-61-րդ հոդվածներ, Ռուսաստանի Սահմ. 125-րդ հոդվածի 2-5-րդ կետեր և այլն:

ՎԵՐԼՈՒՃԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

(քվորումին)⁹, որոշումների ուժի մեջ մտնելուն և հրապարակմանը¹⁰: Այստեղից կարող ենք եզրակացնել, որ սահմանադրություններում ուղղակի, մանրամասնորեն ու հստակ ամրագրված են լինում ոչ թե ընդհանուր իրավասության դատարաններում իրականացվող դատավարության վերաբերյալ նորմեր, այլ սահմանադրական արդարադատությունը կարգավորող դրույթներ (պահանջներ): Հարցի նման կարգավորումը վկայակոչում է սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմնի դերը և դրա կարգավիճակը պետական իշխանական համակարգում: Սահմանադրությամբ ամրագրված սահմանադրական դատավարության վերաբերյալ դրույթները կարևորագույն երաշխիք են սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմնի անկախ գործունեության համար, քանի որ սահմանադրական դատավարության վերաբերյալ որոշ հարցերի օրենսդրական ձևակերպումը իրականացվում է վերոնշյալ սահմանադրական պահանջներին համահունչ: Այսինքն՝ Սահմանադրության այդ դրույթները սահմանափակում են մի կողմից օրենսդիր իշխանության ազդեցությունը սահմանադրական դատարանի վրա լիազորությունների սահմանման մասով, մյուս կողմից դրվում է որոշակի պատենշ, այսպես կոչված, «դատական ակտիվության»¹¹ (judicial activism) դեմ:

Տարբեր պետությունների անհատական սահմանադրական դիմումի ինստիտուտի համեմատական ուսումնասիրությունը հնարավորություն է ընձեռում ընդգծելու այդ ինստիտուտի առանձնահատկությունները և ծանոթանալու, թե ինչպիսի դիրքորոշում և վերաբերմունք է դրսևորվում պետական իշխանության մարմինների կողմից նրա ներդրման գործում:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Օրենքը (արտասահմանյան սահմանադրական օրենսդրությունն ընդհանրապես) սահմանում է տարբեր լիազորություններով գործերի քննության առանձնահատկությունները:

«Գործերի քննության առանձնահատկությունները, - նշում է պրոֆեսոր Գ.Գ. Հարությունյանը, - ներառում են.

- ովքե՞ր կարող են այս կամ այն հարցով դիմել սահմանադրական դատարան,
- գործերի նախապատրաստման և քննության ժամանակային ի՞նչ սահմանափակումներ են դրվում,

⁹ Սահմ. 114-րդ հոդվածի 3-րդ կետ, ՀՀ Սահմ. 102-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, Լեհաստանի Սահմ. 190-րդ հոդվածի 5-րդ մաս, Սլովենիայի Սահմ. 162-րդ 3-րդ մաս և այլն:

¹⁰ Սահմ. 114-րդ հոդվածի 3-րդ կետ, ՀՀ սահմ. 102-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, Սերբիայի Սահմ. 171-րդ հոդված, Ֆրանսիայի Սահմ. 62-րդ հոդված և այլն:

¹¹ Տե՛ս.: Алек Д. Эпштейн. Социально-политические последствия укрепления статуса Верховного суда как главенствующей структуры в политической жизни страны. Предварительные итоги “Конституционной революции” и практики “Судебного активизма” 1990-х годов, <http://hedir.openu.ac.il/kurs/politika1/epshtein.htm#2>.

- ովքե՞ր են դատավարության կողմերը, ի՞նչ իրավունքներ ու պարտականություններ նրանք ունեն դատավարության ընթացքում,
- նյութերի հետազոտման ի՞նչ կարգ է սահմանված,
- գործով որոշումների կամ եզրակացությունների ընդունման ի՞նչ կարգ է սահմանված,
- գործի կարճման ի՞նչ մեխանիզմներ են գործում և այլն»¹²:

Անհատական սահմանադրական գանգատով, դիմումով սահմանադրական դատարանը նորմատիվ ակտի (կամ նրա մի մասի) օրինականությունը չի որոշում: Որովհետև, դիմումի քննության արդյունքում, և հակասահմանադրական ճանաչվելու դեպքում, դեռ անհատի խախտված իրավունքները և ազատությունները լրիվությամբ չեն վերականգնվում: Հետագա քայլերը պետք է կատարվեն օրենսդրի, նորմատիվ ակտը ընդունողի կամ կոնկրետ գործը քննող դատարանի կողմից սահմանադրական դատարանի ընդունած որոշման լույսի ներքո:

Առավել արդյունավետ կարելի է ապահովել Սահմանադրության գերակայությունը, եթե երկրում լիարժեք գործում է անհատական սահմանադրական գանգատի ինստիտուտը: Անհատական սահմանադրական գանգատով իրականացվող դատավարության բնութագրումը՝ որպես ընդհանուր իրավասության դատարանների դատավարություն, ենթադրում է անհատի և դատարանի միջև դատավարական գործողությունների և իրավահարաբերությունների ամբողջություն:

Բայց սահմանադրական արդարադատության ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս վերհանել նրա և մյուս դատավարությունների միջև գոյություն ունեցող տարբերությունները, թեկուզ և շատ դրույթներ համընկնում են:

Պետք է ընդգծել, որ անհատական դիմումի քննությունը սահմանադրական դատարանում չի փոխարինում ընդհանուր իրավասության դատարաններում մարդու սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության իրավասությանը:

Անհատական դիմումի քննության դատավարական առանձնահատկություններն առաջին հերթին կայանում են նրանում, որ յուրաքանչյուրն ինքն է նախաձեռնում իր սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը: Եթե քաղաքացիական կամ քրեական դատավարությունը ուղղված է նյութական իրավունքի նորմերի կիրառմանը իրականության որոշակի հանգամանքներում, ու հիմնական խնդիրը իրավաբանական փաստի ուսումնասիրումն ու հաստատումն է դատարանի կողմից, ապա սահմանադրական դատավարության պատկերն այլ է:

¹² Գ.Գ. Հարությունյան. Սահմանադրական վերահսկողություն /ուսում. ձեռնարկ, լրամշակված իրատարակություն/. - Եր., «Իրավունք», 2008, էջ 128:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Սահմանադրական դատարանում անհատական դիմումի քննության դատավարական առանձնահատկությունն այն է, որ քննության արդյունքում որոշվում է նորմատիվ ակտի (կամ նրա որևէ դրույթի) համապատասխանությունը մեկ այլ նորմատիվ ակտի ու չկա դրա ապացուցման՝ որպես փաստի, անհրաժեշտություն: Այսինքն՝ դիմումով սահմանադրական դատարանը որոշում է գանգատարկված նորմատիվ ակտի (նրա դրույթի) համապատասխանությունը Սահմանադրությանը (որոշվում է սահմանադրականությունը): Գատական քննության առարկա է Սահմանադրության գերակայության ապահովումը: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը քննում է սահմանադրական իրավունքի վերաբերյալ վեճ: Ինչպես նշում է պրոֆեսոր Գ. Գ. Հարությունյանը, «դատաքննության օբյեկտը ոչ թե անձն է կամ իրավախախտման հանգամանքը, փաստերը, այլ նորմատիվ ակտը, օրենքի կամ նորմատիվ այլ ակտի դրույթները (պաշտոնատար անձի գործողությունը կամ անգործությունը), որոնց սահմանադրականության բացահայտման խնդիր է դրված»¹³:

Դիմումով քննվող գործերը հատուկ են, որովհետև դիմողը պետք է հստակ ներկայացնի, թե իր որ սահմանադրական իրավունքը կամ ազատությունն է խախտվել: Դիմումով քննվող գործերի կարևորագույն հատկանիշը քննության առարկայի սահմանադրականության հարցի որոշելն է: Այսինքն՝ դիմումով դատարանը որոշում է սահմանադրական իրավունքի ենթակա հարցերը, այլ ոչ թե գնահատում և հաստատում է գործի փաստական հանգամանքները:

Անհատական դիմումի քննության դատավարության առանձնահատկություններից է նաև նրա որոշակի կազմակերպչական ինքնուրույնությունը: Խոսքը վերաբերում է սահմանադրական դատավարությունը կարգավորող օրենսդրությամբ ամրագրված առանձին դրույթներին, որի համաձայն, սահմանադրական դատարանները լիազորվում են կարգավորել սեփական դատավարության որոշ հարցեր: Օրինակ՝ Օրենքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ «Սահմանադրության 114-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2.6-րդ կետին համապատասխան՝ ներկայացված դիմումների ընդունման կարգը սահմանվում է Գերագույն դատարանի կողմից ընդունված կանոնակարգով»: ՀՀ Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված է, որ «Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 6-րդ կետին համապատասխան՝ ներկայացված դիմումների ընդունման կարգը սահմանվում է Սահմանադրական դատարանի կանոնակարգով»: Նման դրույթներ ամրագրված են տարբեր երկրների

¹³ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ /ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, էջ 922.

օրենսդրություններում¹⁴: Այսինքն՝ սահմանադրական դատարանները, հիմք ընդունելով օրենքներում ամրագրված դրույթները, հնարավորություն ունեն սահմանել սեփական դատավարության որոշ կանոններ, դրանով հանդերձ ապահովել որոշակի ինքնուրույնություն և սրանով էլ տարբերվում են դատավարության մյուս ձևերից: Կազմակերպչական ինքնուրույնությամբ ընդհանուր իրավասության դատարաններն օժտված չեն, որովհետև նրանց գործունեությունը ամբողջությամբ կանոնակարգվում է համապատասխան դատավարական օրենսդրությամբ (քաղաքացիական, քրեական, վարչական):

Սահմանադրական դատավարությունում կողմերը կարելի է որոշել դատարանում քննվող գործի բնույթից ելնելով: Այսպես՝ անհատական սահմանադրական դիմումի քննության դատավարական կողմեր են հանդիսանում դիմում ներկայացրած անձը (կամ նրա ներկայացուցիչը) և հանրային իշխանության մարմինը կամ պաշտոնատար անձը, որն ընդունել է վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտը, և պիտի որոշվի վերջինիս համապատասխանությունը Սահմանադրությանը:

Անհատական դիմումի ինստիտուտն իր սահմանադրաիրավական ամրագրումն է ստացել Սահմանադրության 114-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2.6-րդ կետում, որի համաձայն Գերագույն դատարան կարող է դիմել «յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները, և վիճարկվում է այդ դատական ակտով իր նկատմամբ կիրառված նորմատիվ ակտի դրույթների սահմանադրականությունը»¹⁵:

Անհրաժեշտ է նշել, որ սահմանադրական դատավարությանը բնորոշ է ներկայացուցչության ինստիտուտը: Սահմանադրական դատավարական իրավունքով կանոնակարգվում են այդ ինստիտուտի առանձնահատկությունները՝ ելնելով դատավարության սուբյեկտների շրջանակից: Սահմանադրական դատավարության մասնակիցների մեծ մասը կազմում են հանրային իշխանության սուբյեկտները և պաշտոնատար անձինք: Ուստի նրանց անմիջական մասնակցությունը սահմանադրական դատավարությունում սահմանափակվում է կատարվող աշխատանքի:

¹⁴ «Սահմանադրական դատավարության մասին» ԼՂՀ օրենքի 17, 26, 57-րդ հոդվածներ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 29, 38, 69-րդ հոդվածներ, «Սահմանադրական դատարանի կազմակերպման մասին» Բելառուսի օրենքի 4-րդ հոդվածի 3-րդ մաս, «Սահմանադրական դատարանի կազմակերպման մասին» Սլովակիայի օրենքի §3,79-րդ, Գերմանիայի Դաշնային Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի §1,3-րդ մաս, Իսպանիայի Սահմանադրական տրիբունալի մասին օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս և այլն:

¹⁵ Նշված եզրույթների վերաբերյալ /«դատարանի վերջնական ակտ», «դատական պաշտպանության բոլոր միջոցների սպառում», «կիրառված նորմատիվ ակտ», հեղինակը արտահայտել է իր դիրքորոշումը «Անհատական սահմանադրական զանգատի ինստիտուտի բնորոշ գծերն ու առանձնահատկությունները ԼՂՀ-ում» հոդվածում. ՀՀ Սահմանադրական դատարան, տեղեկագիր, N3, 2011թ.:

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

քի բնույթով և ծանրաբեռնվածությունից ելնելով: Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտություն է առաջանում իրենց՝ որպես դատավարության մասնակցին պատկանող որոշ դատավարական լիազորությունների տերերի, պատվիրակել դրանք սահմանադրական դատարանում ներկայացուցչությունը ապահովող անձանց: Ինչ վերաբերում է անհատական դիմումների քննության ժամանակ ներկայացուցչության ապահովմանը, ապա կարող ենք մատնանշել, որ սահմանադրական դատավարությունում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց ներկայացուցչությունը հիմնականում ապահովում են փաստաբանները: Օրինակ՝ ի լրումն Օրենքի 34-րդ հոդվածի 3-ր կետի դրույթների՝ ԼՂՀ գերագույն դատարանի սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելու կանոնակարգի (այսուհետ՝ Կանոնակարգ) 19-րդ հոդվածի 1-ին կետի ա) ենթակետի՝ Գերագույն դատարան ներկայացվող անհատական դիմումին կցվում են փաստաբանին, բարձրագույն իրավաբանական կրթություն ունեցող անձին կամ սահմանադրական իրավունքի ոլորտում գիտական աստիճան ունեցող անձին տրված, օրենքով սահմանված կարգով վավերացված լիազորագիրը կամ որպես իրավաբանական անձի ի պաշտոնե ներկայացուցիչ հանդես գալու դեպքում՝ վերջինիս լիազորությունները հաստատող փաստաթուղթ¹⁶: Այսպիսով՝ կարող ենք եզրակացնել, որ սահմանադրական դատավարությունում ներկայացուցչության առանձնահատկությունը պայմանավորված է դիմողներին իրավական օգնություն ցուցաբերելով, դիմումներին ներկայացվող պահանջների կատարմամբ ու որակի բարձրացմամբ, և ամենից կարևորը՝ ապահովվում է սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմնի մատչելիությունը: Քանի որ ներկայացուցչությունը դատարանում կապված է ֆինանսական ծախսերի հետ, ուստի մենք լրիվությամբ համամիտ ենք այն դիրքորոշմանը, որը արտահայտել է Վենետիկի հանձնաժողովն իր ուսումնասիրությունում¹⁷:

¹⁶ Տե՛ս. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 46-րդ հ. 3-րդ կ., Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի §22(1)կ., Իսպանիայի Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 81-րդ հ., ՌԳ՝ Սահմանադրական դատարանի մասին դաշնային սահմանադրական օրենքի 53-րդ օրենքի 2-րդ մասի, Չեխիայի Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 30-րդ հ. 1-ին կ., Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալի մասին օրենքի 48-րդ հ. 1-ին կ. և այլն:

¹⁷ Исследование о прямом доступе к конституционному правосудию. Принято на 85 пленарном заседании Венецианской комиссии, п. 113, с. 41-42. Предусмотрение юридического представительства имеет целью оказать помощь заявителю и повысить качество жалоб. Тем не менее, юридическое представительство может иметь значительные финансовые последствия. Следовательно, отказ в оказании финансовой помощи или бесплатной юридической помощи равнозначен отказу в эффективном доступе в суд, особенно если юридическое представительство является обязательным. Это означает, что заявителям должна предоставляться бесплатная юридическая помощь, если это требуется вследствие их материального положения, для обеспечения их доступа к конституционному правосудию.

Պետք է նշել, որ սահմանադրական դատավարության բոլոր ձևերի և փուլերի համար կարևոր նշանակություն ունի ժամկետների հարցը՝ սկսած դիմում ներկայացնելու պահից: Անհատական դիմումի քննության, ինչպես նաև սահմանադրական դատավարության մյուս ձևերի ժամկետները տարբեր են: Օրինակ՝ Օրենքի 57-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ անհատական դիմումները կարող են Գերագույն դատարան ներկայացվել ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից, իր հանդեպ կիրառված դատական ակտի վիճարկման հնարավորությունները սպառելու պահից ոչ ուշ, քան վեց ամիս հետո: Տեղական ինքնակառավարման մարմինների դիմումները Գերագույն դատարան կարող են ներկայացվել այն պահից սկսած, երբ իմացել են, կամ պարտավոր էին իմանալ, իրենց իրավունքների խախտման կամ դրանց խախտման իրական հնարավորության մասին, բայց ոչ ուշ, քան համապատասխան իրավական ակտն ուժի մեջ մտնելուց մեկ տարի հետո: Հանրաքվեների և ընտրությունների հետ կապված վեճերի լուծման համար սահմանված է յոթնօրյա ժամկետ: Եթե քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարության բոլոր ժամկետներն արտացոլված են համապատասխան դատավարական օրենսգրքերում, ապա սահմանադրական դատավարությունը կարգավորող ժամկետները (առավել ևս անհատական դիմումների հարցով) ամրագրված են որոշ չափով օրենքներում, իսկ մեծամասամբ դրանք սահմանված են դատարանի կողմից ընդունված կանոնակարգերում: Անհատական սահմանադրական դիմումի քննության դատավարական ժամկետների վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովն արտահայտել է իր դիրքորոշումը հատուկ ուսումնասիրությունում¹⁸:

Հարկ է ընդգծել, որ սովորական դատավարությունների ժամանակ գործի քննությունը կատարվում է բանավոր և գործին մասնակցող անձանց ներկայությամբ¹⁹: Սահմանադրական դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ գործերի բանավոր քննության հետ մեկտեղ, սահմանադրական դատարաններում լայն տարածում է գտել նաև դատաքննության գրավոր եղանակը²⁰: Ինչպես ընդգծում է պրոֆեսոր

18 Անհատական դիմումներով Սահմանադրական դատարան դիմելու ժամկետների վերաբերյալ տե՛ս՝ Исследование о прямом доступе к конституционному правосудию. Принято на 85 пленарном заседании Венецианской комиссии (Венеция, 17-18 декабря 2010 г.). Таблица 1.1.2.. "Целью предумотрения сроков является правовая определенность, чтобы после определенного промежутка времени акт невозможно было оспорить... сроки не должны быть слишком длительными и должны быть разумными, чтобы лицо имело возможность подготовить жалобу, или чтобы юрист имел возможность ознакомиться с материалами дела для подготовки жалобы и осуществления защиты прав лица", п. 112, с. 41 и Таблица 1.1.2..

19 ԼՂՀ ՔԳՕ, հ.9, 1-ին կետ, Ռուսաստանի Գաշնության Քրեական ԳՕ 240-րդ հ. և այլն:

20 Տե՛ս. Закон о Конституционном трибунале Польши, ст. 23, ч. 1; Закон о Федеральном конституционном суде Германии, §§25, 32(3), 94(5), Закон о конституционном суде Азербайджанской Республики, ст. 27.2 и др..

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Գ. Հարությունյանը, «Գերմանիայում սահմանադրական դատարանը ... հիմնականում գործերի քննությունն իրականացնում է գրավոր: Դատարանն իրավունք ունի կազմակերպել բանավոր լսումներ, եթե կողմերը չեն առարկում: Անհատական դիմումներով չեն կարող պահանջվել բանավոր լսումներ, դրանց քննությունը կազմակերպվում է գրավոր»²¹: Նման գրավոր ընթացակարգով է իրականացվում սահմանադրական դատավարությունը Ֆրանսիայում: Մրցակցության սկզբունքը Սահմանադրական խորհրդում գոյություն ունի միայն ընտրությունների հետ կապված վեճերով գործերի քննության ժամանակ: 1995թ. հունիսի 28-ի որոշմամբ Խորհրդի Կանոնակարգի 15-րդ հոդվածում ամրագրվել է մի նորմ, որի համաձայն՝ Խորհրդի կամ նրա սեկցիայում ընտրությունների հանգամանքների քննության ժամանակ կարող են հրավիրել վկաներ և լսել նրանց: Այս կարգը պահպանվում էր մինչև վերջերս կատարված սահմանադրական փոփոխությունները (2008թ.), երբ դատարաններին իրավունք վերապահվեց կոնկրետ գործերով կիրառվող օրենքի սահմանադրականության հարցով դիմել Սահմանադրական խորհուրդ, որի Կանոնակարգի 5-րդ հոդվածով դատավարության այս ձևը նախատեսում է կողմերի վիճաբանություն: Քանի որ օրենսդրորեն Խորհրդի կողմից իրականացվող դատաքննության ընթացակարգերը սահմանված չեն, ասածից կարող ենք ենթադրել, որ գործերի դատաքննության գրավոր ընթացակարգերը նախընտրվում են այն պատճառով, որ ապահովում են դատավարությամբ սահմանված ողջամիտ ժամկետների պահանջը և թեթևացնում են դատարանների ծանրաբեռնվածությունը²²: Գործերի բանավոր դատաքննությունը սահմանադրական դատարաններում սահմանափակվում է, մեր կարծիքով, նաև այն պատճառով, որ դատարանը որևէ իրավաբանական փաստ չպիտի հաստատի: Կողմերի մրցակցությունը կրում է վերացական բնույթ, և որևէ իրավական հանգամանք ներկայացնելու համար կողմերից կպահանջվեն երկարատև տեսական եզրահանգումներ:

ԼՂՀ Օրենքի 26-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ Գերագույն դատարանում գործերի դատաքննությունն իրականացվում է ինչպես բանավոր, այնպես էլ գրավոր ընթացակարգերով: Օրենքի 56-րդ հոդվածի 5-րդ կետի դրույթը նախատեսում է, որ Գերագույն դատարանը Սահմանադրության 114-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1.1-րդ կետով նախատեսված գործերով (օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կարգադրությունների, Կառավարության, վարչապետի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների համա-

21 Գ.Գ. Հարությունյան. Սահմանադրական վերահսկողություն /ուսում. ձեռնարկ, լրամշակված հրատարակություն/, էջ 136-137:
 22 Գրավոր դատաքննության ընթացակարգերի մասին տե՛ս. Европейская модель конституционного судопроизводства./ Г.Х. Нуриев. - М.: Норма, ИНФРА-М, 2012, - С. 178-182.

պատասխանությունը Սահմանադրությանը) քննությունը իրականացնում է գրավոր ընթացակարգով, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ տվյալ գործը Գերագույն դատարանի գնահատմամբ, ձեռք է բերել հասարակական մեծ հնչեղություն, կամ դրա բանավոր դատաքննությունը կնպաստի գործի հանգամանքների առավել արագ բացահայտմանը: Նույնանման պահանջ է սահմանված ՀՀ սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին կետով և 68-րդ հոդվածի 6-րդ կետով:

Սահմանադրական դատավարական առանձնահատկությունների շարքին է դասվում նաև դիմումը հետ վերցնելու կարգը: Օրենքի 21-րդ հոդվածով նախատեսված է, որ «1. Գերագույն դատարան ներկայացված դիմումը կարող է դիմողը հետ վերցնել մինչև գործի դատաքննությունը սկսվելը:

2. Գերագույն դատարանը կարող է մերժել այն դիմումը հետ վերցնելը, որի հիման վրա գործ է ընդունվել քննության, եթե գտնում է, որ դիմումի առարկայի վերաբերյալ գործի քննությունը բխում է հանրության կամ պետության շահերից, բացառությամբ սույն օրենքով նախատեսված այն դեպքերի, երբ դիմումից հրաժարվելը հանգեցնում է գործի քննության կարճմանը»: Օրենսդրությամբ սահմանված այս կարգը ենթադրում է, որ գործի քննությունն սկսելուց հետո, անկախ դիմողի ցանկության ու դիրքորոշման փոփոխության, Գերագույն դատարանը պարտավոր է դատաքննությունը շարունակել և գործով ընդունել որոշում: Ասածից կարող ենք եզրակացնել, որ, եթե անհատական դիմումով սահմանադրական դատարանի դիմելիս դիմող սուբյեկտի կողմից որոշվում է դիմումի առարկան, ապա դատարանը ինքն է որոշում քննության առարկան²³: Այսինքն՝ սահմանադրական դատավարությունը դիսպոզիտիվ բնույթ չի կրում՝ ի տարբերություն քաղաքացիական դատավարության, որտեղ կողմերը կարող են

²³ Գործի կարճման վերաբերյալ տե՛ս. Исследование о прямом доступе к конституционному правосудию. Принято на 85 пленарном заседании Венецианской комиссии (Венеция, 17-18 декабря 2010 г.). В случае нормативного контроля не обязательно, чтобы Конституционный суд прекратил производство по делу в случае отзыва обращения. В данном случае Суд должен иметь возможность продолжить рассмотрение дела, если это исходит из интересов общества или государства. Вышеуказанное является выражением независимости конституционных судов и их функции по защите Конституции, даже если заявитель больше не является стороной судопроизводства. То же самое возможно в случае контроля на основании полной конституционной жалобы, если Конституционный суд может инициировать контроль нормативного акта, лежащего в основе индивидуального решения или акта; даже в случае отзыва индивидуальной жалобы Конституционный суд может иметь возможность продолжить контроль нормативного акта. Несмотря на это, некоторые законы “О Конституционном Суде” предусматривают прекращение производства по делу относительно нормативных актов в случае отзыва обращения (например, в Андорре, Австрии, Чешской Республике, Польше, Венгрии, России, Сербии, Швейцарии, “Бывшей Югославской Республике Македония”, Украине). Что касается индивидуальных актов, для слушания дела, как правило, необходимо, чтобы заявитель поддержал свое ходатайство (например, в Австрии, Черногории, Словении). Тем не менее, Конституционный суд Словакии может отклонить отзыв полной конституционной жалобы. А в Португалии точка зрения такова, что если представляется жалоба, заявитель больше не может отозвать ее, следовательно, обращение не может быть отозвано. (ш. 144-146, - С. 51-52).

ՎԵՐԼՈՒՃԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

ազատ տնօրինել սեփական նյութական և դատավարական իրավունքները ու դատարանի դերը նրանում է, որ աջակցում է դատավարության մասնակիցներին՝ նրանց իրավունքների իրականացման գործում:

Սահմանադրական դատավարությանը բնորոշ է նաև այլ ընթացակարգ, երբ դատարանը դատաքննության նախապատրաստելու կապակցությամբ իրավասու է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, դրանց պաշտոնատար անձերից, ֆիզիկական և իրավաբանական անձերից պահանջելու փաստաթղթեր և այլ նյութեր (Օրենքի 28-րդ հ. կետ 1-ին): Նմանօրինակ մոտեցում է ամրագրված նաև այլ պետությունների օրենսդրությունում²⁴, որի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ սահմանադրական դատավարության նշված առանձնահատկությունը պայմանավորված է դատարանի հանրային իրավական բնույթի գործառնությամբ, հանրային շահի նախապատվությամբ: Թեկուզ և անհատական սահմանադրական զանգատներով բարձրացվում է մարդու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության հարցը, սակայն գործի քննության արդյունքում ապահովվում է Սահմանադրության գերակայությունը և հասարակության շահը:

Կենտրոնացված դատական սահմանադրական վերահսկողության համակարգը ենթադրում է այն իրականացնող յուրահատուկ կազմակերպական կառուցվածք: Շատ դեպքերում այդ մարմինները գործում են մեկ ընդհանուր լիակազմ դատարանով և մի քանի առանձին պալատներով, սեկցիաներով, որոնք լիազորված են լինում քննել գործերն ըստ էության²⁵: Սահմանադրական դատարանների նման կառուցվածքների սահմանումը

24 §26(1) закона о Федеральном конституционном суде ФРГ, пункт 1 ст. 89 Органического закона о Конституционном трибунале Испании, пункт 1 ст. 21 закона о Конституционном трибунале Польши и др..

25 Закон “О Федеральном конституционном суде” Германии, §2(1) Федеральный конституционный суд состоит из двух сенатов; закон “Об организации и функционировании Конституционного суда”, ст. 16, ч. 2, Конституционный суд функционирует при участии не менее одиннадцати судей (из 15); закон “О Конституционном трибунале “Польши, ст. 25.1, которая предусматривает рассмотрение дел Трибуналом в полном составе, в составе пяти и трех судей (прим.автора); ордонанс “О Конституционном совете” Франции, ст. 36. Конституционный совет посредством жеребьевки образует из своего состава три секции по три члена в каждой. Նույն հոդվածի 2-րդ մասում նախատեսվում է, որ Սահմանադրական խորհրդի սեկցիաները դատական քննության գործերը նախապատրաստելիս (խոսքը վերաբերում է պատգամավորների և սենատորների ընտրությունների հետ կապված վեճերով գործերին) կազմված են լինում ոչ միայն Խորհրդի անդամներից, այլ նաև Պետական խորհրդի զեկուցողներից և Հաշվիչ պալատի խորհրդական-ռեֆերենտներից՝ թվով տասը հոգի, որոնց ցուցակը յուրաքանչյուր տարի հոկտեմբեր ամսի առաջին 15 օրը հաստատվում է Սահմանադրական խորհրդի կողմից: Այդ զեկուցող-օգնականները սեկցիաներում գործերի քննության ժամանակ վճռորոշ ձայնի իրավունք չունեն, և նշված բնույթի գործերի վերջնական որոշումը ընդունվում է Սահմանադրական խորհրդի լիակազմ նիստում: Իսպանիայի Սահմանադրական տրիբունալում գործերի պլենար (լիակազմ) ասամբլեայում քննության հետ մեկտեղ, գործում են երկու պալատներ՝ յուրաքանչյուրը կազմված վեց դատավորներից, Իտալիայի Սահմանադրական դատարանում կառուցվածքային ստորաբաժանումները բացակայում են և այլն (հեղին. ծանոթ.):

կատարվում է դատարանների ծանրաբեռնվածությունը թեթևացնելու և աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով:

Անհրաժեշտ է նշել, որ սահմանադրական դատավարության առանձնահատկություններից է նաև այդ դատարանների կազմակերպական կառուցվածքի միավորներին դիմումների նախնական ուսումնասիրման լիազորություններով օժտելը: Օրինակ՝ ԼԳՀ գերագույն դատարանի լիակազմ նիստերը նրա գործունեության կազմակերպչական իրավական գլխավոր ձևն են: Դա պայմանավորված է նրանով, որ դատարանն ամբողջ կազմով քննում է հանրային իշխանության մարմինների, պաշտոնատար և իրավական հատուկ կարգավիճակ ունեցող անձանց կողմից ներկայացված դիմումները: Նշված հարցերով դիմումների ընդունման կամ մերժման վերաբերյալ որոշումները ընդունվում են դատարանի լիակազմ նիստում (Օրենքի 3-րդ հոդվածի 4-րդ կետ): ԼԳՀ-ում անհատական դիմումներով սահմանադրական պալատում որոշումների ընդունման կարգն ունի որոշակի առանձնահատկություններ: Այսպես՝ անհատական դիմումներով գործերի քննության ընդունելու կամ քննությունը մերժելու հարցով որոշումները պետք է ընդունվեն միաձայն՝ Գերագույն դատարանի նախագահի կողմից ձևավորված դատական կազմով: Անհատական դիմումի՝ ներկայացվող ձևական և իրավավերլուծական բնույթի հիմնավորումների պահանջներին համապատասխանելու դեպքում, դիմումը Գերագույն դատարանի աշխատակազմի ղեկավարը ներկայացնում է Գերագույն դատարանի նախագահին, որը երկօրյա ժամկետում դիմումի նախնական ուսումնասիրումը հանձնարարում է Գերագույն դատարանի դատավորներից որևէ մեկին, որը չի մասնակցել կոնկրետ գործով վերջնական դատական ակտի կայացմանը (վճռաբեկ պալատում): Վերջինս դիմումը քննության ընդունելու վերաբերյալ իր եզրակացությունը ներկայացնում է Գերագույն դատարանի նախագահին:

Անհատական դիմումի նախնական ուսումնասիրումը պետք է ավարտվի դիմումի գրանցման պահից 20-օրյա ժամկետում:

Անհատական դիմումներով գործի քննության համար Օրենքի 3-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ սահմանադրական պալատի կազմում ընդգրկվում են Գերագույն դատարանի նախագահը և կոնկրետ գործով վերջնական դատական ակտի կայացմանը չմասնակցած երկու դատավորներ:

Այսինքն՝ անհատական դիմումով գործը քննության ընդունելու կամ անհատական դիմումի քննությունը մերժելու հարցով միաձայնության բացակայության դեպքում քվեարկության արդյունքները ներկայացվելու օրվանից հետո՝ հնգօրյա ժամկետում, Գերագույն դատարանի նախագահը հրավիրում է աշխատակարգային նիստ՝ անհատական դիմումով

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

գործը քննության ընդունելու կամ մերժելու հարցը Գերագույն դատարանի ամբողջ կազմով լուծելու համար: Այդ հարցով որոշումն ընդունվում է անհատական դիմումը մուտքագրվելու օրվանից ոչ ուշ, քան երեք ամիս հետո:

Առաջին հայացքից թվում է, թե անհատական դիմումի քննության ընդունելու կամ մերժելու սահմանված կարգը նպաստավոր է դիմողի համար: Սակայն իրականում կարող է ստեղծվել անհատական դիմումների քննության ընդունման անհաղթահարելի պատնեշ: Խոսքը վերաբերում է անհատական դիմումի քննության ընդունելու հարցը Գերագույն դատարանի լիակազմ նիստ տեղափոխելուն, որտեղ անհատական դիմումի քննության ընդունելու հարցի լուծմանը պետք է մասնակցեն նաև վճռաբեկ պալատում գործն ըստ էության քննած կամ ըստ էության չլուծող դատական ակտ կայացրած դատավորները: Վիճարկելի է նաև դատարանի նախագահի ընդգրկվելն անհատական սահմանադրական դիմում քննող բոլոր դատական կազմերում: Օրենսդրի պահանջն է սահմանադրական պալատի կազմում Գերագույն դատարանի նախագահի և կոնկրետ գործով վերջնական դատական ակտի կայացմանը չմասնակցած երկու դատավորների ընդգրկումը: Մեր կարծիքով, այս պարագայում խախտվում են որոշակի դատավարական նորմեր: Նախ՝ Գերագույն դատարանի նախագահը շատ դեպքերում մասնակցում է կոնկրետ գործով վերջնական դատական ակտի կայացմանը վճռաբեկ պալատում, երկրորդ՝ ստեղծվում է որոշակի անհավասարություն դատավորների միջև:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ գործում են անհատական դիմումների քննության այլ կարգեր: Օրինակ, գերմանական սահմանադրական դատավարությունում նախատեսված է դիմումների, բողոքների նախնական ուսումնասիրման գործընթաց: Դաշնային սահմանադրական դատարանի մասին՝ օրենքի համաձայն՝ սենատների կազմում ձևավորվում են մի քանի պալատներ՝ երեք դատավորի կազմով, որոնք գործում են մեկ տարվա ընթացքում: Պալատի կազմը կարող է գործել անփոփոխ ոչ ավելի, քան երեք տարի: Այդ պալատները լիազորված են իրականացնել դիմումների նախնական ուսումնասիրություն: Գերմանական իրավունքի աղբյուրների համաձայն դատարան ներկայացված գործերի մոտ 90%-ը պալատների նախնական ուսումնասիրման արդյունքում մերժվում են²⁶: Այսինքն՝ դատարաններում մման ընթացակարգերի գոյությունը նպաստում է դատարանների ծանրաբեռնվածության նվազեցմանը և գտման (ֆիլտրացիայի) մեխանիզմի ձևավորմանը: Այս խնդիրների լուծմանն են նպաստում նաև Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական

²⁶ Տե՛ս. Գ.Մ. Нуриев. Указ. соч., - С. 176-177.

դատարանի մասին օրենքով ամրագրված անհատական բողոքի քննության ընդունման վերաբերյալ դրույթները²⁷:

Դիմումների նախնական ուսումնասիրման նույնանման համակարգ է գործում նաև Իսպանիայի սահմանադրական դատարանում, որն իրականացվում է չորս հանձնաժողովների կողմից: Հանձնաժողովներից յուրաքանչյուրում նշանակվում է մեկ զեկուցող դատավոր: Բողոքի քննության ընդունման կամ մերժման վերաբերյալ զեկուցման պատրաստումը կատարում է Տրիբունալի աշխատակազմի իրավասու աշխատակիցը: Հետագայում, եթե բողոքը չորս հանձնաժողովներից մեկում ընդունվում է քննության, ապա գործի ըստ էության քննությունը կատարվում է Տրիբունալի լիակազմ նիստում կամ նրա երկու պալատներից որևէ մեկում:

Սահմանադրական դատավարության առանձնահատկություններից է նաև դատարան ներկայացված բողոքին, դիմումին այլ սուբյեկտների կողմից միանալու հնարավորությունը: Խոսքը վերաբերում է այն ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, ովքեր դատարանում քննվող կոնկրետ գործերի վերաբերյալ ունեն կամ չունեն որևիցե շահ, խախտվել կամ չեն խախտվել նրանց սահմանադրական իրավունքները և ազատությունները, դատարանի հրավերով են մասնակցում, թե իրենց ցանկությամբ: Նկատարած պայմանը չափազանց կարևոր է սահմանադրական դատավարության համար, որ նախ՝ դատարանում քննվող գործերն ունեն մեծ պետահրավական և քաղաքական նշանակություն, երկրորդ՝ սահմանադրական դատարանի որոշումները շատ դեպքերում տարածվում են բոլորի վրա (*erga omnes* գործողությունը), և ոչ թե միայն կողմերի (*inter partes* գործողությունը հիմնականում տարածվում է անհատական ակտերի դեմ բերված բողոքներով), երրորդ՝ բարձրացվում է սահմանադրական դատավարության արդյունավետությունը, ապահովելով Սահմանադրության գերակայությունը հանրության լայն շրջանակների կողմից, չորրորդ՝ անձը, ստանալով սահմանադրական դատարանում քննվող գործին միանալու իրավունք, միևնույն ժամանակ աջակցում է երկրում քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը, հասարակական հարաբերությունների սահմանադրականացմանը և իրավական պետության կայացմանը: Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտ է սահմանադրական դատարաններին իրավունք վերապահել մերժելու կրկնվող և ոչ էական բնույթի բողոքների քննությունը:

27 В §93 с (1) закона о Федеральном конституционном суде Германии закреплено, что палата может удовлетворить конституционную жалобу, если уже были решены Федеральным конституционным судом конституционно-правовые вопросы, служащие мерилем для оценки конституционной жалобы, которая является явно обоснованной и вследствие отказа в рассмотрении дела, лицо подавшее жалобу потерпит особо тяжкий ущерб. Постановление палаты приравнивается к решению сената (прим. автора).

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Այսպես՝ 2012 թ. մայիս-հունիս ամիսներին Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարան «Ավելի շատ ժողովրդավարություն» քաղաքացիական միավորման կողմից ներկայացված բողոքի, ընդդեմ Եվրոպական կայունացման մեխանիզմի (ESM) ստեղծմանը, միացել են 37 հազար քաղաքացի: Գերմանիայի Դաշնային սահմանադրական դատարանի պատմության մեջ դա երկրորդ դեպքն է: Մինչ այդ ռեկորդային էր այն բողոքը՝ թվով 35 հազար, որը ուղղված էր տելեկոմունիկացիոն տվյալների պահպանման դեմ²⁸:

Սահմանադրական արդարադատության միջազգային փորձի ուսումնասիրումը հնարավորություն է տալիս եզրակացնելու, որ սահմանադրական դատավարության վերաբերյալ նախորդ նշված առանձնահատկությունը բնորոշ է այն պետություններին, որտեղ լիարժեք գործում է անհատական սահմանադրական զանգատի ինստիտուտը: Ինչպես նշում է պրոֆեսոր Գ.Գ. Հարությունյանը, «արդյունավետ սահմանադրական արդարադատություն կարող է իրականացվել, երբ բոլոր սահմանադրական սուբյեկտներն իրավասու են դիմելու սահմանադրական դատարան և սահմանադրական բոլոր սուբյեկտների կողմից ընդունված նորմատիվ իրավական ակտերը կարող են դառնալ սահմանադրական արդարադատության օբյեկտ»²⁹:

Եզրակացություն

Սահմանադրական արդարադատության համակարգում կարևոր տեղ է զբաղեցնում անհատական դիմումի ինստիտուտը, որը հնարավորություն է տալիս մարդուն և քաղաքացուն ուղղակի դիմել սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմիններ և պաշտպանել տարբեր տեսակի ոսնձգություններից իր հիմնական իրավունքները և ազատությունները: «Ընդ որում, սահմանադրական դատարան դիմելը բացառապես սահմանադրական իրավունք է /նաև՝ պարտականություն/...»³⁰:

ԼՂՀ իրավական համակարգում անհատական դիմումի ինստիտուտը ներդրվել է 2006թ., Սահմանադրության ընդունման արդյունքում՝ որպես անձի խախտված իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանության կարևոր երաշխիք: Քանի որ առայսօր այդ ինստիտուտը չի

28 Конституционный суд ФРГ одобрил создание европейского стабфонда ESM с оговорками, <http://www.dw.de/dw/article/0,,16233600,00.html>.

29 Գ.Գ. Հարությունյան. Սահմանադրական վերահսկողություն /ուսում. ձեռնարկ, լրամշակված հրատարակություն/, էջ 173:

30 Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ /ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. էջ 976:

գործում (որը մտահոգության տեղիք է տալիս), ուստի անհատական դիմումներով Գերագույն դատարան դիմողներին պետք է տրամադրել անվճար իրավաբանական օգնություն:

Գործերի նախնական ուսումնասիրությունը և քննությունը սահմանադրական դատարանների կառուցվածքային մարմինների կողմից ապահովում է դատավարության բարձր արդյունավետություն: Անկախ դիմողի ցանկության ու դիրքորոշման փոփոխության, Սահմանադրական դատարանը պետք է հնարավորություն ունենա դատաքննությունը շարունակել և գործով ընդունել որոշում:

Տարբեր երկրների սահմանադրական արդարադատության փորձի համեմատական վերլուծության ընդհանուր հետևությունն այն է, որ խիստ բազմազան է անհատական դիմումների քննության դատավարական տարբեր ձևերի կիրառման պրակտիկան: Ընդհանուր բանավեճային է մնում այն հարցը, թե ֆիզիկական անձն ինչ հնարավորություն ունի իր սահմանադրական իրավունքները և ազատությունները պաշտպանելու դատարանում ու այն նորմատիվ ակտերի շրջանակը, որի վրա պետք է տարածվի վերահսկողությունը: Մեր կարծիքով, անձին պետք է սահմանադրական դատարան դիմելու ազատ իրավունք ընձեռել՝ պահպանելով դիմումին ներկայացվող ընդհանուր պահանջները, բացառելով իրավունքների վերացական պաշտպանությունը, սահմանադրական վերահսկման օբյեկտ դարձնելով բոլոր նորմատիվ իրավական ակտերը:

Ավերիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

*ԼՂՀ Նախագահի աշխարակազմի պերսիստիկական վարչության
իրավաբանական բաժնի առաջատար մասնագետ,
ԱրՊՀ իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ*

**«ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ»
ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԲՐԱՎԱԿԱՆ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Արդի իրողություններում, երբ հասարակական հարաբերություններում տարբեր երևույթներ ձևախեղվելով կամ դրանց բովանդակությունն աղճատվելով կորցնում են իրենց իսկական նշանակությունը և այդ երևույթները (արժեքները) իմաստավորման և վերաիմաստավորման անհրաժեշտություն ունեն՝ թելադրված հասարակության բնականոն զարգացմամբ և մարդկանց պահանջմունքներով, իրավագիտության ոլորտում նորովի է կարևորվում այնպիսի ուղղության դերն ու նշանակությունը, ինչպիսին է իրավական արժեքանությունը: Հասարակական հարաբերությունների սահմանադրականացմանը զուգընթաց, համանման կարևորություն է ստանում նաև սահմանադրական արժեքանությունը:

Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում աշխարհի տարբեր երկրներում կազմակերպված գիտաժողովների¹ ընթացքում շատ է քննարկվել իրավական և սահմանադրական արժեքների հիմնախնդիրը, դրա վերաբերյալ հրատարակվել են տարբեր գիտական հետազոտություններ², սա-

1 «Իրավունքի գոյաբանություն և արժեքանություն» 3-րդ միջազգային գիտաժողով, 19-20.10.2007թ., ք. Օմսկ; «Հիմնարար սահմանադրական արժեքները և հասարակական պրակտիկան» 13-րդ միջազգային գիտաժողով, 03-05.10.2008թ., ք. Երևան:

2 **Հարությունյան Գ.** Սահմանադրական մշակույթ. Պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները, Եր., Նժար, 2005, 404 էջ; **Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ** / Ընդհ. խմբ. Գ.Հարությունյանի, Ա.Վաղարշյանի, Եր., Իրավունք, 2010, 1086 էջ; **Խաչատրյան Ս.Ա.** Իրավունքի արժեքավոր հատկությունները (արխիտոգիական հիմնահարցեր), Եր., Արտագետ, 2002, 160 էջ; **Альманах**, Конституционное правосудие в новом тысячелетии, Ер., Нжар, 2008, 312 էջ; **Зорькин В.Д.** Аксиологические аспекты Конституции России // Сравнительное конституционное обозрение, 2008, № 4(65), էջ 7-20; **Комментарий к Конституции РФ** / Под.ред. Зорькина В.Д., Лазарева Л.В.М.: Эксмо, 2009, 1056 էջ; **Конституционные ценности в теории и судебной практике: Сборник докладов**, - М.: Институт права и публичной политики, 2009, 234 էջ; **Конституционные ценности: содержание и проблемы реализации**. Материалы Международной научно-теоретической конференции 4-6 декабря 2008г.: В 2-х т. Т.1., Т.2. / Под. ред. Н.В. Витрука, Л.А. Нудненко, - М.: Российская академия правосудия, 2010.; **Крусс В.И.** Российская конституционная аксиология: актуальность и перспективы // Конституционное и муниципальное право, 2007, №2, էջ 7-14.; **Малько М.П.** Предмет конституционной аксиологии // Вестник Челябинского государственного университета, 2010, № 19(200), Право. Вып. 24. էջ 34-37; **Политико-правовые ценности: история и современность**. Под. ред. В.С. Нерсесянца, - М.: Эдиториал УРСС, 2000, 256 էջ; **Пресняков М.В.** Конституционная аксиология: к вопросу о сущности конституционных ценностей // Современное право, 2009, № 10, էջ 13-17.

կայն այս համատեքստում համալիր մոտեցում չկա սահմանադրական արժեքանության և նրա առանձին տարրերի նկատմամբ, որի ուսումնասիրությունն առավել քան արդիական է:

Նախքան իրավական արժեքանությանը և ավելի կոնկրետ՝ նրա տեսակ հանդիսացող սահմանադրական արժեքանության սահմանադրաիրավական բովանդակությանն անդրադառնալը, հարկ ենք համարում բացահայտել «արժեքի» և նրա հետազոտությամբ զբաղվող տեսության՝ «արժեքանության» իմացաբանական բնույթը, նշանակությունը և բովանդակությունը:

«Աքսիոլոգիա» բառի հայերեն համարժեքը կարելի է համարել **արժեքանությունը**³: Ամենալայն իմաստով **արժեքների** տակ սովորաբար հասկացվում է իրականության (իդեալական և նյութական աշխարհի փաստեր) երևույթներ, որոնք ինչ-որ նշանակություն ունեն հասարակության, նրա խմբերի և առանձին մարդկանց համար: Աքսիոլոգիան (հուն. **axia-արժեք** և **logos-ուսմունք բառերից**, այսինքն՝ «**ուսմունք արժեքների մասին**») փիլիսոփայական ուսմունք է արժեքների բնության և հասարակության կյանքում դրանց դերի մասին: «Աքսիոլոգիա» եզրույթը մտցվել է 1902թ. ֆրանսիացի փիլիսոփա **Պ. Լապիի** կողմից, իսկ 1904թ. գերմանացի փիլիսոփա իռացիոնալիստ է. **Ֆոն Հարթմանը** արքսիոլոգիան ներկայացրեց որպես փիլիսոփայական ճյուղերից մեկը: Աքսիոլոգիան հաճախ անվանում են արժեքների փիլիսոփայություն կամ արժեքների տեսություն⁴:

Փիլիսոփայական բառարանի համաձայն՝ արժեքները շրջապատող աշխարհի օբյեկտների հատուկ սոցիալական որոշարկումներ են, որոնք բացահայտում են նրանց դրական կամ բացասական նշանակությունը մարդու և հասարակության համար (հասարակական կյանքի կամ բնության երևույթների մեջ պարունակվող բարիքը, բարին և չարը, գեղեցիկը և այլանդակը)⁵: Մարդու համար արժեք է այն ամենն, ինչ նրա կյանքում որոշակի նշանակություն, անձնական կամ հասարակական իմաստ ունի⁶: «Արժեք» հասկացությունն արտահայտում է որևէ օբյեկտի, իրի, արարքի և իրադարձության օգտակարությունը և արժեքավոր լինելը մարդկային կյանքի համար⁷: Իսկ ահա Ա. Բարենկոն իրավական արժեքները սահմա-

3 Որոշ տեղերում (օրինակ՝ Սանդրո Հակոբյանի աշխատության մեջ, Վ.Գ. Աբրահամյանի թարգմանությամբ Վ.Ա. Կանկեի ներքոհիշյալ ձեռնարկում) որպես «արքսիոլոգիա» բառի հայերեն համարժեք օգտագործում են «արժեքաբանությունը», սակայն մենք կողմնակից ենք «արժեքանություն» եզրույթի օգտագործմանը:

4 **Жуков В.Н.** Введение в юридическую аксиологию (вопросы методологии) // Государство и Право, 2009, № 6, էջ 20:

5 Փիլիսոփայական բառարան: Մ.Մ. Ռոզենտալի խմբագրությամբ, «Հայաստան» հրատ., Երևան, 1975, էջ 41-42:

6 **Կանկե Վ.Ա.**, Փիլիսոփայություն: Պատմական և սիստեմատիկ դասընթաց. Դասագիրք բուհերի համար: Երրորդ հրատ., վերամշակված և լրացված: Մ., «Լոգոս» հրատ., Եր.: «Չանգակ-97» հրատ., 2001, էջ 173:

7 **Հակոբյան Ս.**, Փիլիսոփայության տեսություն և պատմություն, Եր., 2009, «ԱՀԱ Պոլիգրաֆ» ՍՊԸ, էջ 340:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

նում է որպես «հասարակության իրավական համակարգի նկատմամբ մարդկանց ապրած և մշակույթով որոշվող դրական վերաբերմունքի ձև, որոնք պայմանավորում են այդ համակարգին համապատասխանող վարքագծի ընտրությունը, ինչպես նաև իրադարձությունների իրավաբանական գնահատականը»⁸:

Բուլղարացի հայտնի իրավագետ Նենո Նենովսկին, ով իրավունքի և արժեքների հարաբերակցության, արժեքների տեսության մասին իր «Право и ценности» աշխատության մեջ մանրամասն անդրադարձել է արժեքանության հիմնախնդիրներին, փորձելով բացահայտել արժեքի էությունը, նշում է, որ «գերիշխում է այն հայացքը, որ արժեքներն առարկաներ, երևույթներ և դրանց հատկություններն են, որոնք բավարարում են մարդկային պահանջմունքները: Արժեքը իր (вещь), երևույթ չէ՝ ինքնին վերցրած, որն անկախ է մարդուց: Արժեքներն իրեր են, որոնք ուղղված են մարդուն: Այդ իմաստով արժեքը ոչ թե ինքը առարկան է (նյութական կամ հոգևոր, բնական կամ հասարակական, իրական կամ մտացածին), այլ արժեքն առարկան է՝ մարդու հետ կապի մեջ, մարդու համար նրա նշանակալիության տեսանկյունից»⁹:

Ամփոփելով վերոհիշյալ բնորոշումները և դրա հետ համադրելով սեփական դիրքորոշումը՝ կարծում ենք, որ «արժեք» հասկացությունն իր մեջ ներառում է մի շարք հատկանիշներ, մասնավորապես.

- օգտակարություն,
- դրական նշանակություն (եթե ասում ենք արժեք, ապա դա երբեք և ոչ մի դեպքում չի կարող բացասական լինել),
- արժեքայնություն (կախված կոնկրետ մարդու, հասարակության և պետության համար ունեցած նշանակության աստիճանից, պետք է առանձնացնել արժեքի արժեքայնության հատկանիշը),
- ըստ արժեքայնության հատկանիշի էլ տարբերում են արժեքի գործնական կիրառության և վերացական (չկիրառվող) հատկությունները:

Իսկ ահա արժեքների տեսությունը՝ արժեքանությունը (աքսիոլոգիա), փիլիսոփայական ուսմունք է արժեքների բնության, իրականության մեջ նրանց տեղի և արժեքային աշխարհի կառուցվածքի մասին, այսինքն՝ տարբեր արժեքների սոցիալական և մշակութային գործոնների միջև և անձի կառուցվածքի հետ կապի մասին¹⁰:

Ի սկզբանե աքսիոլոգիան ձևավորվել է որպես փիլիսոփայական ուսմունք, իսկ ժամանակի ընթացքում, հատկապես 20-րդ դարի վերջին և 21-րդ դարի սկզբներին, այն կարևոր նշանակություն է ձեռք բերել նաև

⁸ **Бабенко А.Н.** Правовые ценности и освоение их личностью: Дис. ... д-ра юрид. наук, - М., 2002, էջ 48:

⁹ **Неновски Н.К.** Право и ценности. Пер. с болг. В.М. Сафронова; Под ред. В.Д. Зорькина, - М.: Прогресс, 1987, էջ 2:

¹⁰ Ценностей теория, аксиология // Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В. Г. Панов - М.: Сов. Энциклопедия, 1983, էջ 763:

իրավագիտության ոլորտում: Կարծում ենք՝ դա մի կողմից պայմանավորված է արդի իրավամտաժողովրդային վրա խարսխված սահմանադրությունների ընդունմամբ, իսկ մյուս կողմից բնական և պոզիտիվ իրավունքների միջև հակասությունների արդյունքում մարդու և նրա իրավունքների ու ազատությունների՝ որպես բարձրագույն արժեքի, ձևակերպմամբ ու պաշտպանությամբ:

Տեսականորեն և գործնականում բոլոր արժեքների նկատմամբ միատեսակ մոտեցում չի դրսևորվում: Որքան էլ որ դրանք իրենց որոշակի հատկանիշներով կամ հետապնդած նպատակներով իրար նման են, այնքան էլ տարբեր են: Հենց դա է այն հիմքերից մեկը, որով արժեքները դասակարգվում, տարբերվում են իրարից: Այս հանգամանքի հաշվառմամբ էլ իրավական արժեքները կարելի է դասակարգել որոշակի խմբերի.

- a. բարձրագույն (մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները),
- b. հիմնարար կամ համընդհանուր (ազատություն, արդարություն, իրավահավասարություն),
- c. հատուկ կամ ճյուղային արժեքներ, որոնք յուրահատուկ են իրավունքի կոնկրետ ճյուղին (սահմանադրական արժեքներ, քաղաքացիական, քրեական իրավունքի արժեքներ և այլն),
- d. օժանդակող կամ նպաստող (զինված ուժերը՝ անվտանգության համար, իսկ վերջինս՝ մարդու կյանքի ապահովման համար կամ տեղական ինքնակառավարումը՝ ժողովրդախիշխանության համար և այլն):

Օրինակ, անվտանգությունն այն արժեքը կամ հատկանիշն է, որն ընկած է մարդու՝ որպես բարձրագույն արժեքի պաշտպանության հիմքում և առանց դրա լիարժեք իրացման, հնարավոր չէ խոսել այդպիսի արժեքի ամբողջականության մասին: Շրջանառվում է նաև այնպիսի կարծիք, ըստ որի՝ «իրավական արժեքները սոցիալական նշանակություն և կարևորություն ձեռք են բերում այն ժամանակ, երբ իրենց դրսևորմամբ պաշտպանում են մեկ այլ կարևորագույն իրավական արժեք, այն է՝ մարդու կյանքը»¹¹:

Միքելե դե Սավիան արժեքները դասակարգում է լիովին այլ հիմքով: Նրա կարծիքով՝ կարելի է երևան բերել արժեքներ, որոնք ենթակա չեն կամ համարյա ենթակա չեն «նսեմացման»¹²: Այլ խոսքերով, կան արժեքներ, որոնք ընկած են պետության հիմքում և հիմնված են իրավունքի գերակայության ու մարդու արժանապատվությունը բարձրագույն արժեք ճանաչելու վրա, և արժեքներ, որոնք նույնպես հիմնական են, սակայն որոնց պաշտպանությունն իրականացվում է անհատական շահերի և հասարակության

¹¹ **Пресняков М.В.** Конституционная аксиология: к вопросу о сущности конституционных ценностей // Современное право, 2009, №10, էջ 14:

¹² Միքելե դե Սավիայի կողմից հողվածում օգտագործվում է ռուսերեն «уменьшение» եզրույթը, որը քարզմանաբար հայերենում ավելի մոտ ենք համարում «նսեմացում» եզրույթին:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

օրինական պահանջների միջև հաշվեկշռին հետևելով: «Նսեմացման» ոչ ենթակա, կամ համարյա ոչ ենթակա, արժեքների թվին են դասվում կյանքի, ֆիզիկական անձեռնմխելիության իրավունքը, ստրկության և հարկադիր աշխատանքի արգելքը, հանցագործության համար օրենքով սահմանված պատասխանատվության և պատժի համաչափության սկզբունքը, ազատությունը և արդար դատաքննությունը, մասնավոր ու ընտանեկան կյանքի հարգումը և կարծիքի արտահայտման ազատությունը: Կարևորելով կյանքի իրավունքը՝ նա նշում է մահապատժի բացառման մասին¹³:

Եթե իրավական մշակույթի օրրստօրե զարգացումը հանգեցրել է սահմանադրական մշակույթի ծննդին, ապա այդ նույն տրամաբանությամբ էլ իրավական արժեքանությունը պարարտ հիմքեր է ստեղծել սահմանադրական արժեքանության առաջացման համար: Սահմանադրական արժեքանության գոյությունը նախ և առաջ պայմանավորված է Սահմանադրության առկայությամբ, որոնք իրար հետ գտնվում են անբակտելի կապի մեջ, ուստի սահմանադրական արժեքանությունը չի կարող գոյություն ունենալ վերացական ձևով, այն պետք է լինի հստակ ու առարկայական:

Չնայած այն հանգամանքին, որ սահմանադրական արժեքանությունը երիտասարդ գիտական ուղղություն է և, ենթադրվում է, որ որպես նոր գիտաճյուղ և հետազոտություն կատարելու մեծ մասշտաբներ ունեցող ոլորտ, այն իր վրա պետք է սևեռի գիտնականների համակ ուշադրությունն ու դրան նվիրված բազմաթիվ աշխատանքներ պետք է կատարված լինեն, սակայն պարզվում է, որ հողվածներն ու աշխատությունները նվիրված են իրավական ու սահմանադրական տարբեր արժեքներին, բայց դրանցում չի կոնկրետացվում սահմանադրական արժեքանության հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծման հնարավոր ուղիները: Ինչպես արդարացիորեն նկատում է հայ սահմանադրագետ Գագիկ Հարությունյանը, «ցավոք, սահմանադրական արժեքանությունը մեր իրականության մեջ որպես ինքնուրույն գիտական ուղղություն դեռևս չի ձևավորվել, և այս ոլորտում հետազոտություններ գրեթե չկան: Սակայն հասարակական հարաբերությունների սահմանադրականացման հիմնախնդիրների լուծումն առանց Սահմանադրության արժեքանական խոր վերլուծությունների՝ գրեթե անհնարին է»¹⁴: Այս համատեքստում տեղին ենք համարում մեջբերել Վ.Ի. Կրուսի այն միտքը, որ «ռուսական սահմանադրական արժեքանությունը գործնականորեն չի հայտարարել իր՝ որպես ինքնուրույն ուղղության մասին»¹⁵: Այստեղից կարելի է անել այն հետևությունը, որ գիտական

13 **Микеле де Сальвиа**. Размышления об аксиологическом подходе в практике Европейского Суда по правам человека // Сравнительное конституционное обозрение, 2012, №5 (90), էջ 72-76:

14 **Հարությունյան Գ.** Սահմանադրական հիմնարար արժեքների իրացման երաշխիքները պետական քաղաքականության մակարդակում և հասարակական պրակտիկայում//«Օրենք և իրականություն», հ. 10, հոկտեմբեր, 2008թ., էջ 1:

15 **Крусс В.И.** Российская конституционная аксиология: актуальность и перспективы // Конституционное и муниципальное право, 2007, №2, էջ8:

աշխարհում այս նոր ուղղությունն իր ծանրակշիռ տեղը չի զբաղեցրել ինչպես Ռուսաստանում, այնպես էլ Հայաստանում ու Արցախում:

Կարծում ենք, այս հարցի հետ կապված առկա են որոշակի պատճառներ: Դրանցից, թերևս, կարելի է նշել այն, որ սահմանադրական արժեքանությունն ունի ոչ հարուստ պատմություն, իրավունքի այդ ճյուղի հիմնախնդրով զբաղվող մասնագետները շատ քիչ են, այն, հանդիսանալով փիլիսոփայության բաժին, հաճախ շփոթում են իրավագիտության հետ և այլն: Պատճառներից մեկն էլ կարելի է նշել հետևյալը. քանի որ արժեքները հիմնականում ամրագրված են Սահմանադրության մեջ, իսկ Սահմանադրությանը նվիրված աշխատությունները թեկուզ շատ են, սակայն նրա գուտ սահմանադրական արժեքներին համարյա թե քիչ անդրադարձ է կատարվել, ուստի այս հարցի դրական լուծման մեջ վիթխարի ներդրում կարելի է համարել ՀՀ Սահմանադրության 15-ամյակին նվիրված «ՀՀ Սահմանադրության մեկնաբանություններ» ստվարածավալ գիտական մնայուն աշխատությունը¹⁶, որում փորձ է արվել վեր հանել Սահմանադրության կարևորությունն ու բովանդակությունը տարբեր ասպեկտներից, մասնավորապես՝ արժեքանական:

Ճիշտ է, սահմանադրական արժեքանությունը տակավին երիտասարդ գիտաճյուղ է, սակայն դա ամենևին էլ չի նշանակում, որ սահմանադրական արժեքանության ուսումնասիրության կորիզը կազմող Սահմանադրությունը, որպես արժեք, նախկինում գիտնականների ուսումնասիրությունների առանցքում չի եղել կամ էլ անտեսվել է: Պարզապես Սահմանադրության կարևորության ու դերակատարության մասին խոսվել է, սակայն ոչ սահմանադրական արժեքանության տեսանկյունից: Այս կարծիքին է մասնավորապես Կ.Ի. Կրուսը՝ նշելով, որ «սահմանադրական արժեքանությունը՝ որպես իրական սահմանադրականության մոդելի և պրակտիկայի հանդեպ անմիջական հարաբերության ձևի, զանազանում է, ամենից առաջ, նրա աղբյուրի՝ Սահմանադրության բացառիկ կարգավիճակը, որի իմաստավորումն ու իրացումը ենթադրում է արժեքանական մեկնաբանության պահը»¹⁷:

Քանի որ նյութի սկզբնական մասում խոսվել է արժեքանության՝ որպես փիլիսոփայության ճյուղի մասին, ուստի սահմանադրական արժեքանության մասին կարծիքների հնարավոր երկակիությունից խուսափելու նպատակով, տեղին ենք համարում հստակեցնել սահմանադրական արժեքանության գիտաճյուղային պատկանելության մասին հարցը: Այս առումով գտնում ենք, որ վերջինս մաքուր իրավաբանական գիտաճյուղ է, քանի որ ինչքան էլ արժեքանությունն իրավագիտության ոլորտ թափանցած լինի փիլիսոփայությունից, այնուամենայնիվ, փիլիսոփայության ու-

¹⁶ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ / Ընդհ. խմբ. Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Եր., Իրավունք, 2010, 1086 էջ:

¹⁷ **Крусс В.И.** Российская конституционная аксиология: актуальность и перспективы // Конституционное и муниципальное право, 2007, №2, էջ 9:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

սուսման արժեքի և առարկայի մեջ չի մտնում ո՛չ սահմանադրությունը, ո՛չ էլ սահմանադրական իրավունքը:

Ինչու՞մն է կայանում սահմանադրական արժեքանության էությունը:

Որոշ հեղինակներ¹⁸ անդրադարձել են սահմանադրական արժեքանության տարբեր սպեկտրներին, բայց որևէ մեկի մոտ, նախ, դրա նկատմամբ չկա համալիր մոտեցում, երկրորդ, նրանց աշխատանքներում հպանցիկ ու սահմանափակ ձևով է անդրադարձ կատարվում իրավական կամ սահմանադրական արժեքներին՝ առանց կոնկրետացնելու հոդվածի վերնագրում տեղ գտած սահմանադրական արժեքանության բովանդակության բացահայտման հարցը: Ընդամին, կատարած ուսումնասիրությունների ժամանակ որևէ տեղ չենք հանդիպել «սահմանադրական արժեքանություն» հասկացության բնորոշմանը: Այս հարցի արդիականությունը հաշվի առնելով՝ այժմ փորձենք տալ սահմանադրական արժեքանության սեփական բնորոշումը:

Սահմանադրական արժեքանությունն այնպիսի գիտաճյուղ է, որը կոչված է բացահայտելու Սահմանադրության (կամ սահմանադրական օրենքների մեջ բովանդակվող արժեքները և սահմանելու օրենսդրության մեջ ամրագրման ճանապարհով դրանք հասարակական պրակտիկայում և պետական քաղաքականության մակարդակում իրացնելու, մարդկանց կենսակերպի անբակտելի մասը դարձնելու մեխանիզմները: Առավել լայն ընկալմամբ՝ սահմանադրական արժեքանությունը գիտություն է սահմանադրականության մասին:

Ընդ որում, սահմանադրական արժեքանության գիտաճյուղի վերջնական նպատակը երկրում սահմանադրականության հաստատումն ու դրա հետագա զարգացումն է:

Սահմանադրական արժեքանության բովանդակության բացահայտումից հետո, տեղին է անդրադառնալ ինչպես սուբյեկտի և օբյեկտի, այնպես էլ առարկայի հարցին:

Գիտության օբյեկտի վերաբերյալ կան տարբեր կարծիքներ: Այսպես, Վ.Ս. Ներսեսյանցի բնորոշմամբ՝ «օբյեկտն այն է, որ դեռևս ենթակա է ուսումնասիրման՝ համապատասխան գիտության ճանաչողական միջոցների և հնարքների օգնությամբ: Գիտության օբյեկտն այն է, ինչ մենք դրա մասին գիտենք *միևնչև* դրա գիտական ուսումնասիրումը, իսկ առարկան՝ ուսումնասիրված օբյեկտն է, այսինքն՝ այն, ինչ մենք դրա մասին գիտենք գիտական ճանաչումից *հեղուկ*»¹⁹: Իսկ մեկ այլ բնորոշման համաձայն՝ «օբյեկտն առարկա կամ երևույթ է, որ մարդը ձգտում է ճանաչել և դեպի որն ուղղված

¹⁸ **Крусс В.И.** Российская конституционная аксиология: актуальность и перспективы // Конституционное и муниципальное право, 2007, №2, էջ 7-14; **Малько М.П.** Предмет конституционной аксиологии // Вестник Челябинского государственного университета, 2010, № 19(200). Право. Вып. 24, էջ 34-37; **Пресняков М.В.** Конституционная аксиология: к вопросу о сущности конституционных ценностей // Современное право, 2009, № 10, էջ 13-17:

¹⁹ Տե՛ս Ներսեսյանց Վ.Ս., «Իրավունքի և պետության տեսություն», Եր., Նաիրի», 2001, էջ 17-18:

է նրա գործունեությունը»²⁰: Ըստ փիլիսոփայական բառարանի՝ «օբյեկտ ասելով հասկացվում է այն, ինչին ուղղված է սուբյեկտի ճանաչողական և այլ գործունեությունը»²¹: Այստեղից էլ կարելի է հետևություն անել, որ սահմանադրական արժեքանության օբյեկտը Սահմանադրության մեջ ամրագրված այն սկզբունքներն ու իրավական արժեքներն են, որոնք ուսումնասիրվում են սահմանադրական արժեքանության տեսանկյունից:

Ինչ վերաբերում է սահմանադրական արժեքանության սուբյեկտին, ապա որպես այդպիսիք, հանդես են գալիս պետությունը՝ ի դեմս իշխանության տարբեր մարմինների, ինչպես նաև քաղաքացիները:

Սահմանադրական արժեքանությունը սերտորեն կապված է այնպիսի հասկացությունների հետ, ինչպիսիք են Սահմանադրության բովանդակությունը, էությունը և մեկնաբանությունը: Ինչպես ինքը՝ սահմանադրական արժեքանությունը, համարվում է սահմանադրական իրավունքի և ինքնին սահմանադրության բովանդակության, բնութագրերից մեկը, այնպես էլ նրա առարկան կարելի է համադրել սահմանադրական իրավունքի առարկայի հետ²²: Շարունակելով միտքը, Մ. Մալկոն նշում է, որ «սահմանադրական արժեքանության առարկան կարելի է համարել հասարակության առավել լայն շրջանակի արժեքների սահմանումը և ամրագրումը Սահմանադրության մեջ, որոնք իրենց հերթին պետական, տնտեսական և սոցիալական քաղաքականության կառուցման և վարման հիմք են հանդիսանում»²³:

Սահմանադրական արժեքանության և դրա միջոցով երկրում սահմանադրականություն հաստատելու հարցն անուշադրության չի մատնվել նաև հայ գիտնականների կողմից, սակայն հայ իրականության մեջ վերոհիշյալ հիմնախնդրին առավել հիմնարար ու տարբեր մոտեցումներով անդրադարձել է իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Գագիկ Հարությունյանը, ում աշխատանքները²⁴ ներկայացվել են ինչպես միջազգային բնույթի մի շարք

20 Քաղաքական համառոտ բառարան, Կազմող-հեղինակ Ի.Վ. Լեխին., թարգմանությամբ՝ Մ.Ա. Խաչատրյանի, Երևան, «Հայաստան», 1968, էջ 320-321:

21 Փիլիսոփայական բառարան: Մ.Մ. Ռոզենտալի խմբագրությամբ, «Հայաստան» հրատ., Երևան, 1975, էջ 395:

22 Малько М.П. Предмет конституционной аксиологии // Вестник Челябинского государственного университета, 2010, № 19(200). Право. Вып. 24, էջ 34:

23 Տե՛ս նույն տեղում, էջ 34:

24 Հարությունյան Գ. Սահմանադրական հիմնարար արժեքների իրացման երաշխիքները պետական քաղաքականության մակարդակում և հասարակական պրակտիկայում//«Օրենք և իրականություն», հ. 10, հոկտեմբեր, 2008թ., 1-4 էջեր: [Էլեկտրոնային տարբերակ]. – Մուտքի ռեժիմ http://concourt.am/armenian/structure/president/articles/yerevan2008_am.pdf- 02.04.2012., Հարությունյան Գ. Գերմանիայի Գաշնային Հանրապետության Հիմնական օրենքը և դրա դերը եվրոպական սահմանադրականության զարգացման գործում. [Էլեկտրոնային տարբերակ]. – Մուտքի ռեժիմ – http://concourt.am/armenian/structure/president/articles/germany60_en.pdf - 02.04.2012., Арутюнян Г. Основополагающие конституционные ценности, общественная практика, конституционный суд: парадигмы реальности. [Электронный вариант]. – Режим доступа - <http://concourt.am/armenian/structure/president/articles/riga2011.pdf> - 29.03.2012., Арутюнян Г. Аксиологическая природа конституционализма в контексте исторической эволюции конституционной культуры. [Էլեկտրոնային տարբերակ]. – Մուտքի ռեժիմ – <http://concourt.am/armenian/structure/president/articles/articles-bornik-2012.pdf>-02.04.2012., Հարությունյան Գ. Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության սահմանադրության արժեքանական հիմնարար առանձնահատկությունները - [Էլեկտրոնային տարբերակ]. – Մուտքի ռեժիմ – <http://concourt.am/123.pdf>- 21.08.2012.:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

գիտաժողովներում, այնպես էլ հրատարակվել տարբեր պարբերականներում, լույս տեսել առանձին գրքի²⁵ տեսքով: Այդ աշխատանքների կարմիր թելն այն է, որ ցանկացած երկրի Սահմանադրության ընդունման համար ելակետ պետք է հանդիսանա նրա սահմանադրական մշակույթը, որը ենթադրում է հասարակական պրակտիկայում և պետական քաղաքականության մակարդակում սահմանադրական արժեքների առկայության որոշակի աստիճան: Այդ արժեքները պետք է ամրագրվեն երկրի Հիմնական օրենքում, որից հետո թե՛ իշխանությունների, թե՛ հանրության կողմից ներդաշնակ ընկալվելուց հետո, դրանք իրացվեն առօրյա կյանքում: Իսկ իրացման արդյունքը կլինի երկրում սահմանադրականության հաստատումը:

Ոչ մի գիտության լոկ գոյությունը դեռևս ոչ մի խնդիր չի լուծում այնքան ժամանակ, քանի դեռ չի իրագործվել այն, ինչի համար այն ձևավորվել է որպես այդպիսին: Հենց այս համատեքստում պետք է տեսնել սահմանադրական արժեքանության դերը երկրում սահմանադրականության հաստատման գործում: Այստեղ տեղին է հիշատակել Մ.Վ. Պրեսնյակովի այն համոզմունքը, որ արժեքն ամենից առաջ իդեալ է, որը ցույց է տալիս ոչ թե «ինչպես անել», այլ «ինչին ձգտել»²⁶: Սահմանադրության մեջ ամրագրված նորմ-սկզբունքներն ու նորմ-նպատակները կազմում են այն հենասյուներն ու կողմնորոշիչները, որոնք իրենցից արժեք ու իդեալ են ներկայացնում և, որոնց վրա հիմնվելով, պետությունը պետք է որոշակիորեն ուրվագծի իր զարգացման առաջիկա պլանները: Հենց այստեղ է կարևորվում սահմանադրական արժեքանության դերակատարությունը: Իսկ վերջինս իր վերջնական նպատակին կարող է հասնել միայն այն ժամանակ, երբ սահմանադրական արժեքները գիտակցաբար ընկալվում և հետևողականորեն իրացվում են և՛ պետական իշխանության մարմինների ներկայացուցիչների, և՛ քաղաքացիների կողմից:

25 **Арутюнян Г.Г.** Конституционализм: уроки, вызовы, гарантии: сб. избр. публ. и выступлений на междунар. форумах, посвящ. дан. проблематике, Киев, Логос, 2011, 308 էջ. [Электронный вариант]. – Режим доступа - <http://concourt.am/armenian/library/cclibrary/2011/book2011.pdf> - 21.08.2012.

26 **Пресняков М.В.** Конституционная аксиология: к вопросу о сущности конституционных ценностей // Современное право, 2009, №10, էջ 17:

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-Ի ԵՎ ՔԱԳԱՔԱՅԻ ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԱՌԼՈՅԱՆԻ
ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՊԱՐՁԵՑՎԱԾ ՀԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ»
ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 16-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ «Ա» ԿԵՏԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (գեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողներ՝ «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ի ներկայացուցիչ, «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ի տնօրեն Ա. Թառլոյանի եւ քաղաքացի Կ. Թառլոյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ի եւ քաղաքացի Կարապետ Թառլոյանի դիմումի հիման վրա՝ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «ա» կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿՎՈՐ • 2(68)/2013

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ի եւ քաղաքացի Կ. Թառլոյանի՝ 03.09.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 2000 թվականի հունիսի 5-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2000 թվականի հունիսի 19-ին, ուժի մեջ է մտել 2000 թվականի հուլիսի 1-ից եւ **ուժը կորցրած ճանաչվել 2009թ. հունվարի 1-ից**՝ ««Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» 2008 թվականի օգոստոսի 21-ի ՀՀ օրենքով:

Օրենքի՝ «Սույն օրենքը խախտելու համար պատասխանատվությունը» վերտառությամբ 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «ա» կետը սահմանել է. «Պարզեցված հարկ վճարողները սույն օրենքի 5 հոդվածի 1-ին կետով նախատեսվող հայտարարագրի մեջ սույն օրենքի 4 հոդվածի՝

ա) 2-րդ կետով նախատեսվող սահմանաչափի վերաբերյալ ոչ ճիշտ տեղեկություններ ներառելու դեպքում վճարում են տուգանք՝ սահմանաչափը գերազանցող մասի 20 տոկոսի չափով»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին. «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ն հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեությունից տարբերվող այլ գործունեության, այն է՝ խանութի միջոցով ավտոպահեստամասերի վաճառքի գործունեության համար 10.01.2007թ. հարկային տեսչություն է ներկայացրել հայտարարագիր՝ պարզեցված հարկ վճարող համարվելու համար: Սակայն նշյալ հայտարարագրի ներկայացումից հետո փաստացի չի օգտվել ներկայացված հայտարարագրի ներկայացման արդյունքում օրենքով սահմանված պարզեցված հարկով աշխատելու իրավունքից եւ 01.01.2007-22.03.2007թթ. ժամանակահատվածում փաստացի աշխատել է հարկման ընդհանուր կարգով, հարկերը հաշվարկել եւ վճարել է ոչ թե պարզեցված, այլ հարկման ընդհանուր ռեժիմով, որը եւ պետք է արվեր հայտարարագրի չներկայացման դեպքում: 22.03.2007թ. ընկերությունը հարկային տեսչություն է ներկայացրել ավտոպահեստամասերի խանութի միջոցով կազմակերպվող գործունեությունը դադարեցնելու մասին հայտարարություն:

ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ նախագահի՝ 28.06.2010թ. թիվ 1001171 հանձնարարագ-

րի համաձայն՝ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ Աշտարակի ՏՀՏ աշխատակիցների կողմից 19.07.2010թ. մինչև 04.10.2010թ. «Հ. Ա. Թ. Ա. Կ.» ՍՊԸ-ում կատարվել է «բյուջեի հետ փոխհարաբերությունների ճշտության եւ հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող օրենսդրության առանձին պահանջների կատարման ճշտության ստուգում», որի արդյունքում 04.10.2010 թվականին կազմվել է N1001171 ակտը, որով ընկերությանն առաջադրվել է տուգանքի ձեռով լրացուցիչ հարկային պարտավորություն՝ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված սահմանաչափը խախտելու հիմքով: Ընդ որում, հիմք է ընդունվել այն փաստը, որ ընկերության 2006թ. համախառն եկամուտը կազմել է 107375.6 հազար դրամ, մինչդեռ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով պարզեցված հարկ վճարող համարվելու համար հարկ է, որպեսզի տվյալ սուբյեկտի կողմից նախորդ տարվա ընթացքում ձեռնարկատիրական գործունեության բոլոր տեսակների մասով մատակարարված ապրանքների եւ մատուցված ծառայությունների իրացման շրջանառությունը չգերազանցի 50 մլն ՀՀ դրամը:

Ընկերությունը հայցադիմում է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան՝ ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի, ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչության՝ 04.10.2012թ. թիվ 1001171 ստուգման ակտը մասնակի անվավեր ճանաչելու պահանջով: ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչությունը ներկայացրել է հակընդդեմ հայց՝ ընկերությունից հօգուտ պետական բյուջեի 12.045.100 դրամ բռնագանձելու պահանջով:

ՀՀ վարչական դատարանն իր՝ 01.04.2011թ. ՎԴ/3823/05/10 վճռով բավարարել է ընկերության հայցը, իսկ հակընդդեմ հայցը բավարարել է մասնակի: Նշված վճռում, հիմք ընդունելով այն փաստերը, որ 01.01.2009 թվականից «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքն ուժը կորցրել է, եւ որ ընկերությունը մինչև 22.03.2007թ. ներկայացրած հայտարարությունը (ավտոպահեստամասերի խանութի միջոցով կազմակերպվող գործունեությունը ժամանակավոր դադարեցնելու մասին) փաստացի աշխատել է հարկման ընդհանուր կարգով, դատարանը նշել է. «Նման պայմաններում վերը նշված փաստական հանգամանքների եւ իրավական հիմքերի հիման վրա դատարանը եզրակացնում է, որ 2007թ. դրությամբ գործող «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ա) կետի եւ 3.1-րդ մասի դրույթները նույնպես կիրառելի չեն եղել Ընկերության նկատմամբ»: Բացի դրանից, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ 04.10.2010թ. ակտը ներկայացվել է խախտման փաստից երեք տարին լրանալուց հետո, դատարանը եզրակացրել է, որ. «Նույնիսկ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի գոր-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ծողության դեպքում ակտում նշված հայցվորի կողմից վիճարկվող խախտման եւ դրա՝ հարկային մարմնի կողմից հայտնաբերման միջեւ ընկած ժամանակահատվածը կազմում է երեք տարուց ավելի ժամանակահատված»:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչությունը ՀՀ վարչական դատարանի՝ 01.04.2011թ. ՎԳ/3823/05/10 վճռի դեմ ներկայացրել է վերաքննիչ բողոք: ՀՀ վերաքննիչ վարչական դատարանն իր՝ 10.01.2012թ. որոշմամբ բավարարել է վերաքննիչ բողոքը՝ բեկանելով ՀՀ վարչական դատարանի 01.04.2011թ. վճիռը, եւ այն փոփոխել՝ մերժելով ընկերության հայցը, բավարարելով ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչության հակընդդեմ հայցը: Ի հիմնավորումն նշված որոշման՝ դատարանը գտել է, որ իրացման շրջանառության ընդհանուր գումարի վերաբերյալ ոչ ճիշտ տեղեկությունների նշումով հայտարարագիր ներկայացնելն արդեն իսկ բավարար է արարքը «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «ա» ենթակետով նախատեսված իրավախախտման որակման եւ տուգանք նշանակելու համար, եւ որ փաստացի ընդհանուր հարկման ռեժիմով աշխատելը չի ազատում «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «ա» ենթակետով նախատեսված տուգանքից:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.7-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով, իր՝ 07.03.2012թ. որոշմամբ վերադարձրել է ընկերության վճռաբեկ բողոքը՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.8-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին չհամապատասխանելու հիմքով, ըստ էության վերահաստատելով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 10.01.2012թ. որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

3. Վիճարկելով «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «ա» կետի սահմանադրականությունը՝ դիմողները գտնում են, որ այն հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 83.5-րդ, 8-րդ, 14.1-րդ, 31-րդ, 33.1-րդ եւ 43-րդ հոդվածների պահանջներին:

Դիմողների պնդմամբ՝ վիճարկվող դրույթով նախատեսված պատասխանատվության չափը որոշող պայմանները՝ ձեւակերպված «սահմանաչափը գերազանցող մասի» բառերով, խախտում են սահմանադրորեն ճանաչվող եւ պաշտպանվող սեփականության, ձեռնարկատիրական գործունեության իրավունքները, տնտեսական գործունեության ազատությունն ու ազատ տնտեսական գործունեությունը, հետեւաբար եւ՝ հանդիսանում են հակասահմանադրական: Դիմողները բերում են հետեւյալ հիմնավորումները.

- վիճարկվող դրույթով նախատեսված պատասխանատվության միջոցի կիրառման արդյունքում տնտեսվարող սուբյեկտը զրկվել է նաև իր այն սեփականությունից՝ կապված իր իրավաչափ եւ օրինական այլ ձեռնարկատիրական գործունեության /հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեության/ հետ: Երբ տնտեսվարող սուբյեկտն զբաղվում է մի քանի տեսակի ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, եւ նա զրկվում է ընդհանուր սեփականությունից, ապա վտանգվում է իր ամբողջ /բոլոր տեսակի/ ձեռնարկատիրական գործունեությունը,
- ակնհայտ է առաջադրված տուգանքի անհամաչափությունը համապատասխան իրավախախտման բնույթին ու հանրային վտանգավորության աստիճանին, եւ ակնհայտ է այդ տուգանքի ավելի շատ վնասակարությունը թե՛ անձի սեփականության եւ թե՛ ծավալված ձեռնարկատիրական գործունեության համար, առավել քան իրավախախտման վնասակարությունն է «հարկային իրավակարգի» համար,
- սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության գլխավոր նպատակը եւ պարտադիր հատկանիշը շահույթ ստանալն է եւ ստացված շահույթն իր մասնակիցների միջեւ բաշխելը, այնինչ ձեռնարկատիրական գործունեության բոլոր տեսակների մասով տուգանքի կիրառման կառուցակարգն ընկերությանը զրկել է շահույթ ստանալու եւ ստացված շահույթն իր հիմնադիրների /մասնակիցների/ միջեւ բաշխելու հնարավորությունից /տեւական ժամանակով/, հետեւաբար՝ զրկել է ընկերության հիմնադիրն իր սեփականությունից եւ շահույթ ստանալու հնարավորությունից,
- իրավախախտման իրավաբանական կազմի օբյեկտիվ կողմի բաղադրիչներից մեկն արարքի հանրային վտանգավորությունն է: Տվյալ դեպքում արարքի առաջացրած փաստացի վնասակար հետեւանքը պետք է լինի հայտարարագրի ներկայացմամբ թույլատրելի իրավունքի իրացումը, այսինքն՝ պարզեցված հարկով աշխատելը, որն էլ հենց հանդիսանում է վիճարկվող դրույթով սահմանված պատասխանատվության կիրառման համար նախատեսված իրավախախտման պարտադիր պայման: Այնինչ վիճարկվող դրույթը պատասխանատվություն է նախատեսում նաեւ արարքի համապատասխան փաստացի վնասակար հետեւանքի բացակայության դեպքում: Փաստորեն, վիճարկվող դրույթով նախատեսված նորմը կարող է հանգեցնել, իսկ քննարկվող գործով հանգեցրել է անձին անհիմն, առանց իրավախախտման փաստի առկայության պատասխանատվության ենթարկելուն,

- դիմողների հիմնական փաստարկն այն է, որ տուգանքի չափի հաշվարկի հիմքում ակնհայտ ոչ իրավաչափ կերպով դրված է ոչ թե բացառապես պարզեցված հարկի գծով իրականացված գործունեության, այլ ձեռնարկատիրական գործունեության բոլոր տեսակների՝ ներառյալ հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեությունը, իրացման շրջանառության ընդհանուր գումարը, մինչդեռ, ըստ դիմողների, վիճարկվող դրույթով նախատեսված տուգանքը չպետք է առնչվեր, մասնավորապես, հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեության իրացման շրջանառությանը:

4. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմողների փաստարկների դեմ, գտնում է, որ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «ա» կետի դրույթը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ պատասխանողը նշում է, որ հարկային պարտավորությունները ներառում են ինչպես հարկերի, այնպես էլ հարկային օրենսդրությամբ եւ ՀՀ հարկային իրավահարաբերությունները կարգավորող մյուս իրավական ակտերը խախտելու համար հաշվարկված՝ հարկային օրենսդրությամբ սահմանված տույժերի եւ տուգանքների գումարների վճարումը:

Ըստ պատասխանողի՝ օրենքով նախատեսված տուգանքները, այդ թվում՝ նաեւ վիճարկվող նորմով նախատեսվածը, երաշխիք են ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեությունը կանխելու, տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից հարկային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարումն ապահովելու համար: Ու թեեւ վիճարկվող նորմով նախատեսված տուգանքի չափը կարող է հաճախ զգալի լինել, քանի որ որպես սահմանաչափ հիմք է ընդունվում ձեռնարկատիրական գործունեության բոլոր տեսակների մասով մատակարարված ապրանքների եւ մատուցված ծառայությունների իրացման շրջանառության ընդհանուր գումարը, սակայն այս հանգամանքը պայմանավորված է իրավախախտման բնույթով եւ վտանգավորության աստիճանով: Բացի դրանից, վիճարկվող դրույթն առաջին հերթին ունի կանխարգելիչ բնույթ եւ ձեռնարկատիրական գործունեության սուբյեկտի համար կանխատեսելի է դարձնում ապօրինի գործունեության հետեւանքները:

Պատասխանողի կարծիքով՝ վիճարկվող դրույթով նախատեսված տուգանքի չափը նպատակ ունի նվազագույնի հասցնել պարզեցված հարկ վճարող համարվելու համար սահմանված պայմանների խախտման դեպքերը: Պարզեցված հարկ վճարող համարվելու համար օրենքով նախատեսված հիմքերի բացակայության պայմաններում անձն օգտվում է օրենքով նախատեսված արտոնությունից եւ էական վնաս պատճառում պետությանը:

Փաստելով, որ հայտարարագիր ներկայացնելուց հետո դիմող ընկերությունը չի օգտվել պարզեցված հարկի ռեժիմից, այլ շարունակել է գործել հարկման ընդհանուր ռեժիմով, այդուհանդերձ, պատասխանողի կարծիքով, տվյալ դեպքում խնդիրը պայմանավորված չէ օրենքի նորմի սահմանադրականությամբ:

5. Հաշվի առնելով դիմողների փաստարկները՝ սույն գործի քննության շրջանակներում, սահմանադրական դատարանը կարելի է հետելյալ հանգամանքերը պարզելու անհրաժեշտությունը.

- արդյո՞ք 2000թ. հունիսի 5-ին «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումը, դրա նորմերի կիրառումը Սահմանադրության տեսանկյունից եղել է իրավաչափ,
- արդյո՞ք պարզեցված հարկով հարկվելու նպատակով դիմող ընկերությունը ազատ կամաարտահայտմամբ է մտել իրավահարաբերությունների մեջ,
- արդյո՞ք պարզեցված հարկով հարկվելու նպատակով իրավահարաբերությունների մեջ մտնելու հետևանքները դիմող ընկերության համար եղել են կանխատեսելի:

6. Սահմանադրական դատարանը, ելնելով պետության եւ հասարակության զարգացման համար հարկային քաղաքականության իրականացման բացառիկ կարելիությունից, արձանագրում է, որ այնպես, ինչպես ցանկացած հարկատեսակի մասին օրենքի ինքնին ընդունումը, այնպես էլ 2000թ. հունիսի 5-ին «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումը Սահմանադրության տեսանկյունից եղել է իրավաչափ: Ավելին, Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի, 83.5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 89-րդ հոդվածի 4-րդ կետի, 106-րդ հոդվածի 5-րդ մասի, 107-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթներից բխում է, որ հենց Սահմանադրությամբ է նախատեսված հանրապետական եւ տեղական մակարդակով հարկային քաղաքականության իրականացման անհրաժեշտությունը:

Վիճարկվող օրենսդրական դրույթը սահմանում է վարչական տուգանք եւ իր դիսպոզիտիվ հատկանիշներով, ըստ դիմողի, հակասում է Սահմանադրության մի շարք հոդվածների: Դիմողի հիմնական փաստարկն այն է, որ տուգանքի չափի հաշվարկի հիմքում ակնհայտ ոչ իրավաչափ կերպով դրված է ոչ թե բացառապես պարզեցված հարկի գծով իրականացված գործունեության, այլ ձեռնարկատիրական գործունեության բոլոր տեսակների իրացման շրջանառության ընդհանուր գումարը: Ըստ դիմողի՝ օրենսդիրը, շրջանցելով Սահմանադրության հիմնադրույթները՝ «պարզեցված հարկի իրավահարաբերություններից բխող ոչ իրա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վաչափ գործողության (իրավախախտման) համար պատասխանատվությունն ընդգրկել է տնտեսավարող սուբյեկտի ամբողջ (բոլոր տեսակի) ձեռնարկատիրական գործունեության շրջանակը»: Ըստ այդմ էլ դիմողը եզրակացնում է, որ «Պարզեցված հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված տուգանքի չափը համարժեք չէ զանցանքի վտանգավորության աստիճանին:

Դիմողի փաստարկներն առանձնաճանաչում են օրենսդրական նորմերի յուրովի, ընդ որում՝ ոչ համարժեք մեկնաբանությամբ, ինչն էլ «հնարավորություն է տվել» հանգելու ցանկալի եզրակացությունների: Այսպես, դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող նորմով նախատեսված զանցանքի ընդհանուր օբյեկտը «հարկային հարաբերությունները կարգավորող իրավակարգն է»: Մինչդեռ իրավակարգն ինքնին զանցանքի օբյեկտ հանդիսանալ չի կարող, քանի որ օբյեկտը հենց իրավական ակտերով ամրագրված հարաբերություններն են: Տվյալ դեպքում ընդհանուր օբյեկտը ոչ այնքան կառավարման համակարգն է, որքան տնտեսական գործունեությունը, եւ իրավական կարգավորումներն էլ պետք է միտված լինեն մրցակցային, ազատ տնտեսական գործունեության երաշխավորվածությանը: Ուստի, երբ դիմողը խոսում է պատճառված վնասի մասին, ապա ականա (քանի որ ինքն օբյեկտ է ճանաչել տույժ պետության հարկային քաղաքականությունը եւ այն կարգավորող իրավակարգը) բավարարվում է պետական բյուջեին պատճառված վնասի ստույգ հաշվարկով, մինչդեռ քննարկման առարկա զանցանքն էսպես խախտում է այլ ձեռնարկատերերի օրինական շահերն ու խոչընդոտում ազատ մրցակցության լիարժեք երաշխավորվածությանը:

Ընդ որում, ինչպես արդեն նշվեց, դիմողը փորձել է իր եզրահանգումներին հավաստիություն հաղորդելու նկատառումով, յուրովի մեկնաբանել դրանց առնչվող օրենսդրական նորմերը: Այսպես, դիմողը, առանց որեւէ կոնկրետ հղումների, ելակետ է ընդունում այն, թե իբր միեւնույն ձեռնարկատիրոջ ընդհանուր գործունեության դասակարգման հիմքում դրված է հարկման տեսակը, ըստ այդմ էլ, իբր գոյություն ունեն պարզեցված հարկով գանձվող գործունեության տեսակ, հաստատագրված հարկով գանձվող գործունեության տեսակ եւ այլն: Այնուհետեւ, այն թյուր եզրակացությունն է առաջադրվում, թե իբր տուգանքի հաշվարկման հիմքում դրվում է ոչ միայն ոչ իրավաչափ, այլեւ ոչ իրավաչափ գործունեությամբ ստացված իրացման շրջանառությունը: Արդյունքում ստացվում է, որ ձեռնարկատիրական գործունեության մի մասը կարող է ոչ իրավաչափ համարվել ոչ թե օրենքով սահմանված հիմքերով (օրինակ՝ գնվել եւ իրացվել է շրջանառությունից հանված ապրանք, ծառայությունների կամ աշխատանքների մի մասը չի հաշվառվել եւ այլն), այլ մտացածին այն հիմքով, որ իբր այդ հատվածով խախտվել է հարկման տեսակը:

Ինչ վերաբերում է գործունեության բոլոր տեսակները վարչարարություն իրականացնող սուբյեկտի կողմից հաշվի առնելու վերաբերյալ օրենսդրական նորմի իրավաչափությանը, ապա հարկ է նկատել, որ ակնհայտ ոչ ճիշտ տվյալներ մտցնելը հավասարապես վերաբերում է տվյալ հարկատուի ողջ գործունեությանը, եւ պատճառված վնասն էլ հենց համարժեքորեն բնութագրվում է շրջանառության ծավալով, այսինքն՝ որքան մեծ է ընդհանուր շրջանառությունը, այնքան մեծ է ոչ ճիշտ տվյալներ ներկայացնելու վտանգը:

Ըստ դիմողի՝ հարկման հիմքով գործունեության բոլոր տեսակների վրա տուգանք տարածելն անհավասար վիճակի մեջ է դնում այն կազմակերպություններին, որոնք միայն շատ փոքր չափով են պարզեցված հարկով գանձվող գործունեության տեսակ իրականացնում: Տվյալ դեպքում անտեսվում է այն, որ տնտեսվարող սուբյեկտն ինքը պետք է գնահատի իր ռիսկերը եւ, ըստ արդյունքների, կարող էր կամ ձեռնպահ մնալ նոր ընկերություն հիմնադրելուց, ինչը հնարավորություն կտար միայն պարզեցված հարկով աշխատել, կամ շարունակել գործել ընդհանուր հիմունքներով:

Իրավաչափ չէ նաեւ դիմողի այն փաստարկը, թե իբր օրենսդրությամբ անհիմն կերպով ավելի նվազ տուգանք է սահմանված այն դեպքերի համար, երբ հարկատուն ոչ թե ոչ ճիշտ տեղեկատվություն է ներկայացնում, այլ ընդհանրապես որեւէ տեղեկատվություն չի ներկայացնում: Բոլոր դեպքերում, սահմանված ժամկետում հաշվետվություն չներկայացնելը եւ հարկերը չվճարելը չի կարող ինքնըստիմքյան ավելի վտանգավոր իրավախախտում համարվել, քան ոչ ճիշտ տվյալներով տեղեկատվություն ներկայացնելը, քանի որ առաջին դեպքում ակնհայտ է դառնում պարտավորությունների չկատարումը, ինչը հնարավորություն է տալիս կիրառել համարժեք վարչարարություն, մինչդեռ երկրորդ դեպքում հարկային մարմինը կարող է բավարարվել կեղծ հայտարարագրով եւ չձեռնարկել վարչարարությանը բնորոշ ներգործության միջոցներ:

Ինչ վերաբերում է դատական ակտերի առնչությամբ դիմողի փաստարկներին, ապա հարկ է նկատել, որ վարչական դատարանը, բավարարելով որպես հայցվոր հանդես եկած դիմողի հայցը, պարզապես հաստատված է համարել, որ հայցվորի նկատմամբ կիրառվել է արդեն ուժը կորցրած օրենսդրական ակտ: Մյուս դատական ատյաններն էլ գտել են, որ հարկային մարմինների կողմից կոնկրետ արձանագրված իրավախախտման առնչությամբ վիճարկվող նորմը պետք է կիրառվեր, քանզի տվյալ դեպքում տեղի չի ունեցել արդեն ուժը կորցրած իրավական ակտի կիրառման դեպք:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

7. Վերը նշված՝ պարզման ենթակա երկրորդ եւ երրորդ հարցադրումների առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը դիմումի եւ գործում եղած նյութերի ուսումնասիրության հիման վրա արձանագրում է, որ պարզեցված հարկով հարկվելու նպատակով դիմող ընկերությունը **կամավոր է մտել իրավահարաբերությունների մեջ**, եւ որ դրա հետեւանքները նշված ընկերության համար եղել են **կանխատեսելի**, ինչը հիմք է հանդիսանում պնդելու, որ **տվյալ դեպքում բացակայում է սահմանադրաիրավական վեճը**. կանխատեսելով հայտարարագիր ներկայացնելու հետեւանքները եւ իր կամքի ազատ արտահայտմամբ նման հայտարարագիր ներկայացնելով հանդերձ՝ դիմող ընկերությունն օրենքի պահանջները հաշվի չառնելով մտել է այլ իրավահարաբերությունների դաշտ եւ ներկա պարագայում փորձ է անում ակնհայտ անհիմն սահմանադրաիրավական վեճ ներկայացնելով՝ վիճարկել ավելի քան չորս տարի առաջ ուժը կորցրած օրենքի դրույթը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ կոնկրետ սահմանադրական վերահսկողության շրջանակներում սահմանադրաիրավական վեճի բացակայությամբ սահմանադրական դատարան դիմելն անհիմն է դարձնում նման դիմումը, որը ենթակա է մերժման, իսկ դիմողի իրավունքների ենթադրյալ խախտումը պայմանավորված չէ վեճի առարկա նորմի սահմանադրականության խնդրով:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 6-րդ կետի, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 69-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Հ.Ա.Թ.Ա.Կ.» ՍՊԸ-ի եւ քաղաքացի Կարապետ Թառլոյանի դիմումի հիման վրա՝ «Պարզեցված հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «ա» կետի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը կարճել:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1065**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1921 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 20-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ՏԱՐԱՆՑՄԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ
ԵՎ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուդյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտի եւ կապի նախարարի առաջին տեղակալ Հ. Բեգլարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1921 թվականի ապրիլի 20-ին ստորագրված՝ «Տարանցման ազատության մասին» կոնվենցիայում ու կանոնադրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 28 նոյեմբերի 2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿՊԳԻՐ • 2(68)/2013

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով դիմումը, գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով «Տարանցման ազատության մասին» կոնվենցիան եւ կանոնադրությունը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Տարանցման ազատության մասին» կոնվենցիան ստորագրվել է 1921թ. ապրիլի 20-ին՝ Բարսելոնայում:

1921թ. ապրիլի 14-ին Բարսելոնայի խորհրդաժողովում ընդունված՝ «Տարանցման ազատության մասին» կանոնադրությունը հանդիսանում է 1921թ. ապրիլի 20-ի Կոնվենցիայի անբաժանելի մասը:

2. Կոնվենցիայի նպատակն անդամ պետությունների միջեւ հաղորդակցությունների եւ տարանցման ազատության երաշխավորվածությունն ու պահպանումն է:

Կոնվենցիայի համաձայն՝ որպես պետությունների միջեւ համագործակցության զարգացման լավագույն միջոց հռչակվում է ազատ տարանցման իրավունքը եւ այդ կապակցությամբ սահմանվում են կանոնակարգեր՝ առանց սահմանափակելու նրանց ինքնիշխանության կամ տարանցման համար առկա երթուղիների նկատմամբ ունեցած իրավունքները:

«Տարանցման ազատության մասին» կանոնադրությամբ նախատեսված է, որ անձինք, ուղեբեռը եւ ապրանքները, ինչպես նաեւ նավերը՝ ուղեորատար եւ ապրանքատար, ինչպես նաեւ տրանսպորտային մյուս միջոցները համարվում են պայմանավորվող պետություններից մեկի ինքնիշխանության կամ իշխանության ներքո գտնվող տարածքով տարանցման մեջ, եթե այդպիսի տարածքով անցումը՝ վերբեռնմամբ, պահեստավորմամբ, խմբաքանակի բաժանումով, փոխադրման եղանակի փոփոխությամբ կամ առանց դրանց, ամբողջական ճամփորդության միայն մի մասն է, որն սկսվում եւ ավարտվում է այն պետության սահմաններից դուրս, որի տարածքում տեղի է ունենում տարանցումը՝ «տարանցիկ փոխադրումը»:

3. Կոնվենցիայով եւ Կանոնադրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունը, ի թիվս այլնի, պարտավորվում է.

- հայտարարել, որ ընդունում է Կոնվենցիային կից ներկայացված՝ «Տարանցման ազատության մասին» կանոնադրությունը, որն ընդունվել է Բարսելոնայի խորհրդաժողովում 1921թ. ապրիլի 14-ին, ինչպես նաեւ ընդունում է Կանոնադրությամբ սահմանված պարտավորությունները եւ պարտականությունները՝ դրանում նշված ժանկետներին եւ պայմաններին համապատասխան,

- պահպանելով Կանոնադրության դրույթները՝ Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության կամ իշխանության ներքո գտնվող տարածքով փոխադրումների կարգավորման ու իրականացման ուղղությամբ ձեռնարկել միջոցներ, որոնք կնպաստեն երկաթգծով կամ ջրային ուղիներով ազատ տարանցմանը՝ միջազգային տարանցման հարմար երթուղիներով, տարբերակում չղնել անձանց ազգության, նավերի դրոշների, ապրանքների ծագման վայրի, մեկնման, մուտքի, ելքի կամ նշանակման վայրի կամ ցանկացած այլ հանգամանքների միջև, որոնք վերաբերում են ապրանքների կամ նավերի, ուղեւորատար կամ ապրանքատար կազմին կամ տրանսպորտային այլ միջոցների պատկանելությանը,
- տարանցիկ փոխադրումների դեպքում չկիրառել տարանցման (ներառյալ՝ մուտքի եւ ելքի) մասով հատուկ տուրքեր: Տարանցիկ փոխադրման համար գանձել այնպիսի տուրքեր, որոնք բացառապես նախատեսված են նման տարանցիկ փոխադրման ընթացքում վերահսկման եւ կառավարման հետ կապված ծախսերը ծածկելու համար: Ցանկացած այդպիսի տուրքի դրույքաչափը հնարավորինս համապատասխանեցնել այն ծախսերին, որոնք ծածկելու համար դրանք նախատեսված են, եւ տուրքերը սահմանել Կանոնադրությամբ սահմանված հավասարության պայմաններով՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ որոշակի երթուղիներում այդպիսի տուրքերի գումարը կարող է նվազեցվել կամ նույնիսկ հանվել՝ հաշվի առնելով վերահսկման հետ կապված ծախսերում առկա տարբերությունները,
- Հայաստանի Հանրապետության կողմից կամ կոնցեսիայի հիման վրա շահագործվող կամ կառավարվող երթուղիներով տարանցիկ փոխադրման նկատմամբ (անկախ մեկնման կամ նշանակման վայրից: Կիրառել այնպիսի սակագներ, որոնք, հաշվի առնելով երթուղիների միջև առկա երթելակության պայմանները եւ առեւտրային մրցակցության նկատառումները, ողջամիտ են թե՛ իրենց դրույքաչափերի, թե՛ կիրառման մեթոդների առումով, եւ այս սակագները սահմանել այնպես, որ հնարավորինս նպաստեն միջազգային երթելակությանը, ինչպես նաեւ ապահովել, որպեսզի ոչ մի գանձում, արտոնություն կամ սահմանափակում ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն կախված չլինի այն նավի կամ այլ փոխադրամիջոցի պետական պատկանելությունից կամ սեփականությունից, որով ամբողջական ճամփորդության մի մասն իրականացվել է կամ պետք է իրականացվի,
- հետազայում չկնքել պայմանագրեր, կոնվենցիաներ կամ համաձայնագրեր, որոնք չեն համապատասխանի Կանոնադրության դրույթ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- ներին՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դրանցից բացառիկ շեղումներն արդարացվում են աշխարհագրական, տնտեսական կամ տեխնիկական հանգամանքներով,
- տարանցման խնդիրների առնչությամբ ձեռք բերել տարածաշրջանային պայմանավորվածություններ՝ Կանոնադրության սկզբունքներին համապատասխան,
- հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ որոշ պայմանավորվող պետությունների տարածքներում կամ դրանց անմիջական հարակից տարածքներում կան տարածաշրջաններ կամ անկլավներ, որոնք այդ տարածքների համեմատ ունեն փոքր տարածություն եւ փոքրաթիվ բնակչություն, եւ որ այդ տարածաշրջանները կամ անկլավներն այլ մայր պետության անջատ մասն են կամ բնակավայրերը, եւ վարչական կարգի պատճառով գործնականում անհնար է Կանոնադրության դրույթները կիրառել դրանց նկատմամբ, չկիրառել Կանոնադրության դրույթները դրանց նկատմամբ՝ այդուհանդերձ, կիրառելով այնպիսի ռեժիմ, որը կպահպանի Կանոնադրության սկզբունքները եւ հնարավորինս կնպաստի տարանցմանն ու հաղորդակցություններին:

Կանոնադրությամբ նախատեսված է, որ ոչ մի պայմանավորվող պետություն չի պարտավորվում թույլ տալ այն ուղեւորների տարանցիկ անցումը, որոնց մուտքն իր տարածք արգելված է, կամ այն տեսակի ապրանքների տարանցիկ փոխադրումը, որոնց ներմուծումն արգելված է կամ հանրային առողջապահության, կամ անվտանգության նկատառումներից ելնելով, կամ որպես նախազգուշական միջոց կենդանիների կամ բույսերի հիվանդությունների դեմ:

Ըստ Կանոնադրության՝ յուրաքանչյուր պայմանավորվող պետություն իրավունք ունի ձեռնարկելու ողջամիտ նախազգուշական միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ անձինք, ուղեբեռն ու ապրանքները, մասնավորապես, մենաշնորհային ապրանքները, նաեւ նավերը, ուղեւորատար կամ ապրանքատար կազմերը եւ այլ տրանսպորտային միջոցներն իսկապես տարանցում կատարեն, ինչպես նաեւ տարանցող ուղեւորներին ճամփորդությունն ավարտելու հնարավորություն տրվի, եւ երթուղիների ու հաղորդակցման միջոցների անվտանգությունն ապահովվի:

Կանոնադրությունը ոչ մի կերպ չի հանգեցնում այն հնարավորություններից օգտվելու իրավունքից զրկվելուն, որոնք ավելի մեծ են, քան Կանոնադրությամբ նախատեսված հնարավորությունները, եւ որոնք Կանոնադրության սկզբունքներին համահունչ լինելու դեպքում տրամադրվում են պայմանավորվող պետության ինքնիշխանության կամ իշխանության ներքո գտնվող տարածքով տարանցիկ փոխադրման դեպքում: Կանոնադրու-

թյունը չի նախատեսում նաև հետագայում նման ավելի մեծ հնարավորություններ տրամադրելու արգելքներ:

Կանոնադրությամբ պայմանավորվող պետություններից ոչ մեկը նոր պարտավորություն չի ստանձնում՝ կապված քաղաքացիներին եւ նրանց ուղեբեռին կամ պայմանավորվող կողմ չհանդիսացող պետության դրոշին կամ ապրանքներին կամ ուղեւորատար եւ ապրանքատար կազմերին կամ տրանսպորտային այլ միջոցներին փոխադրման ազատություն շնորհելու հետ, երբ դրանք գալիս կամ մուտք են գործում կամ մեկնում են պայմանավորվող կողմ չհանդիսացող պետություն՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այդպիսի տարանցման համար հիմնավոր պատճառ է ներկայացնում մյուս շահագրգիռ պայմանավորվող պետություններից որեւէ մեկը: Ըստ Կանոնադրության՝ պայմանավորվող պետությունների միջեւ պետք է համաձայնեցվի, որ պայմանավորվող պետության դրոշի ներքո տարանցիկ ռեժիմով փոխադրվող ապրանքների նկատմամբ կիրառվում են այդ դրոշին շնորհված արտոնությունները, եթե վերբեռնում չի կատարվում:

Կանոնադրությամբ նախատեսվում է դրանում սահմանված դրույթներից շեղումների հնարավորություն՝ բացառիկ դեպքերում եւ հնարավորինս կարճ ժամկետներով, երբ պայմանավորվող պետությունն անհրաժեշտ է համարում ընդհանուր կամ կոնկրետ բնույթի միջոցներ ձեռնարկել պետական անվտանգությանը կամ երկրի կենսական շահերին սպառնացող արտակարգ իրավիճակի դեպքում՝ պայմանով, որ տարանցման ազատության սկզբունքը պետք է հնարավորինս պահպանվի:

Կանոնադրությունը չի սահմանում պատերազմի ընթացքում պատերազմող եւ չեզոք կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները: Կանոնադրությունը շարունակում է ուժի մեջ մնալ պատերազմի ընթացքում այնքանով, որքանով նշված իրավունքներն ու պարտականությունները թույլ են տալիս:

4. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է հետեւյալը.

ա/ «Տարանցման ազատության մասին» կոնվենցիայում եւ կանոնադրությունում ամրագրված իրավունքները եւ պարտավորությունները համահունչ են ՀՀ Մահմանադրության 9-րդ հոդվածում ամրագրված պահանջին, համաձայն որի՝ երկրի արտաքին քաղաքականությունը պետք է իրականացնել միջազգային իրավունքի սկզբունքներին եւ նորմերին համապատասխան՝ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու նպատակով,

բ/ քննության առարկա Կոնվենցիան եւ Կանոնադրությունն ընդունվել են 1921թ.՝ նախքան մինչժամանակակից միջազգային իրավունքի ձեւավորումը, սակայն դրանց իրավակարգավորման առարկայի հույժ կարեւոր

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րությունը հիմք հանդիսացավ, որպեսզի հետագայում, ինչպես 1945թ. ՄԱԿ-ի կանոնադրության, այնպես էլ դրա հիման վրա ընդունված բազմաթիվ կարեւորագույն միջազգային իրավական փաստաթղթերում պետությունների համագործակցության պահանջն ամրագրվի որպես *jus cogens* (համապարտադիր) սկզբունք,

զ/ նկատի ունենալով Հայաստանի Հանրապետության եւ նրա առանձին հարեւան պետությունների միջեւ առետրատնտեսական համագործակցության առկա ոչ բավարար վիճակը՝ սույն Կոնվենցիան ու Կանոնադրությունը կարող են լրջորեն համալրել միջազգային տնտեսական համագործակցության դժվարությունների կամ փակուղիների հաղթահարման ՀՀ գործիքակազմը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1921 թվականի ապրիլի 20-ին ստորագրված՝ «Տարանցման ազատության մասին» կոնվենցիայում եւ կանոնադրությունում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՎ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1066**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2009 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 16-ԻՆ ՈՒՏՐԵԽՏՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԽԱՐՏԻԱՅԻ
«ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՄ
ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ
ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՉ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարի առաջին տեղակալ Վ. Տերտերյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2009 թվականի նոյեմբերի 16-ին Ուտրեխտում ստորագրված՝ Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի «Տեղական ինքնակառավարման մարմիններում մասնակցության իրավունքի վերաբերյալ» լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի դիմումը սահմանադրական դատարան՝ մուտքագրված 28.11.2012թ.:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով արձանագրությունը, ինչպես նաև գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց.**

1. Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի «Տեղական ինքնակառավարման մարմիններում մասնակցության իրավունքի վերաբերյալ» լրացուցիչ արձանագրությունն ստորագրվել է 2009 թվականի նոյեմբերի 16-ին Ուտրեխտում՝ մասնակից պետություններում տեղական իշխանության գործերին յուրաքանչյուրի մասնակցության իրավունքն օրենսդրորեն ապահովելու եւ այդ իրավունքի ապահովման համար անհրաժեշտ ընթացակարգերի, նորմերի, պայմանների ու սահմանափակումների սահմանման նպատակով:

2. Արձանագրությունն ուժի մեջ է մտել 2012թ. հունիսի 1-ին: 2012 թվականի նոյեմբերի 7-ի դրությամբ այն ստորագրել է 17 պետություն, ուժի մեջ է մտել 10 պետության համար: Հայաստանի Հանրապետությունն արձանագրությունն ստորագրել է 2010 թվականի մարտի 18-ին:

3. Արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- ապահովել տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին յուրաքանչյուրի մասնակցության իրավունքը ՀՀ իրավագրության շրջանակներում,
- ապահովել, որպեսզի տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին յուրաքանչյուրի մասնակցության իրավունքի իրականացմանը նպաստելու միջոցները սահմանվեն օրենքով,
- ապահովել, որպեսզի տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին մասնակցելու իրավունքի մասով ցանկացած ձեւական պահանջ, պայման կամ սահմանափակում սահմանվի օրենքով եւ համապատասխանի ՀՀ միջազգային իրավական պարտավորություններին,
- ձեռնարկել բոլոր այն միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործերին մասնակցելու իրավունքը կյանքի կոչելու համար,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- կիրառել արձանագրությունը ՀՀ տարածքում գործող տեղական ինքնակառավարման մարմինների բոլոր կատեգորիաների նկատմամբ եւ այլն:

4. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը չի ստանձնում ֆինանսական պարտավորություններ:

5. Համաձայնագրում ամրագրված դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածին եւ բխում են միջազգային փոխշահավետ համագործակցության հաստատման սահմանադրական սկզբունքից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 72-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. 2009 թվականի նոյեմբերի 16-ին Ուտրեխտում ստորագրված՝ Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի «Տեղական ինքնակառավարման մարմիններում մասնակցության իրավունքի վերաբերյալ» լրացուցիչ արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1067**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2007 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ԳՈՒՇԱՆՔԵՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ԱՐՏԱՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ՃԳՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻ
ԱՌԱՋԱՑՄԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ (ՎԵՐԱՑՄԱՆ) ԺԱՄԱՆԱԿ
ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ՑՈՒՑԱՔԵՐՄԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ ԱՆԿԱԽ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԵՎ ԱՅԼ
ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳԻ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ»
ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության տնօրենի առաջին տեղակալ Ռ. Հարությունյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

ընդհանուր դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2007

թվականի հոկտեմբերի 5-ին Դուշանբեում ստորագրված՝ «Արտաքին սահմաններում ճգնաժամային իրավիճակների առաջացման եւ կարգավորման (վերացման) ժամանակ օգնության ցուցաբերման հարցում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների սահմանապահ եւ այլ գերատեսչությունների փոխգործակցության կազմակերպման կանոնակարգի հաստատման մասին» արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի՝ 28.11.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա արձանագրությունն ու գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. Արձանագրությունն ստորագրվել է 2007 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Դուշանբեում՝ արտաքին սահմաններում ճգնաժամային իրավիճակների առաջացման եւ կարգավորման (վերացման) ժամանակ օգնության ցուցաբերման հարցում Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների սահմանապահ եւ այլ գերատեսչությունների փոխգործակցության կազմակերպման հիմունքները եւ փոխգործակցության մեխանիզմը սահմանող Կանոնակարգի հաստատման նպատակով:

2. 2012 թվականի նոյեմբերի 7-ի դրությամբ խնդրո առարկա արձանագրությունն ուժի մեջ է Բելառուսի Հանրապետությունում (որն արձանագրությանը միացել է վերապահումով), Ղազախստանի Հանրապետությունում, Վրդգստանի Հանրապետությունում եւ Ռուսաստանի Դաշնությունում:

3. Արձանագրության բաղկացուցիչ եւ անբաժանելի մաս է կազմում հավելվածը, որով սահմանված է Կանոնակարգը:

4. Արձանագրությամբ եւ Կանոնակարգով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- նախապես սահմանել կազմավորումներ խմբավորման կազմում ներառելու համար՝ ճգնաժամային իրավիճակի կարգավորմանն առընչվող խնդիրներն իրականացնելու նպատակով,
- կազմավորել համապատասխան խմբավորումներ եւ ապահովել դրանք սպառազինությամբ եւ ռազմական տեխնիկայով, նյութական եւ տեխնիկական միջոցներով,
- անցկացնել անձնակազմի բարոյահոգեբանական նախապատրաստման ապահովմանն ուղղված աշխատանքներ ճգնաժամային իրավիճակների վերացման ժամանակ,
- ապահովել համատեղ միջոցառումների իրականացումն ու իրադրության կանխատեսման գործողությունների համակարգումը ճգնաժամային իրավիճակների կարգավորման գործընթացում,
- որոնել եւ ոչնչացնել ահաբեկչական խմբավորումներին եւ անօրինական զինված կազմավորումներին,
- կանխարգելել սահմանամերձ պետությունների քաղաքացիների չարտոնված զանգվածային ներթափանցումը, իրականացնել հատուկ սահմանապահ գործողություններ, համալիր օպերատիվ-որոնողական եւ կանխարգելիչ միջոցառումներ,
- կանխել պետական սահմանով պայթուցիկ նյութերի, սպառազինության, պայթուցիկ սարքերի, զենքի եւ զինամթերքի ապօրինի տեղափոխումը,
- մասնակցել ճգնաժամային իրավիճակի կարգավորման կարգը սահմանող փաստաթղթերի համատեղ մշակման գործընթացին, ծրագրերի մշակմանն ուղղված համատեղ պարապմունքներին եւ վարժանքներին, ինչպես նաեւ փոխանակվել համապատասխան տեղեկատվությամբ եւ փորձով,
- որպես ընդունող կողմ ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ անձնակազմի, տեխնիկայի, զենք-զինամթերքի, հատուկ միջոցների եւ ապահովման նյութերի, խմբավորման ընդունման եւ տեղաբաշխման, ինչպես նաեւ օդանավակայանի անհատույց տրամադրման, բազավորման կետերով, երկաթգծի ուղիներով, փոխադրամիջոցներով, փոստային եւ այլ կապի միջոցներով, սննդով, էլեկտրականությամբ, ջրով ապահովման համար, ինչպես նաեւ իրականացնել ծավալուն կոմունալ-կենցաղային եւ բժշկական սպասարկում,
- ապահովել կազմավորումների եւ նրանց բեռների անարգել տեղաշարժը դեպի նշանակման վայրեր,
- գրավոր ծանուցել իր պետական սահմանի հատման տեղի, ժամա-

նակի ու կարգի մասին եւ ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ իր տարածքով նախանշված վայր շարժվող կամ տարանցվող համապատասխան կազմավորումների անարգել եւ անհատույց տեղաշարժի համար, ինչպես նաեւ ապահովել դրանց տեղավորումը եւ ենթակառուցվածքներից օգտվելը,

- իրականացվող միջոցառումների արդյունավետությունն ու օպերատիվությունը բարձրացնելու նպատակով ապահովել պետական սահմանի հատման ժամանակ ընթացակարգերի արագացված իրագործումը,
- կազմավորման սպառազինությունը եւ ռազմական տեխնիկան, նյութատեխնիկական ապահովման միջոցներն ազատել մաքսային վճարներից եւ այլ հարկումներից, ինչպես նաեւ խմբավորման ղեկավարության նույնականացման միջոցներով ապահովված ծառայողական փաստաթղթերը չենթարկել զննման,
- որպես ընդունող կողմ խմբավորման անձնակազմին վճարել փոխհատուցում, ինչպես նաեւ հատուցել անձնակազմի ընտանիքների անդամների ծախսերը՝ կապված վիրավորվելու, հաշմանդամության կամ մահվան հետ՝ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով եւ չափերով:

5. Արձանագրությամբ սահմանված են նաեւ կողմերի միջեւ խորհրդակցությունների անցկացման կարգը, միավորված շտաբի կազմավորման եւ գործունեության կարգը, համատեղ միջոցառումների ավարտման եւ վիճելի հարցերի լուծման կարգը:

6. Արձանագրությամբ սահմանված են նաեւ դրան միանալու, այն ուժի մեջ մտնելու, դրանից դուրս գալու կարգն ու պայմանները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին ու 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2007 թվականի հոկտեմբերի 5-ին Դուշանբեում ստորագրված՝ «Արտաքին սահմաններում ճգնաժամային իրավիճակների առաջացման եւ կարգավորման (վերացման) ժամանակ օգնության ցուցաբերման հարցում

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Անկախ պետությունների համագործակցության մասնակից պետությունների սահմանապահ եւ այլ գերատեսչությունների փոխգործակցության կազմակերպման կանոնակարգի հաստատման մասին» արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1068

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1997 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ՎԻԵՆՆԱՅՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ԱՇԽԱՏԱԾ ՎԱՌԵԼԻՔԻ ԵՎ ՈՍԳԻՈՍԱԿՏԻՎ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՏԵՂ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի եւ բնական պաշարների նախարար Ա. Մովսիսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1997 թվականի սեպտեմբերի 5-ին Վիեննայում ստորագրված՝ Աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման անվտանգության մասին համատեղ կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 2012 թվա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

կանի դեկտեմբերի 10-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր քաջատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման անվտանգության մասին համատեղ կոնվենցիան (Կոնվենցիա) ստորագրվել է 1997 թվականի սեպտեմբերի 5-ին՝ Վիեննայում:

2. Կոնվենցիայի նպատակներն են՝

- հասնել աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման ոլորտում անվտանգության բարձր մակարդակի եւ պահպանել այն ողջ աշխարհում՝ ազգային միջոցների եւ միջազգային համագործակցության ամրապնդման միջոցով՝ ներառյալ, համապատասխան դեպքերում, անվտանգությանն առնչվող տեխնիկական համագործակցությունը.
- ապահովել, որ աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման բոլոր փուլերի ընթացքում առկա լինեն պաշտպանական արդյունավետ միջոցներ հնարավոր վտանգների դեմ, որպեսզի անձինք, հասարակությունն ու շրջակա միջավայրը պաշտպանված լինեն իոնացնող ճառագայթման վնասակար ազդեցություններից ներկա պահին եւ ապագայում այնպես, որ ներկա սերնդի կարիքներն ու ձգտումները բավարարվեն՝ չվտանգելով ապագա սերունդների՝ իրենց կարիքներն ու ձգտումները բավարարելու կարողությունը.
- կանխել ռադիոլոգիական հետեւանքներով վթարները եւ մեղմել դրանց հետեւանքները, եթե վթարը տեղի է ունեցել աշխատած վառելիքի կամ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման ցանկացած փուլում:

3. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետեւյալ պարտավորությունները.

ա) ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ աշխատած վառելիքի կառավարման բոլոր փուլերում անձինք, հասարակությունը եւ շրջակա միջավայրը պատշաճ կերպով պաշտպանված լինեն ռադիոլոգիական վտանգներից, այդ թվում՝

- ապահովել, որ աշխատած վառելիքի կառավարման ընթացքում

առաջացած կրիտիկական վիճակն ու մնացորդային ջերմության հեռացման հարցերը պատշաճ արձագանք ստանան,

- հաշվի առնել կենսաբանական, քիմիական եւ այլ վտանգները, որոնք կարող են առնչվել աշխատած վառելիքի կառավարման հետ,
- խուսափել այնպիսի գործողություններից, որոնց ողջամտորեն կանխատեսելի հետեւանքներն ավելի լուրջ կլինեն ասպագա սերունդների համար՝ ներկա սերնդի համար թույլատրելի հետեւանքների համեմատ.

բ) տեղակայանքների նախագծման եւ կառուցման շրջանակներում ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ.

- աշխատած վառելիքի կառավարման տեղակայանքի նախագծմամբ եւ կառուցմամբ նախատեսվեն համապատասխան միջոցներ՝ սահմանափակելու համար անձանց, հասարակության եւ շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ռադիոլոգիական ազդեցությունները, ներառյալ արտանետումների եւ չվերահսկվող արտանետումների ազդեցությունները,
- նախագծման փուլում հաշվի առնվեն աշխատած վառելիքի կառավարման տեղակայանքը շահագործումից հանելու հայեցակարգային նախագծերը եւ, անհրաժեշտության դեպքում, տեխնիկական դրույթները,
- աշխատած վառելիքի կառավարման տեղակայանքի նախագծման եւ կառուցման տեխնոլոգիաները հիմնված լինեն փորձի, փորձարկումների կամ վերլուծությունների վրա.

գ) տեղակայանքների շահագործման շրջանակներում ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ աշխատած վառելիքի կառավարման տեղակայանքի շահագործումը, սպասարկումը, վերահսկումը, ստուգումներն ու փորձարկումները իրականացվեն սահմանված ընթացակարգերի համաձայն.

դ) աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման անվտանգությունը կարգավորելու նպատակով սահմանել եւ պահպանել իրավական եւ կարգավորող շրջանակ, որով ապահովվում է.

- ճառագայթային անվտանգության համար անվտանգության ազգային պահանջների եւ կանոնակարգերի սահմանում,
- աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման գործունեության լիցենզավորման համակարգ,
- աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման տեղակայանքն առանց լիցենզիայի առկայության շահագործման կանխելու համակարգ,
- պատշաճ ինստիտուցիոնալ վերահսկողության, կարգավորող ստու-

գումների եւ փաստաթղթերի ու հաշվետվությունների ներկայացման համակարգ,

- կիրառելի կանոնակարգերի եւ լիցենզիաների պայմանների հարկադիր կատարում,
- աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման տարբեր փուլերում ներգրավված մարմինների պարտականությունների հստակ բաշխում.

ե) հիմնել կամ նշանակել կարգավորող մարմին, որին հանձնարարվում է իրականացնել Կոնվենցիայով նախատեսված իրավական եւ կարգավորող շրջանակի իրականացումը, եւ որին տրամադրվում են պատշաճ լիազորություններ, իրավասություններ, ֆինանսական եւ մարդկային ռեսուրսներ՝ ստանձնած պարտավորությունները կատարելու համար.

զ) ձեռնարկել համապատասխան քայլեր՝ ապահովելու համար, որ նախատեսված լինեն ֆինանսական միջոցներ, որոնք թույլ կտան իրականացնելու համապատասխան ինստիտուցիոնալ վերահսկողություն եւ մոնիտորինգ՝ թաղման տեղակայանքը փակելուց հետո անհրաժեշտ համարվող ժամանակահատվածում.

է) ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար, որ արտանետումները սահմանափակվեն, որպեսզի ոչ մի անձ նորմալ իրավիճակներում չենթարկվի ճառագայթային այնպիսի զոզաների, որոնք գերազանցում են զոզաների սահմանափակման պետական հրահանգները, որոնցում պատշաճ կերպով հաշվի են առնված ճառագայթումից պաշտպանության՝ միջազգայնորեն ընդունված ստանդարտները.

ը) ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար միջուկային տեղակայանքի անվտանգությունը շահագործումից հանելու ընթացքում, այդ թվում՝ ապահովել, որ առկա լինեն որակավորված աշխատակազմ եւ համապատասխան ֆինանսական միջոցներ:

4. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 9, 10 եւ 33.2-րդ հոդվածների, 48-րդ հոդվածի 10-րդ կետի դրույթներին եւ հնարավորություն են տալիս Հայաստանի Հանրապետությանը միանալու համաշխարհային միջուկային համայնքի կողմից աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների անվտանգ կառավարման կարելորությունը ճանաչելու եւ ապահովելու գործընթացին:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին եւ 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 1997 թվականի սեպտեմբերի 5-ին Վիեննայում ստորագրված՝ Աշխատած վառելիքի եւ ռադիոակտիվ թափոնների կառավարման անվտանգության մասին համատեղ կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1069**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 12-ԻՆ ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ
ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարի տեղակալ Ե. Կիրակոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմբերի 12-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջեւ դատապարտյալների փոխանցման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 17.12.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջեւ դատապարտյալների փոխանցման մասին համաձայնագիրը /այսուհետ՝ Համաձայնագիր/ ստորագրվել է Թեհրանում 2012թ. նոյեմբերի 12-ին՝ ՀՀ արդարադատության նախարարի կողմից:

Համաձայնագիրը կարելուվում է ՀՀ եւ ԻԻՀ տարածքներում գտնվող երկու պետությունների քաղաքացիներ հանդիսացող դատապարտյալների թվի աճով, ինչպես նաեւ դատապարտյալների՝ սահմանված կարգով փոխանցման իրավական կարգավորման անհրաժեշտությամբ:

2. Քննության առարկա Համաձայնագիրը բաղկացած է նախաբանից եւ 22 հոդվածներից:

Համաձայնագրի նախաբանին համապատասխան՝ դրա հիմնական նպատակներն են՝

- զարգացնել երկու պետությունների համագործակցությունը քրեական իրավունքի ոլորտում՝ հիմք ընդունելով միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերն ու մարդու իրավունքների հիմնարար սկզբունքները,
- նպաստել արդարադատության նպատակների իրագործմանը, դատապարտյալների սոցիալական վերականգնմանը եւ նրանց բնականոն կյանք վերադառնալուն:

Համաձայնագրի 1-ին հոդվածը նվիրված է դրանում օգտագործված մի շարք եզրույթների սահմանումներին, իսկ 2-րդ հոդվածը՝ Համաձայնագրի ընդհանուր սկզբունքներին:

Համաձայնագիրը նախատեսում է, որ Կողմերը հարցման հիման վրա միմյանց փոխանցում են մյուս Կողմի քաղաքացի հանդիսացող դատապարտյալներին՝ նրանց նկատմամբ նշանակված պատժի մնացած մասը կրելու համար: Կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է դիմել մյուս Կողմին՝ դատապարտյալի փոխանցման հնարավորությունը քննարկելու խնդրանքով: Սահմանված է նաեւ, որ Համաձայնագիրն իրականացվում է Կողմերի իրավասու մարմինների կողմից՝ անմիջականորեն կամ դիվանագիտական ուղիներով, ընդամին, Հայաստանի Հանրապետության կողմից իրավասու մարմին է ճանաչվում ՀՀ արդարադատության նախարարությունը:

Դատապարտյալի փոխանցման գործընթացն սկսելու հիմք է հանդիսանում դատապարտյալի, նրա մերձավոր ազգականների կամ օրինական ներկայացուցիչների, ինչպես նաև Կողմերից մեկի իրավասու մարմնի հարցումը՝ հասցեագրված մյուս Կողմի իրավասու մարմնին /հոդված 4/:

Համաձայնագրի 6-րդ հոդվածն ամրագրում է փոխանցման հստակ եւ սպառիչ իրավապայմանները, որոնցից որեւէ մեկի բացակայության դեպքում դատապարտյալը չի կարող փոխանցվել /Համաձայնագրի 7-րդ հոդվածի 1-ին կետ/:

Խնդրո առարկա Համաձայնագրի 8 եւ 9-րդ հոդվածները նախատեսում են Կողմերի միջեւ համապատասխան տեղեկատվության փոխանակման առնչությամբ ստանձնվող պարտավորությունները եւ դատապարտյալի փոխանցման վերաբերյալ գրավոր հարցմանը կցվող անհրաժեշտ փաստաթղթերի ցանկը: Ի դեպ, դատապարտյալը չի կարող փոխանցվել նաև այն դեպքում, երբ հայցող Կողմը չի կատարել Համաձայնագրի 9-րդ հոդվածի պահանջները, այն է՝ հարցմանը չի կցել անհրաժեշտ փաստաթղթերը:

Համաձայնագիրն առանձնակի կարեւորում է այն հանգամանքը, որ յուրաքանչյուր Կողմ պետք է լիարժեք հավաստիանա, որ դատապարտյալն /մերձավոր ազգականները կամ օրինական ներկայացուցիչները/ անվիճելիորեն համաձայն է փոխանցմանը եւ լիովին գիտակցում է դրա իրավական հետեւանքները:

Համաձայնագիրը սահմանում է, որ այն ենթակա է կիրառման նաև Կողմերի դատարանների կողմից մինչև սույն Համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելը դատապարտված անձանց նկատմամբ:

Ըստ Համաձայնագրի 21-րդ հոդվածի՝ Կողմերը պարտավորվում են ծագած հնարավոր տարաձայնությունները լուծել անմիջական բանակցությունների միջոցով կամ դիվանագիտական ուղիներով:

Համաձայնագիրը կնքվում է անորոշ ժամկետով եւ ուժի մեջ է մտնում Կողմերից յուրաքանչյուրի՝ համապատասխան ներպետական ընթացակարգերի կատարման մասին վերջին գրավոր ծանուցումը դիվանագիտական ուղիներով ստանալու օրվանից /հոդված 22/:

3. Համաձայնագրին համապատասխան՝ Հայաստանի Հանրապետությունը փոխադարձության սկզբունքով ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- հոգալ որպես կատարող Կողմ դատապարտյալի փոխանցման հետ կապված բոլոր ծախսերը՝ այն պահից սկսած, երբ դատապարտյալը փոխանցվում է ՀՀ-ին.
- փոխհատուցել վերանայման կամ դատարանի կողմից նոր դատավճիռ ընդունվելու արդյունքում դատավճիռը վերացնելու դեպքում

- դատապարտյալին նախորդ պատժի հետեւանքով պատճառված վնասները, եթե նախորդ դատավճիռը կայացրել է ՀՀ դատարանը.
- հոգալ որպէս հայցող Կողմ դատապարտյալին երրորդ պետութեան տարածքով տարանցիկ տեղափոխման ծախսերը.
 - վերաբերվել փոխանցվող դատապարտյալին մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշներին համապատասխան.
 - ծավալել իրանական Կողմի հետ համատեղ հնարավորինս լայն համագործակցություն դատապարտյալի փոխանցման առնչությամբ.
 - երաշխավորել, որ փոխանցման հարցումը բավարարելու կամ մերժելու մասին որոշումը կկայացվի Համաձայնագրի 9-րդ հոդվածի 1-ին կետում թվարկված փաստաթղթերը ստանալու օրվանից հետո առավելագույնը վաթսույն օրվա ընթացքում, ինչպէս նաեւ երաշխավորել, որ դատապարտված անձը, նրա մերձավոր ազգականները կամ օրինական ներկայացուցիչները, եթե այդպիսիք կան, ինչպէս նաեւ հայցող իրանական Կողմը գրավոր կտեղեկացվեն ընդունված որոշման մասին.
 - երաշխավորել, որ փոխանցման հարցումը մերժելու դեպքում մերժման պատճառները կներկայացվեն գրավոր.
 - որպէս դատապարտող Կողմ թույլ տալ իրանական Կողմից նշանակված պաշտոնյային՝ մինչեւ փոխանցումն անձամբ ստուգել, որ դատապարտյալի՝ փոխանցման որոշումն ինքնական է ընդունվել եւ նա իրազեկ է դրա հետեւանքերի մասին.
 - ապահովել որպէս կատարող Կողմ դատավճռի ամբողջական կատարումը՝ առաջնորդվելով ՀՀ օրենսդրությամբ եւ երաշխավորելով, որպէսզի դատապարտյալի պայմանները չվատթարանան փոխանցումից հետո.
 - երաշխավորել, որ որպէս կատարող Կողմ հայկական Կողմը սահմանափակված լինի դատապարտող իրանական Կողմի սահմանած պատժի իրավական էութեամբ ու տեւողութեամբ.
 - չփոխարինել որպէս կատարող Կողմ դատապարտյալի նկատմամբ իրանական Կողմի կայացրած ազատագրկման դատավճիռն այլ պատժատեսակով, ինչպէս նաեւ չկրճատել ազատագրկման տեւողութիւնը՝ հաշվի առնելով Համաձայնագրի 14-րդ հոդվածի 4-րդ կետը.
 - երաշխավորել, որ պատժի մնացած մասը կրելու համար ՀՀ-ին փոխանցված դատապարտյալը նույն հանցագործութեան համար ՀՀ-ում մեկ անգամ եւս չենթարկվի քրեական հետապնդման:

4. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Համաձայնագիրը պարտավորեցնելով Կողմերին փոխանցվող դատապարտյալին վերաբերվել մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշներին համա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

պատասխան՝ ըստ էության, իրավական լրացուցիչ գործնական հնարավորություն է ընձեռում քրեական հանցագործությունների համար ազատազրկված օտարերկրյա քաղաքացիներին սահմանված պատիժը կրել իրենց քաղաքացիության պետության տարածքում, դրանով իսկ հնարավորինս բավարար պայմաններ ստեղծելով եւ նպաստելով նրանց սոցիալական վերականգնմանը, լիարժեք հասարակական կյանք վերադառնալուն, իսկ վերջնական արդյունքում՝ արդարադատության եւ պատժի նպատակների իրագործմանը:

Բացի դրանից, Համաձայնագրի դրույթները համահունչ են նաեւ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորություններին, մասնավորապես, «Դատապարտյալների փոխանցման մասին» 1983թ. մարտի 21-ին Ստրասբուրգում ստորագրված կոնվենցիայի դրույթներին, որը վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի 2001թ. մարտի 21-ի Ն-161-2 որոշմամբ /ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2000թ. նոյեմբերի 24-ի ՍԴՈ-264 որոշումը/:

Այսպիսով, ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Համաձայնագրում ամրագրված եւ վերը հիշատակված դրա անմիջական նպատակներն ու դրույթները լիովին ներդաշնակ են եւ ուղղակի բխում են միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերից, մարդու իրավունքների հանրաճանաչ հիմնարար սկզբունքներից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 12-ին Թեհրանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջեւ դատապարտյալների փոխանցման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1070**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 26-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԱՎՍՏՐԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ
ՋԱՐԳԱՅՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՄԱՋԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալ Վ. Արամյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի հունիսի 26-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ավստրիայի Հանրապետության կառավարության միջև զարգացմանն ուղղված համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

85 ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵԼԵԿԱԳԻՐ • 2(68)/2013

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 21.12.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ավստրիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ զարգացմանն ուղղված համագործակցության մասին համաձայնագիրը (Համաձայնագիր) Հայաստանի Հանրապետության կողմից ստորագրվել է 2012 թվականի հունիսի 26-ին:

2. Համաձայնագիրը սահմանում է Ավստրիայի եւ Հայաստանի միջեւ զարգացմանն ուղղված համագործակցության հիմնական պայմանները, որը ֆինանսավորվելու է դրամաշնորհային հիմունքներով եւ դիտարկվելու է որպես զարգացմանն ուղղված պաշտոնական օժանդակություն: Նշված Համաձայնագրի նպատակն է երկու երկրների միջեւ բարեկամական կապերի ամրապնդումը՝ զարգացնելով, ընդլայնելով եւ խորացնելով զարգացմանն ուղղված համագործակցությունը, ինչպես նաեւ աջակցելու զարգացմանն ուղղված համագործակցության վերաբերյալ 2002 թվականի ակտում նշված՝ Ավստրիական զարգացման համագործակցության հիմնական նպատակներին, որոնք են աղքատության կրճատումը, խաղաղության եւ մարդկանց անվտանգության ապահովումը եւ շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես՝

- ՀՀ օրենսդրության շրջանակներում աջակցել զարգացմանն ուղղված համագործակցության ընդհանուր ծրագրերին եւ նախագծերին (հոդվ. 2, կետ 1),
- ընդունել օժանդակության արդյունավետության մասին Փարիզյան հռչակագրի ներքո ստանձնած պարտավորությունները ավստրիական կողմի հետ համագործակցության հիմքում եւ միջոցներ ձեռնարկել՝ իրականացնելու սեփականության, համապատասխանեցման, ներդաշնակության, արդյունքների կառավարման եւ փոխադարձ պատասխանատվության սկզբունքները (հոդվ. 2, կետ 2),

- ջանալ մոբիլիզացնել առավելագույն ռեսուրսներ Համաձայնագրի նպատակով ընդհանուր ծրագրերի եւ նախագծերի համաֆինանսավորման համար (հոդվ. 2, կետ 3),
- Համաձայնագրի շրջանակներում նախագծերի իրականացումը հեշտացնելու համար ազատել հարկերից, մաքսերից եւ այլ գանձումներից բոլոր ապրանքները, ներառյալ սարքավորումները եւ նյութերը, աշխատանքները եւ ծառայությունները, որոնք տրամադրվել կամ ֆինանսավորվել են ավստրիական կողմից դրամաշնորհային հիմունքներով, ինչպես նաեւ տրամադրել բոլոր թույլտվությունները, լիցենզիաները, հաստատումները կամ այլ նմանատիպ փաստաթղթեր, որոնք անհրաժեշտ են նախագծերի իրականացման նպատակով անհրաժեշտ սարքավորումների ներմուծման եւ վերաարտահանման համար (հոդվ. 5, կետեր ա) եւ բ)),
- Համաձայնագրի 7-րդ հոդվածի 1-ին կետում սահմանված անձանց ապահովել՝ վիզայի անհապաղ թույլտվություն եւ բազմակի մուտքի ու ելքի վիզաների անվճար տրամադրում գործունեության ամբողջ ընթացքում, ազատ տեղաշարժ երկրի ներսում, ինչպես նաեւ ծրագրի իրականացման ամբողջ ընթացքում, ըստ անհրաժեշտության, երկիր մուտք գործելու եւ այնտեղից հեռանալու իրավունք, բոլոր անհրաժեշտ թույլտվություններ, ինչպես նաեւ ներգաղթի սահմանափակումից ազատում եւ օտարերկրացիների գրանցում Համաձայնագրով սահմանված ժամանակահատվածում, ազատում անհատական եկամտահարկից եւ Ավստրիայի Հանրապետության եւ Հայաստանի Հանրապետության հետ կնքված պայմանագրի ներքո ծառայություններ մատուցելու կամ ապրանքներ մատակարարելու պատասխանատվություն ստանձնած գործատուի՝ ուղղակիորեն կամ որպես ենթամատակարար, կողմից վճարված վարձատրության նկատմամբ կիրառվող այլ ուղղակի հարկից (հոդվ. 7, կետ 3, ենթակետեր «ա», «բ», «գ», «դ»),
- Համաձայնագրի 7-րդ հոդվածի 1-ին կետում սահմանված անձանց ապահովել համարժեք հայրենադարձման հնարավորություն ազգային կամ համաշխարհային ճգնաժամի ժամանակ, ինչպես տրամադրվում է դիվանագիտական առաքելության անդամներին, ինչպես նաեւ ապահովել հնարավորություն ներմուծելու եւ վերաարտահանելու առանց մաքսատուրքի եւ նման այլ գանձումների, մասնագիտական սարքավորումներ եւ ապրանքներ, որոնց կարիքը անձնակազմն ունի՝ իր ձեռնարկումներն ավարտին հասցնելու համար (հոդվ. 7, կետ 3, ենթակետեր «ե», «զ»),

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- երաշխավորել ավելի քան վեց ամիս տեւողությամբ աշխատող անձնակազմի անձնական կարիքների համար ոչ ռեզիդենտային բանկային հաշիվ Հայաստանի Հանրապետությունում բացելու եւ օգտագործելու իրավունք, ինչպես նաեւ երաշխավորել, որ նման հաշիվները չենթարկվեն արտարժույթի որեւէ վերահսկման կամ Հայաստանի Հանրապետության կողմից կիրառվող վճարների, եւ մնացորդներն ազատորեն փոխարկելի լինեն ցանկացած արժույթի (հոդվ. 7, կետ 4, ենթակետ «ա»),
- երաշխավորել ավելի քան վեց ամիս տեւողությամբ աշխատող անձնակազմի ազատումը ներմուծման եւ արտահանման հարկերից, մաքսավճարներից եւ այլ տուրքերից, վճարներից եւ ցանկացած այլ նմանատիպ գանձումից, այդ թվում՝ ԱԱՀ-ից, անձնական եւ ընտանիքի օգտագործման համար իրերի՝ ներառյալ, բայց չսահմանափակված կենցաղային տեխնիկայի, անձնական օգտագործման եւ փոխադրամիջոցների նկատմամբ (հոդվ. 7, կետ 4, ենթակետ «բ»),
- հայտարարել կոռուպցիայի դեմ պայքարելու ուղղությամբ ջանքերը ավստրիական կողմի հետ միավորելու մտադրության մասին եւ մասնավորապես հայտարարել, որ ոչ մի առաջարկ, նվեր, վճարում, որեւէ տիպի փոխհատուցում կամ նպաստ, որը հանդիսանում է ապօրինի գործողություն կամ կոռուպցիոն գործելակերպ, չի եղել կամ չի լինի ուղղակի կամ անուղղակի խրախուսանք կամ պարգեւատրում Համաձայնագրի կատարման համար (հոդվ. 9):

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Հայաստանի տնտեսական աճին եւ անաչառ զարգացմանն աջակցելու նպատակով, ինչպես նաեւ Հայաստանի՝ ԵՄ-ի կառույցներին աստիճանաբար ինտեգրվելու նպատակով քաղաքական, տնտեսական եւ սոցիալական բարեփոխումներ իրականացնելու համար Համաձայնագրով Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունները բխում են Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորություններից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. 2012 թվականի հունիսի 26-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Ավստրիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ զարգացմանն ուղղված համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**22 հունվարի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1071**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2-Ի ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՄԵԾԱՄԱՍՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՐԳՈՎ ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԹԻՎ 1 ԸՆՏՐԱՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ
ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 7-Ի ԹԻՎ 12-Ա
ՈՐՈՇՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՎԵՃԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

25 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (գեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող կողմի՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով թիվ 1 ընտրատարածքում պատգամավորի թեկնածու Ս. Սաֆարյանի, նրա ներկայացուցիչ Ս. Սաֆարյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչներ՝ թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Գ. Հայրապետյանի եւ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ Ն. Հովհաննիսյանի,

գործով որպես հարակից պատասխանող ներգրավված՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի քարտուղար Ա. Սմբատյանի եւ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության ղեկավար Ս. Հովհաննիսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի, «Սահմա-

նադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 եւ 74-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի դեկտեմբերի 2-ի ՀՀ Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով լրացուցիչ ընտրության արդյունքներով թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի դեկտեմբերի 7-ի թիվ 12-Ա որոշման հետ կապված վեճի վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով թիվ 1 ընտրատարածքում պատգամավորի թեկնածու Ս. Սաֆարյանի՝ 12.12.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ 2012թ. դեկտեմբերի 18-ի աշխատակարգային նիստում քննարկելով վերոհիշյալ դիմումը, որոշում է կայացրել՝ համաձայն «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 3-րդ, 5-րդ մասերի, 74-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ գործն ընդունել քննության, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավել թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովին, որպես հարակից պատասխանող՝ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին: Նշված որոշմամբ գործով զեկուցող է նշանակվել ՀՀ սահմանադրական դատարանի անդամ Ֆ. Թոխյանը:

Սահմանադրական դատարանի ՄԳԱՌ-90 աշխատակարգային որոշման 7-րդ կետով սահմանվել էր. «Դիմող եւ պատասխանող կողմերին, հարակից պատասխանողին՝ սույն գործով գրավոր բացատրությունները ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացնել մինչեւ 2013թ. հունվարի 12-ը»: Գործով պատասխանող կողմը եւ հարակից պատասխանողը սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանված ժամկետներում ներկայացրել են պահանջվող նյութերը: Գործի քննության գրավոր ընթացակարգի պահանջների շրջանակներում այդ նյութերը՝ 165 էջ ընդհանուր ծավալով, 28.12.2012թ. տրամադրվել են դիմողին՝ դրանց վերաբերյալ իր նկատառումները սահմանված ժամկետներում դատարանին ներկայացնելու համար: Դիմողը մինչեւ դատաքննության օրը ներառյալ (25.01.2013թ.), շուրջ մեկամսյա ժամանակահատվածում, ՀՀ սահմանադրական դատարան գրավոր բացատրություն կամ որեւէ նկատառում չի ներկայացրել: Սահմանադրական դատարանը որպես դիմողի ամբողջական դիրքորոշում ընդունել է դիմումում բերված փաստարկները:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, պատասխանող կողմի եւ հարակից պատասխանողի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով դիմումը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց .**

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով թիվ 1 ընտրատարածքում լրացուցիչ ընտրությունն անցկացվել է 2012 թվականի դեկտեմբերի 2-ին՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 128-րդ հոդվածում նախատեսված ժամկետում: Ընտրատարածքը ներառում է թվով 35 ընտրական տեղամաս:

Թիվ 1 ընտրատարածքում մեծամասնական ընտրակարգով գրանցվելու քվեաթերթիկներում ընդգրկվել են Ազգային ժողովի պատգամավորի 3 /երեք/ թեկնածուներ: Ըստ թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրության՝ ընտրողների ընդհանուր թիվը 64763 է, իսկ ընտրություններին մասնակցել է 23830 ընտրող: Թեկնածուների օգտին տրված ձայների թիվը 22946 է, որը բաշխվել է հետևյալ կերպ. Է. Պետրոսյան՝ 461, Ռ. Սարգսյան՝ 18805, Ս. Սաֆարյան՝ 3680: Անճշտությունների գումարային չափը կազմել է 8:

Թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012թ. դեկտեմբերի 7-ի թիվ 12-Ա որոշումով թիվ 1 ընտրատարածքում Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրված պատգամավոր է ճանաչվել առավել կողմ ձայներ ստացած Ռ. Սարգսյանը:

2. Դիմողը գտնում է, որ անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել թիվ 1 ընտրատարածքում Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավոր ընտրվելու մասին թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 2012 թվականի դեկտեմբերի 7-ի թիվ 12-Ա որոշումը:

Դիմողի պնդմամբ՝ ընտրությունների ժամանակ տեղ են գտել այնպիսի խախտումներ, որոնք, իր կարծիքով, համատարած էին, համակարգային էին, էապես ազդել են ընտրությունների արդյունքների վրա, խախտել են թեկնածուի պասիվ եւ քաղաքացիների ակտիվ ընտրական իրավունքները, եւ դրանց վերացման ուղղությամբ պետությունը չի կատարել իր պարտականությունները:

Նախ՝ դիմողը գտնում է, որ վերոնշյալ ընտրությունների ընթացքում տեղ են գտել նախընտրական քարոզչության սկզբունքների խախտումներ: Մասնավորապես, դիմողը նշում է թե՛ ԱԺ պատգամավորի ինքնառաջադրված թեկնածու Է. Պետրոսյանի, թե՛ ՀՀԿ թեկնածու Ռ. Սարգսյանի՝ նախընտրական հիմնադրամներ կատարված մուտքերի եւ դրանց օգտագործման վերաբերյալ հայտարարագրերում ներկայացված գումարների խիստ անհամապատասխանությունը կատարված իրական ծախսերին: Հատկապես, ըստ դիմողի, ապրանքների եւ ծառայությունների ձեռքբերման համար թեկնածու Ռ. Սարգսյանի ցույց տված փաստացի չափե-

ընդ նվազեցված են, չեն համապատասխանում դրանց իրական շուկայական արժեքին եւ գերազանցում են հիմնադրամի միջոցներից կատարված բոլոր ծախսերի ընդհանուր չափը, ինչը, դիմողի պնդմամբ, ընտրական օրենսդրության կոպիտ խախտում է:

Նշված խախտումների կապակցությամբ նոյեմբերի 27-ին թիվ 1 ԸԸՀ-ին ներկայացված Ս. Սաֆարյանի դիմումը՝ ՀՀԿ-ի թեկնածու Ռ. Սարգսյանի թեկնածության գրանցումը դատական կարգով վիճարկելու եւ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին, մերժվել է: Մերժվել է նաեւ Ս. Սաֆարյանի՝ թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի 29.11.2012թ. որոշման դեմ դեկտեմբերի 1-ին ԿԸՀ բերած բողոքը:

Դիմողի կարծիքով, թե՛ թիվ 1 ԸԸՀ-ն, թե՛ ԿԸՀ-ն մակերեսորեն են անդրադարձել թեկնածու Ռ. Սարգսյանի նախընտրական քարոզչության, ըստ դիմողի, ապօրինի եւ սովերային գործունեությանը:

Երկրորդ՝ դիմողի կարծիքով տեղի են ունեցել նաեւ ընտրությունների հրապարակայնության սկզբունքի խախտումներ: Մասնավորապես, դիմողի խնդրանքով ՀՀ ոստիկանության անձնագրային եւ վիզաների վարչությունն առձեռն խտասկավառակով Ս. Սաֆարյանին է փոխանցել թիվ 1 ընտրատարածքի ընտրողների ցուցակը, սակայն մերժել է ՀՀ բոլոր ընտրողների ցուցակի տրամադրումը: Այդպիսով, ըստ դիմողի, ՀՀ ոստիկանությունը գրկել է թեկնածուին եւ իր ընտրական շտաբին ցուցակներն ստուգելու՝ կրկնվող հաշվառումով ընտրողներին հայտնաբերելու, կասկածելի հասցեներն ստուգելու հնարավորությունից:

Բացի դրանից, ըստ դիմողի՝ արձանագրվել են ընտրողների անձնագրերում դրված դրոշմակնիքների ժամանակից շուտ անհետանալու փաստեր, ինչի արդյունքում թեկնածու Սաֆարյանը եւ հանձնաժողովներում «Ժառանգություն» կուսակցության անդամները գրկվել են քվեարկությունը վերահսկելու եւ կրկնակի քվեարկությունները բացառելու հնարավորությունից: Այդ կապակցությամբ դեռեւս մինչեւ քվեարկությունը՝ 30.11.2012թ. դիմողը դիմել է ԿԸՀ՝ առաջարկելով օգտագործել սովորական թանաք, այնպես, ինչպես որ արվել էր 2012 թվականի մայիսի 6-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ, երբ առկա դժգոհությունների կապակցությամբ ԿԸՀ-ն 2012թ. մայիսի 6-ին ընդունել էր համապատասխան որոշում, սակայն դիմողի վերը նշված առաջարկությունը ԿԸՀ-ի՝ 30.11.2012թ. որոշմամբ մերժվել է: Դիմողը փորձել է ԿԸՀ-ի նշված որոշումը բողոքարկել ՀՀ վարչական դատարան, սակայն, ըստ դիմողի, աշխատանքային ժամերին՝ 16:30-18:00, դատարանում եղել են միայն տարածքը հսկող ոստիկանները:

Երրորդ՝ որպես ընտրական իրավունքի հավասարության եւ գաղտնիության սկզբունքների խախտում դիմողը վկայակոչում է այն հանգաման-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

քը, որ մի շարք տեղամասային հանձնաժողովներում հանձնաժողովների անդամներ են նշանակված եղել թաղապետարանների աշխատակիցներ, դպրոցների տնօրեններ ու մանկավարժներ, մանկապարտեզների վարիչներ, իսկ ՀՀԿ թեկնածու Ռ. Սարգսյանի վստահված անձեր են եղել համատիրությունների ղեկավարներ կամ աշխատակիցներ: Դիմողը պնդում է, որ ՀՀԿ ներկայացնող պաշտոնյաները՝ Երեւանի քաղաքապետը (ընդգծելով վերջինիս ազգակցական կապը թեկնածու Ռ. Սարգսյանի հետ), Ավան եւ Նոր Նորք վարչական շրջանների ղեկավարները համայնքային ռեսուրսները ծառայեցրել են իրենց կուսակցությունից առաջադրված թեկնածու Ռ. Սարգսյանի օգտին ձայներ ստանալու նպատակով:

Չորրորդ՝ դիմողը նշում է նաեւ քվեարկության օրը տեղի ունեցած՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի մի շարք հոդվածների խախտումներ՝ կապված, մասնավորապես, իր կարծիքով, թեկնածու Ռ. Սարգսյանի օգտին քվեարկելու պատրաստականություն հայտնած ընտրողների կազմակերպված տեղափոխման, վերջինիս կողմնակիցների կողմից քվեարկությունն ուղղորդելու, տեղական իշխանությունների կողմից ընտրությունների նախապատրաստման եւ անցկացման ընթացքում, նախընտրական քարոզչության ժամանակահատվածում իրենց ռեսուրսներն ապօրինաբար օգտագործելու, լրագրողների, հանձնաժողովներում «Ժառանգություն» կուսակցության անդամների նկատմամբ բռնություն գործադրելու սպառնալիքների հետ:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ թիվ 1 ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքներով ընդունված որոշումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ դիմողի պա-հանջն անհիմն է, քանի որ թիվ 1 ընտրատարածքում ՀՀ ԱԺ մեծամասնական ընտ-րակարգով պատգամավորի լրացուցիչ ընտրության ընթացքում տեղի չեն ունեցել այնպիսի խախտումներ, որոնք կարող էին բացառել ընտրության իրական արդյունքները ճշգրտորեն որոշելու հնարավորությունն անգամ այն դեպքում, եթե հիպոթետիկ ընդունվի, որ դիմողի մատնանշած խախտումները հիմնավոր են: Ըստ պատասխանողի, ՀՀ ընտրական օրենսգրքը չի սահմանում խախտումների տեսակներ կամ քանակ, ինչպես նաեւ սուբյեկտային կազմ, որոնց կողմից կատարված խախտումներն ավտոմատ կերպով կհանգեցնեն ընտրությունների անվավերության: Բոլոր դեպքերում, ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելը կարելի է միայն այն պարտադիր պայմանով, որ թույլ տրված խախտումները կբացառեն ճշգրտորեն որոշել ընտրողների կամաարտահայտության արդյունքները:

ՀՀ ընտրողների ամբողջական ցուցակը տրամադրելու պահանջը մերժելու առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ դիմողի մատնանշած՝ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի կանոնակարգումները

տվյալ դեպքում ընդհանրապես կիրառելի չեն, քանի որ այդպիսի պահանջը խիստ առանձնահատուկ մասնավոր դեպք է, որը կանոնակարգվում է ՀՀ ընտրական օրենսգրքով: Ավելին, պատասխանողը գտնում է, որ Ս. Սաֆարյանին տրամադրվել են թիվ 1 ընտրատարածքի ընտրողների ցուցակները, ինչը լրիվ բավարար էր համապատասխան ստուգումներ իրականացնելու համար: Բացի դրանից, մերժման վերաբերյալ դիմողը տեղեկացված է եղել 2012թ. նոյեմբերի 20-ին, այսինքն՝ քվեարկության օրվանից 12 օր առաջ, եւ ուներ անհրաժեշտ ու բավարար ժամանակ նշված մերժումը վերադասության կամ դատական կարգով բողոքարկելու համար, ինչը չի իրացրել: Պատասխանողը ուշագրավ է համարում այն հանգամանքը, որ ընտրատարածքի բոլոր ընտրական տեղամասերում դիմողն ունեցել է վստահված անձինք, նրանք գրանցամատյաններում կատարել են նաեւ գրառումներ, եւ առկա չէ գեթ մեկ գրառում, որ առանց համապատասխան հաշվառման անձ մասնակցած լինի քվեարկությանը:

Անձը հաստատող փաստաթղթերի վրա դրվող դրոշմակնիքների առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ դրոշմակնիքի արագ անհետանալու փաստը չի կարող ազդեցություն ունենալ քվեարկության արդյունքների վրա, քանզի թանաքի կիրառումն ընդամենը լրացուցիչ, սակայն ոչ միակ միջոցն է կրկնակի քվեարկությունը բացառելու համար: Ավելին, ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողով որեւէ դիմում-բողոք չի ներկայացվել եւ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում չկան գրառումներ ընտրական տեղամասերում կրկնակի քվեարկության դեպքերի մասին:

Ինչ վերաբերում է պետական պաշտոն զբաղեցնող որոշ անձանց ընտրական գործընթացներին մասնակցելու հարցին, պատասխանողը գտնում է, որ քաղաքական կամ հայեցողական պաշտոն զբաղեցնող անձանց կողմից ընտրություններին մասնակցելը եւ նախընտրական քարոզչություն իրականացնելը չի կարող որակվել որպես ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ հոդվածին հակասող: ՀՀ Սահմանադրությունը հստակ սահմանել է թե՛ ակտիվ եւ թե՛ պասիվ ընտրական իրավունքի սահմանափակումները: Այդ սահմանափակումները կոնկրետացված են Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքում: Ըստ պատասխանողի՝ օրենքն արգելում է պաշտոնատար անձին իրականացնել նախընտրական քարոզչություն՝ հանդես գալով հենց որպես պաշտոնատար անձ՝ քարոզչությունն իրականացնելով իրեն վերապահված այս կամ այն իրավասության գործադրմամբ, օգտագործմամբ կամ միջոցով, սակայն օրենքը չի արգելում իրականացնելու տվյալ թեկնածուի օգտին նախընտրական քարոզչություն միայն այն պատճառով, որ տվյալ անձը միեւնույն ժամանակ հանդիսանում է պաշտոնատար անձ:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պատասխանողը պնդում է, որ դիմողի ներկայացրած դիմումում անգամ առկա չէ որեւէ փաստարկ առ այն, որ որեւէ պաշտոնատար անձի կողմից խախտվել են ընտրական օրենսգրքի պահանջները: Վկայակոչվում է սուկ թեկնածուի ազգակցական կամ ընկերական կապը որոշ պաշտոնատար անձանց հետ, ինչն ինքնին չի կարող հիմք հանդիսանալ ընտրախախտումների վերաբերյալ դատողություն անելու համար: Ավելին, ընտրական օրենսգրքով սահմանված սահմանափակումները նախընտրական քարոզչության ժամանակահատվածում պաշտոնատար անձանց կողմից խախտելու վերաբերյալ մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավորի թեկնածու, դիմումատու Ս. Սաֆարյանի, ինչպես նաեւ որեւէ այլ անձի կողմից որեւէ դիմում դատարաններն ու ընտրական հանձնաժողովները չեն ստացել:

Դիմողի մատնանշած տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում նշանակված անդամների առնչությամբ պատասխանողը, վկայակոչելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 39-րդ հոդվածը, գտնում է, որ դիմողի կողմից վկայակոչված անձինք կարող էին լինել տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամներ, եւ նշվածով պայմանավորված՝ որեւէ խախտում առկա չէ: Ինչ վերաբերում է վստահված անձանց, ապա նրանց նկատմամբ կիրառվող սահմանափակումներն էլ սահմանված են ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով: Դիմողի վկայակոչած անձանց նկատմամբ նշված սահմանափակումները կիրառելի չեն:

Դիմողի կողմից մատնանշված ընտրախախտումների տարբեր դեպքերի առնչությամբ պատասխանողն արձանագրում է, որ թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովն ուսումնասիրել է բոլոր 35 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյանները, որից պարզվել է, որ 35 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներից 26-ում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրը խախտումների վերաբերյալ գրառումներ չեն եղել, իսկ մնացած թվով 9 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում առկա գրառումների ուսումնասիրությամբ 07.12.2012թ. թիվ 1 ԸԸՀ-ի կողմից կայացվել է թիվ 10-Ա որոշումը, որով հանձնաժողովը գտել է, որ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների գրանցամատյաններում քվեարկության օրն արձանագրված խախտումների վերաբերյալ գնահատականները որեւէ ազդեցություն չեն ունեցել քվեարկության արդյունքների վրա, իսկ նշված որոշումը վերադասության կամ դատական կարգով չի վիճարկվել: Բացի դրանից, քվեարկության օրվա ընթացքում որեւէ տեղամասային հանձնաժողովի ընդունած որոշման, գործողությունների կամ անգործության մասին դիմում (բողոք) ներկայացված չի եղել:

Ինչ վերաբերում է քվեարկության արդյունքներին, ապա պատասխա-

նողը գտնում է, որ դիմողը դրանք չի բողոքարկել կամ դրանց վերահաշվարկի որեւէ պահանջ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողով չի ներկայացրել, իսկ դիմումում ներկայացվող դատողություններն անհիմն են ու չփաստարկված:

4. Հարակից պատասխանողը գտնում է, որ թիվ 1 ընտրատարածքում քվեարկության արդյունքներով ընդունված որոշումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ դիմողի պահանջն անհիմն է, քանի որ թիվ 1 ընտրատարածքում ՀՀ ԱԺ մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավորի լրացուցիչ ընտրության ընթացքում տեղի չեն ունեցել այնպիսի խախտումներ, որոնք կարող էին բացառել ընտրության իրական արդյունքները ճշգրտորեն որոշելու հնարավորությունը:

Նախընտրական քարոզչության համար կատարված ծախսերը թեկնածուների կողմից ներկայացված հայտարարագրերում ճիշտ արտացոլված չլինելու առնչությամբ հարակից պատասխանողը նշում է, որ եթե նախընտրական քարոզչության համար կատարված ծախսերի գումարը չի գերազանցում ՀՀ ընտրական օրենսգրքով ամրագրված թույլատրելի շեմը, սակայն այն ընդամենը ճիշտ արտացոլված չէ հայ-տարարագրում, ապա միայն այդ հիմքով ընտրությունների արդյունքները վիճարկելն անհիմն է:

Թեկնածու Է. Պետրոսյանի կողմից առանց նախընտրական հիմնադրամ բացելու քարոզչական ծախսեր կատարելու առնչությամբ հարակից պատասխանողը նշում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը չի արգելում թեկնածուներին նախընտրական հիմնադրամ բացել նախընտրական քարոզչության ցանկացած փուլում: Ավելին, թեկնածուները չունեն սահմանափակում մինչև նախընտրական հիմնադրամ բացելը ձեռք բերել ապրանքներ եւ ծառայություններ, սակայն դրանց ձեռքբերման ծախսերը շուկայական արժեքով պետք է ներառվեն նախընտրական հիմնադրամի ծախսերում, ինչը եւ կատարել է թեկնածու Է. Պետրոսյանը, իսկ ԿԸՀ-ն գնահատել է ձեռք բերված ապրանքների եւ ծառայությունների շուկայական արժեքը:

Թեկնածու Ռ. Սարգսյանի՝ նախընտրական քարոզչության համար կատարած ծախսերի փաստացի չափերն ակնհայտ նվազեցված լինելու եւ իրական շուկայական արժեքներին չհամապատասխանելու առնչությամբ հարակից պատասխանողը նշում է, որ դիմողը չի բերել որեւէ ապացույց եւ այդ հարցը չի վիճարկել վարչական կամ բողոքարկման վարույթի շրջանակներում:

Թեկնածու Ռ. Սարգսյանի կողմից «Լեդուս» ՍՊԸ-ի սեփականությունը հան-դիսացող վահանակներում թեկնածուի վերաբերյալ տեղեկատվության տարածման իրավաչափության առնչությամբ հարակից պատաս-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐԵՆՈՒՄՆԵՐԸ

խանողը, հղում կատարելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ եւ 3-րդ պարբերություններին, 10-րդ մասին, վկայակոչելով առկա քաղաքացիաիրավական պայմանագրերը, նշում է, որ տվյալ դեպքում կատարված նախընտրական քարոզչությունը համապատասխանում է քարոզչական պաստառների համար ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կանոնակարգումներին, թեկնածուի եւ «Լեդուս» ՍՊԸ-ի միջեւ կնքված գործարքը թե՛ գնի եւ թե՛ գործարքի առարկա հանդիսացող տեղեկատվության տեղաբաշխման վայրի տեսանկյունից լիովին համապատասխանում է ընտրական օրենսդրության պահանջներին:

Նախընտրական շտաբների թույլատրելի քանակի, նրանց վրա փակցվող ցուցանակների, շտաբների վարձակալման ծախսերի առնչությամբ հարակից պատասխանողը, վկայակոչելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, գտնում է, որ վերը նշված նորմը չի կարող մեկնաբանվել որպես նախընտրական շտաբների քանակի վերաբերյալ սահմանափակում, քանզի այն բացառություն է նախատեսում որոշակի բնույթի եւ որոշակի թվաքանակի պաստառների՝ քարոզչական նյութ հանդիսանալու մասին: Վերը նշված նորմով սահմանված պայմանները չբավարարող պաստառները համարվում են քարոզչական նյութ, եւ դրանց ձեռքբերման ծախսերը պետք է իրականացվեն նախընտրական հիմնադրամի միջոցների հաշվին: Այդուհանդերձ, հարակից պատասխանողը փաստում է, որ թեկնածու Ռ. Սարգսյանը բոլոր պաստառները ձեռք է բերել նախընտրական հիմնադրամի միջոցների հաշվին՝ չնայած դրանցից 35-ը, որոնք համապատասխանում են ընտրատեղամասերի քանակին, չեն հանդիսանում քարոզչական նյութ, եւ թեկնածուն կարող էր դրանք ձեռք բերել ոչ նախընտրական հիմնադրամի միջոցների հաշվին: Ինչ վերաբերում է շտաբների վարձակալման ծախսերը նախընտրական հիմնադրամի միջոցներից կատարելուն, ապա, ըստ հարակից պատասխանողի, ՀՀ ընտրական օրենսգրքն այդպիսի պահանջ չի նախատեսում, քանի որ այն բոլոր ապրանքները եւ ծառայությունները, որոնք ձեռք են բերվում ոչ թե բուն քարոզչական գործունեության, այն է՝ ուղղակիորեն ընտրողների կամքը ձեւավորելու համար, այլ կազմակերպչական, տեխնիկական եւ այլ բնույթի գործունեության համար, չեն համարվում հայտարարագրման եւ նախընտրական հիմնադրամի միջոցներից կատարման ենթակա ծախսեր: Միաժամանակ, հարակից պատասխանողը փաստում է, որ դիմողը, որպես թեկնածու, իր նախընտրական հիմնադրամի վերաբերյալ հայտարարագրում չի ներառել իր իսկ կողմից բացված շտաբների համար կատարված ծախսերը կամ դրանց շուկայական արժեքները:

Անձը հաստատող փաստաթղթերի վրա դրվող դրոշմակնիքների առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ դրոշմակնիքի արագ անհետանալու

փաստը չի կարող ազդեցություն ունենալ քվեարկության արդյունքների վրա, քանզի թանաքի կիրառումն ընդամենը լրացուցիչ, սակայն ոչ միակ միջոցն է կրկնակի քվեարկությունը բացառելու համար:

Դիմողի մատնանշած ընտրախախտումների առնչությամբ հարակից պատասխանողը նշում է նաեւ, որ դիմողի դատողությունները մերկապարանոց են, քանի որ դիմողը չի ներկայացրել որեւէ պատշաճ փաստարկում կամ ապացույց:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի հիմնական փաստարկը վերաբերում է նախընտրական քարոզչության սկզբունքների ենթադրյալ խախտումներին, որոնք, ըստ դիմողի, դրսևորվել են թեկնածուների համար անհավասար պայմանների ստեղծմամբ, հանրության եւ թեկնածուի համար ընտրական գործընթացի հրապարակայնության խախտումներով, թեկնածուների ծախսերի թափանցիկության եւ վերահսկելիության թերի ապահովմամբ եւ այլն:

Գործի նյութերից փաստվում է, որ այդ ենթադրյալ խախտումների կապակցությամբ 2012թ. նոյեմբերի 27-ին թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովին ներկայացված թեկնածու Ս. Սաֆարյանի դիմումը՝ ՀՀԿ-ի թեկնածու Ռ. Սարգսյանի թեկնածության գրանցումը դատական կարգով վիճարկելու եւ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին, թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը ՀՀ ընտրական օրենսգրքով սահմանված կարգով եւ ժամկետներում քննարկել է եւ 29.11.2012թ. թիվ 7-Ա որոշմամբ մերժել: Նույն կերպ ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը 2012թ. դեկտեմբերի 1-ին թիվ 327-Ա որոշմամբ մերժել է թեկնածու Ս. Սաֆարյանի՝ թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի՝ 29.11.2012թ. թիվ 7-Ա որոշման դեմ դեկտեմբերի 1-ին բերած բողոքը: Ընդ որում, ԿԸՀ-ի այդ նիստին մասնակցել է նաեւ դիմումատու Ս. Սաֆարյանը, ներկայացրել է իր դիմումը եւ լրացուցիչ հիմնավորումները: Նիստի ավարտից հետո նա ստացել է ԿԸՀ-ի որոշումը, որը սահմանված կարգով նաեւ հրապարակվել է ԿԸՀ-ի համացանցային կայքում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմող Ս. Սաֆարյանի պնդումները, թե նա 2012թ. դեկտեմբերի 1-ին գրկված է եղել ԿԸՀ-ի ընդունած որոշումները վարչական դատարանում բողոքարկելու իրավունքից, անհիմն են: Նախ՝ գործի նյութերից երևում է, որ դեկտեմբերի 1-ին ոչ աշխատանքային օրը (շաբաթ) վարչական դատարանում գործել է հերթապահություն, բայց դիմում նրանց չի ներկայացվել: Դրա մասին են վկայում վարչական դատարանի նախագահի՝ 26.11.2012թ. թիվ 0-33-Ա եւ 30.11.2012թ. թիվ 035-Ա հրամանները եւ ՀՀ վարչական դատարանի աշխատակազմի ղեկավարի՝ 30.11.2012թ. թիվ 148-Ա հրամանները: Երկ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րորդ՝ դիմող Ս. Սաֆարյանը իբրև վարչական դատարան դիմումի ներկայացման ապացույց վկայակոչում է այն հանգամանքը, որ նույն օրը դիմումատուի լիազոր անձը հայցադիմումի օրինակը փոստով առաքել է ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով:

Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ նման պայմաններում դիմումատուն անհասկանալի պատճառով չի օգտվել օրենքով սահմանված՝ իր դատական պաշտպանության իրավունքից եւ բուն հայցադիմումը փոստով չի ուղարկել վարչական դատարան:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2012թ. մայիսի 31-ի ՍԳՈ-1028 որոշման մեջ, անդրադառնալով թեկնածուների գրանցման շուրջ ծագած վեճերին եւ վերջիններիս առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ու ՀՀ վարչական դատարանի իրավագործությունների տարանջատման խնդրին, վերահաստատելով իր՝ ՍԳՈ-433, ՍԳՈ-703 եւ ՍԳՈ-736 որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումները, ամրագրել է, որ «...բոլոր այն հարցերը, որոնք առնչվում են ընտրական գործընթացներում թեկնածուների գրանցման եւ այն վեճերին, որոնց լուծումն օրենքով սահմանված կարգով վերապահված է ՀՀ վարչական դատարանին, սահմանադրական դատարանում առանձին քննության առարկա չեն կարող հանդիսանալ, իսկ որպես ապացուցողական հիմք ընդունվում են վարչական դատարանի վերջնական ակտերը»: Դա բխում է ՀՀ Սահմանադրության 5 եւ 100-րդ հոդվածների պահանջներից:

Բոլոր դեպքերում, համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 5 եւ 100-րդ հոդվածների, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 46 եւ 118-րդ հոդվածների, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145 եւ 150-րդ հոդվածների՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իրավասու չէ ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշման հետ կապված վեճի շրջանակներում քննության առարկա դարձնել բոլոր այն հարցերը, որոնց լուծման իրավասությամբ օրենքով սահմանված կարգով օժտված է ՀՀ վարչական դատարանը, եւ որի որոշումներն այդ հարցերով վերջնական են ու վերանայման ենթակա չեն, կամ գնահատել վարչական դատարանի դատական ակտի իրավաչափությունը:

6. Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2007թ. հունիսի 10-ի ՍԳՈ-703 որոշման մեջ արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «...եթե դիմող կողմն ընտրությունների նախապատրաստման, անցկացման եւ արդյունքների ամփոփման գործընթացով պայմանավորված ընտրական հանձնաժողովների, իրավասու այլ մարմինների որոշումները, գործողությունները կամ անգործությունը մինչեւ սահմանադրական դատարան դիմելը ՀՀ ընտրական օրենսգրքով եւ իրավական այլ ակտերով նախատես-

ված՝ արտադատական (վարչական) կամ դատական կարգով չի բողոքարկել, այսինքն՝ օրենսդրությամբ նախատեսված ընթացակարգով եւ ժամկետներում չի օգտագործել (սպառել) իր ընտրական իրավունքների պաշտպանության՝ օրենքով նախատեսված բոլոր միջոցները, ապա լիարժեք չեն դառնում սահմանադրական դատարանում ընտրությունների արդյունքներով քննվող հանրային-իրավական վեճի շրջանակներում ապացուցողական նշանակություն ունեցող փաստեր ներկայացնելու եւ դրանցով իր փաստարկները հիմնավորելու նրա դատավարական հնարավորությունները»։ Նշված իրավական դիրքորոշմանը համապատասխան գնահատելով դիմողի ներկայացրած մյուս բոլոր փաստարկները՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է.

առաջին՝ դիմողի առանձին պնդումներ վերաբերում են նախընտրական քարոզչության կազմակերպման ընթացքում օրենքի պահանջների ենթադրյալ խախտումներին։ Այդ խախտումների առնչությամբ, սակայն, դիմողն օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում իրավասու մարմիններին համապատասխան դիմում չի ներկայացրել եւ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով քննության առարկա չի դարձրել,

երկրորդ՝ դիմողի պնդմամբ ընտրախախտումներ են տեղի ունեցել նաեւ քվեարկության փուլում։ Վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշմանը համապատասխան՝ նշված ենթադրյալ խախտումների վերաբերյալ պնդումները սահմանադրական դատարանում կարող էին ապացուցողական նշանակություն ստանալ օրենսդրությամբ նախատեսված ընթացակարգով եւ ժամկետներում դիմողի ընտրական իրավունքների պաշտպանության համապատասխան միջոցների օգտագործման արդյունքում ձեռք բերված նյութերով։ Մինչդեռ դիմողը որեւէ տեղամասի առնչությամբ չի ներկայացրել քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի կամ տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու պահանջ։

Մասնավորապես, սահմանադրական դատարանը արձանագրում է, որ թիվ 1 ընտրատարածքում կազմավորված են եղել թվով 35 ընտրական տեղամասեր։ Նշված բոլոր տեղամասերում ինչպես թեկնածու Ս. Սաֆարյանը, այնպես էլ մյուս բոլոր թեկնածուներն ունեցել են վստահված անձինք։

Քվեարկության օրը թիվ 1 ընտրատարածքի բոլոր 35 ընտրական տեղամասերում դիմողի թվով 50 վստահված անձինք հետեւել են քվեարկության ընթացքին, ամփոփման գործընթացին՝ իրացնելով իրենց իրավունքը։

Օրենքով սահմանված ժամկետներում՝ ինչպես դիմողի, այնպես էլ մյուս թեկնածուների վստահված անձանց կողմից քվեարկության օրվա ընթացքում որեւէ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի ընդունած

«ՆԱԿԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ»

որոշման, գործողությունների կամ անգործության մասին դիմում (բողոք) ներկայացված չի եղել:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում քվեարկության ընթացքին, ապա նաև արդյունքների ամփոփմանը հետևել են թվով 23 տեղական դիտորդներ թվով 3 հասարակական կազմակերպություններից: Առկա չէ նաև որեւէ դիմում (բողոք) նշված դիտորդների կողմից:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքներին մասնակցել են ընդհանուր թվով 277 քաղաքացիներ, յուրաքանչյուր տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի կազմում ընդգրկված է եղել Ազգային ժողովում խմբակցություն ունեցող կուսակցության մեկ ներկայացուցիչ: Ի դեպ, թվով 35 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների նախագահներից 16-ը նշանակված են եղել Հայաստանի հանրապետական կուսակցության կողմից, 10-ը՝ «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության կողմից, 3-ը՝ «Հայ ազգային կոնգրես» կուսակցությունների դաշինքի կողմից, 2-ը՝ «Հայ Յեղափոխական Դաշնակցություն» կուսակցության կողմից, 2-ը՝ «Ժառանգություն» կուսակցության կողմից, 2-ը՝ «Օրինաց երկիր» կուսակցության կողմից: Նշված կուսակցությունների եւ կուսակցությունների դաշինքի կողմից նշանակված հանձնաժողովների անդամները տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներում զբաղեցրել են նաև քարտուղարների պաշտոններ՝ նույն թվաքանակով:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրություններն ստորագրված են եղել ամփոփման նիստերին ներկա հանձնաժողովների բոլոր անդամների կողմից: Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի որեւէ անդամ քվեարկության արդյունքների արձանագրության տվյալների վերաբերյալ առարկություն (հատուկ կարծիք) չի ներկայացրել:

Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 48-րդ հոդվածը կանոնակարգում է քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի ինստիտուտը: Վերահաշվարկ կատարելու դիմում ներկայացնելու իրավունք ունեն թեկնածու, վստահված անձը, եթե ներկա են եղել ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների ամփոփմանը, ինչպես նաև տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամը՝ ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերաբերյալ արձանագրությունում քվեարկության արդյունքների ամփոփման կարգի վերաբերյալ հատուկ կարծիք ունենալու մասին գրառում կատարելու դեպքում: Ինչպես թիվ 1 ընտրատարածքում կազմավորված 35 տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների թվով 277 անդամներից, այնպես էլ թեկնածուներից, այդ թվում՝ դիմողի կողմից, թեկնածուների վստահված անձանց կողմից, ըստ

գործի նյութերի, որեւէ տեղամասում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի մասին դիմում չի ներկայացվել:

Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 3-րդ եւ 9-րդ մասերը սահմանում են համապատասխանաբար ընտրական տեղամասում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու մասին դիմում ներկայացնելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների ցանկը եւ բողոք ներկայացնելու կարգն ու ժամկետները: Ընտրական օրենսգրքը սահմանել է սուբյեկտների բավական լայն շրջանակ, ովքեր իրավունք ունեն ներկայացնելու ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու մասին դիմում: Չնայած նշված լայն վերահսկողական լիազորություններին՝ թիվ 1 ընտրատարածքում պատգամավորի որեւէ թեկնածուի, թեկնածուի որեւէ վստահված անձի, տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի որեւէ անդամի կողմից ներկայացված չի եղել թեկուզեւ մեկ դիմում տեղամասում քվեարկության արդյունքն անվավեր ճանաչելու մասին:

Ինչ վերաբերում է ընտրողների ցուցակներում Հայաստանի Հանրապետությունից բացակայող քաղաքացիների ընդգրկման՝ դիմողի կողմից առաջադրված խնդրին, ապա դրա վերաբերյալ իր մոտեցումներն ու իրավական դիրքորոշումները սահմանադրական դատարանն արտահայտել է իր՝ 2012թ. մայիսի 31-ի ՍԳՈ-1028 որոշման մեջ:

7. Գործի նյութերի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ սույն գործի բնորոշ առանձնահատկություններն ամփոփ ձեռով հանգում են հետևյալներին:

Առաջին՝ դիմողն ընդհանուր դժգոհություն արտահայտող գնահատողական դատողություններից բացի դատական քննության համար անհրաժեշտ ու օրենքով սահմանված կարգով ձեռք բերված ապացուցողական նշանակություն ունեցող որեւէ փաստարկ չի ներկայացնում քվեարկության արդյունքների ոչ հավաստի լինելու հիմքով իր պասիվ ընտրական իրավունքի խախտումը հիմնավորելու վերաբերյալ, ինչը պարտավոր կլիներ հաշվի առնել ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովը վեճի առարկա որոշումն ընդունելիս: Դիմողը ՀՀ ընտրական օրենսգրքով ընձեռված որեւէ վերահսկողական իրավասություն սահմանված կարգով չի իրացրել՝ փաստելու համար քվեարկության արդյունքների հետ կապված այնպիսի իրավախախտումներ, որոնք ազդել են իր ընտրական իրավունքի իրացման վրա: Դիմողը գլխավորապես հենվում է տարաբնույթ դատողությունների ու կարծիքների, այլ ոչ թե ապացուցողական նշանակություն ունեցող կոնկրետ փաստերի վրա, ինչը դատական գործընթացում ընդունելի չէ:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Երկրորդ՝ դիմողը չի ներկայացնում այնպիսի կոնկրետ փաստեր, որոնք հիմնավոր ձեռով վկայելին ընտրական գործընթացներում իր կամ իր վստահված անձանց իրավունքների ոտնահարման մասին՝ տեղամասերում քվեարկության արդյունքների վերահաշվարկի կամ դրանք անվավեր ճանաչելու ուղղությամբ օրենքով սահմանված կարգով քայլեր իրականացնելիս:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63, 64 եւ 74-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի դեկտեմբերի 2-ի ՀՀ Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով լրացուցիչ ընտրության արդյունքներով թիվ 1 ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի՝ «Թիվ 1 ընտրատարածքում Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավոր ընտրվելու մասին» 2012 թվականի դեկտեմբերի 7-ի թիվ 12-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**25 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1072**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՀԱՐԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 30.2-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ, 2-ՐԴ ԵՎ
5-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 հունվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Ա. Վարդեանյանի, Հ. Աբգարյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 5-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

85 ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(68)/2013

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 06.09.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1997 թվականի ապրիլի 14-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1997 թվականի մայիսի 12-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1997 թվականի մայիսի 30-ից: Օրենքի՝ վեճի առարկա 30.2-րդ հոդվածը լրացվել է 11.05.2011թ. ՀՕ-154-Ն օրենքի հիման վրա:

Հիշյալ օրենքի՝ դիմողի կողմից վիճարկվող 30.2-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 5-րդ մասերում սահմանվում են.

«Գույքի արգելանքը հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով հարկ վճարողի գույքային իրավունքների սահմանափակման միջոցով հարկային մարմնի կողմից իրականացվող գործողություն է: Արգելադրումն իրականացվում է բանկային հաշիվների արգելադրման, ինչպես նաեւ գույքի տնօրինման, տիրապետման կամ օգտագործման իրավունքի սահմանափակման միջոցով՝ հարկային պարտավորությունների չափով:

Հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով չկատարված պարտավորության չափը հինգ հարյուր հազար կամ ավելի դրամ կազմելու դեպքում հարկային մարմնի ղեկավարն օրենքով սահմանված կարգով իրավունք ունի հարկ վճարողի գույքի վրա արգելանք դնելու մասին հանձնարարագիր հրապարակել:

...

Հարկ վճարողի գույքի արգելադրումն իրականացնող պաշտոնատար անձը գույքի վրա արգելանք դնելու մասին հանձնարարագրի հիման վրա դրա հրապարակումից հետո՝ երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում, հարկ վճարողի գույքի վրա արգելանք դնելու մասին ընդունում է որոշում, որտեղ նշվում են որոշումն ընդունելու ամիսը, ամսաթիվը, վայրը, որոշումն ընդունած անձի պաշտոնը, անունը, ազգանունը, քննվող հարցը, ընդունված որոշման հիմքերը այն օրենքների կամ այլ իրավական ակտերի վկայակոչմամբ, որոնցով որոշում ընդունող անձը ղեկավարվել է այն ընդունելիս, քննվող հարցի վերաբերյալ եզրահանգումը»:

2. Ըստ դիմող կողմի՝ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 5-րդ մասերը չեն համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածին: Վկայակոչելով ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածը, 1948թ. Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 17-րդ հոդվածը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ «Պետրոս Պապամիխայլուսն ընդդեմ Հունաստանի», «Սպորրոնգր եւ Լոննրոթն ընդդեմ Շվեդիայի» եւ «Գասուս Դոսիեր եւ Ֆողդեթեշմիկ ՍՊԸ-ն ընդդեմ Նիդեռլանդների» գործերով որոշումները, ՀՀ եւ ՌԴ Սահմանադրությունների համապատասխան դրույթների մեկնաբանությունները՝ դիմողը նշում է, որ «սեփականությունից զրկել» դրույթը նշանակում է նաեւ անձի սեփականության իրավունքի ոչ միայն դադարում, այլեւ այնպիսի սահմանափակում, որի արդյունքում սեփականատերը զրկվում է իրեն պատկանող օբյեկտն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, ըստ նշանակության օգտագործելու եւ այն տնօրինելու հնարավորությունից: Ուստի սեփականությունից զրկելը, որը ներառում է նաեւ սեփականության իրավունքի սահմանափակումը, կարող է իրականացվել միայն դատական կարգով: Իսկ վիճարկվող հոդվածը, ըստ դիմող կողմի, նախատեսում է անձի սեփականության իրավունքի սահմանափակում՝ հարկային մարմնի կողմից անձի գույքի վրա արգելանք դնելու միջոցով: Հստակ չափորոշիչների բացակայության, ինչպես նաեւ վարչական մարմնի ցանկության եւ/կամ գնահատման հիման վրա անձի սեփականության իրավունքը սահմանափակող (զրկող) որոշումները, ըստ դիմողի, խթանում են այնպիսի իրավիճակի առաջացումը, երբ հնարավոր են չարաշահումներ եւ խտրական վերաբերմունքի դրսևորումներ անձանց նկատմամբ:

Դիմող կողմը նշում է նաեւ, որ գույքի վրա արգելանք դնելու ինստիտուտը հարկային իրավահարաբերությունների ոլորտում էականորեն տարբերվում է քրեական դատավարությունում գույքի վրա կալանք դնելու ինստիտուտից: Այնուամենայնիվ, քրեական դատավարության գործող օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ քրեական դատավարության ընթացքում անձանց բանկային ավանդների եւ այլ գույքի վրա կալանք կարող է դրվել հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի, դատարանի որոշմամբ, սակայն քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի պաշտոնական նախագծի 17-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ քրեական վարույթի ընթացքում անձանց ֆինանսական միջոցների եւ այլ գույքի վրա արգելանք դնելն իրականացվում է միայն դատարանի որոշմամբ, բացառությամբ նշված օրենսգրքով նախատեսված անհետաձգելի դեպքերի: Անհետաձգելի դեպքերում, երբ հարկադրանքի միջոցի անհապաղ չկիրառումը կարող է հանգեցնել գույքի կորստի, վնաս-

ման կամ ոչնչացման, գույքի վրա կալանք դնելը կարող է կիրառվել դատախազի որոշմամբ: Այս դեպքում անհապաղ, սակայն ոչ ուշ, քան 24 ժամվա ընթացքում պետք է համապատասխան որոշումը եւ այն հիմնավորող նյութերը ներկայացվեն դատարանի հաստատմանը:

3. Պատասխանող կողմը հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 31, 45 եւ 83.5-րդ հոդվածներին, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի, 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթներին՝ նշում է, որ հարկ վճարողների հարկային պարտավորությունը ներառում է հասարակության բոլոր անդամների հանրային շահերը: Այդ պատճառով էլ պետությունն իրավունք ունի եւ պարտավոր է հարկային իրավահարաբերությունների կարգավորման ուղղությամբ միջոցներ ձեռնարկել ոչ միայն հարկ վճարողների, այլեւ հասարակության այլ անդամների իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության նպատակով:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ սեփականության իրավունքն «անսահմանափակ» իրավունք չէ: Այդ իրավունքի իրականացումը չպետք է վնաս պատճառի շրջակա միջավայրին, խախտի այլ անձանց, հանրության եւ պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը: Անձանց գույքային իրավունքների, մասնավորապես՝ սեփականության տիրապետման, օգտագործման եւ տնօրինման իրավունքների սահմանափակում է նախատեսված վիճարկվող հոդվածով, որի նպատակն անձանց, հանրության եւ պետության իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությունն է:

Ըստ պատասխանողի՝ գույքային իրավունքների ժամանակավոր սահմանափակումը, որը պարտավորությունների կատարումն ապահովող բնույթ է կրում եւ «չի առաջացնում սեփականության իրավունքի փոխանցում», ենթադրում է հետագա դատական վերահսկողություն, չի կարող դիտվել որպես սահմանադրական իրավունքների եւ ազատությունների խախտում, այդ թվում՝ սեփականության իրավունքից զրկում: Բացի դրանից, պատասխանող կողմը վկայակոչում է «Հարկային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 43.1-րդ հոդվածը՝ նշելով, որ հարկային մարմնի կամ հարկային ծառայողի գործողությունները կամ անգործությունը կարող են գանգատարկվել հարկային մարմնի գանգատարկման հանձնաժողովին կամ բողոքարկվել դատարան:

Պատասխանողը գտնում է նաեւ, որ դիմողի հղումները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներին՝ հիմնավոր չեն, քանի որ հաշվի չեն առնվել հիշատակված գործերի առանձնահատկությունները եւ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված՝ հարկային մարմնի ու հարկային ծառայողի գործողությունների բողոքարկման հնարավորությունը:

4. Սույն գործով վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը որոշելիս ՀՀ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում՝ ելնելով նաեւ դիմող կողմի հարցադրումներից, հարցը դիտարկել «սեփականության իրավունքից զրկելու» գործող սահմանադրաիրավական կարգավորումների համատեքստում: Միաժամանակ, ելնելով միջազգային իրավական պրակտիկայում ամրագրված սկզբունքներից (մոտեցումներից) ու սահմանադրական դատարանի նախադեպային իրավունքից՝ կարելու է համարում պարզել, թե.

- վիճարկվող իրավակարգավորումները հանգեցնում են, արդյոք, անձի՝ սեփականության իրավունքից զրկման, թե՞ նախատեսում են որոշակի իրավապայմաններ՝ հիշյալ իրավակարգավորումների շրջանակներում անձի սահմանադրական պարտականության կատարումն ապահովելու համար,
- լիազոր պետական մարմինը սահմանադրաիրավական իմաստով իրավասու՞ է, արդյոք, կատարել անձի սահմանադրական պարտականության (տվյալ դեպքում՝ հարկային պարտավորության) կատարմանն ուղղված այնպիսի գործողություններ, որպիսիք նախատեսված են վիճարկվող նորմերով,
- վիճարկվող իրավակարգավորումների շրջանակներում առկա՞ են, արդյոք, բավարար երաշխիքներ ապահովելու անձի սահմանադրական իրավունքների պաշտպանությունը հնարավոր խախտումներից:

5. ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի համաձայն, որպես սահմանադրական կարգի սկզբունք, Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում է պաշտպանվում է սեփականության իրավունքը: Սահմանադրական այս դրույթի իրացումը երաշխավորվում է ինչպես Սահմանադրության այլ հոդվածներով (31, 42.1., 43, 44-րդ հոդվածներ, 83.5-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ կետեր, 89-րդ հոդվածի 3-րդ կետ, 105 եւ 105.1-րդ հոդվածներ), այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետության մի շարք այլ իրավական ակտերով, որոնք կարգավորում են սեփականության իրավունքի իրացման հետ կապված հարաբերությունները՝ սահմանելով սեփականության իրավունքի սուբյեկտներին, սեփականության իրավունքի բովանդակությունը, սեփականության իրավունքի սահմանափակումների թույլատրելի շրջանակները եւ այդ իրավունքն իրականացնելու ու պաշտպանելու պայմանները եւ կարգը, գույքի նկատմամբ իրավունքներ ունեցող այլ անձանց շահերի պաշտպանության միջոցները եւ այլն:

Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հատկապես կարելու է Սահմանադրության 31-րդ հոդվածում ամրագրված սեփականության իրավունքի իրացման հիմնական սահմանադրաիրավա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

կան սկզբունքները, համաձայն որոնց՝ անձի բացառիկ իրավունքն է իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու եւ կտակելու իր սեփականությունը՝ պայմանով, որ այդ իրավունքի իրացումը չխախտի այլ անձանց, հանրության եւ պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը, վնաս չպատճառի շրջակա միջավայրին: Իսկ որպես սեփականության անձեռնմխելիության ապահովման երաշխիք՝ սկզբունքային նշանակություն ունի նաեւ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի երկրորդ մասում հաստատագրված սեփականագրկման՝ բացառությամբ դատական կարգով եւ օրենքով նախատեսված դեպքերում իրականացման սկզբունքը, որը, ի տարբերություն օտարման ընթացակարգի (ՀՀ Սահմ. 31-րդ հոդվածի 3-րդ մաս), ենթադրում է օրենքով սահմանված իրավական պատասխանատվության համապատասխան միջոցի կիրառում:

Այդպիսիք են այն բացառիկ իրավապայմանները, որոնց շրջանակներում է Հայաստանի Հանրապետությունում իրացվելի ու պաշտպանելի սեփականության իրավունքը: Այդ իրավապայմանների երաշխավորված գործադրմանն են կոչված ընթացիկ օրենսդրական կարգավորումները, այդ թվում՝ նաեւ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքը, որը սահմանում է ոչ միայն հարկային իրավահարաբերությունների մասնակիցների վարքագծի կանոններն ու դրանց իրացման պայմանները, այլեւ, սույն գործով վեճի առարկայի իմաստով, կարգավորում է անձանց սեփականության տիրապետումից, օգտագործումից եւ տնօրինումից առաջացած հասույթներից պետական ու հասարակական կարիքների բավարարման նպատակով համապարտադիր եւ անհատույց վճարների գանձումն ապահովելու միջոցներն ու կարգը, այդ թվում՝ պատասխանատվությունը հարկային օրենսդրությունը խախտելու համար:

Այսպիսով, արձանագրելով, մի դեպքում՝ սեփականության իրավունքի իրացման սահմանադրորեն ամրագրված սկզբունքներն ու դրանց կիրառման օրենսդրական շրջանակները, մյուս դեպքում՝ օրենքով սահմանված հարկեր մուծելու՝ անձի սահմանադրական պարտականության կատարման անխուսափելիությունը, սահմանադրական դատարանը կարելու է վերջինիս իրավակարգավորման այնպիսի միջոցների ու ձեւերի սահմանումն ու կիրառումը, որոնց պարագայում իրավունքը չենթարկվի անիրավաչափ (անհամաչափ) սահմանափակման, իսկ օրենքով նախատեսված սահմանափակումները հետապնդեն սահմանադրորեն արդարացված նպատակ եւ որեւէ կերպ չգերազանցեն Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակները:

Վերոհիշյալ իրավապայմանների սահմանադրաիրավական բովանդակության եւ հասարակական հարաբերությունների կարգավորման բնագավառում դրանց գործադրման միջոցով իրավունքի գերակայության

հաստատման գործում ունեցած սկզբունքային նշանակության վերաբերյալ սահմանադրական դատարանը մի շարք իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել իր որոշումներում: Մասնավորապես, ՄԴՈ-903 որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածը նախատեսում է **սեփականության իրավունքի իրականացման սահմանափակման** միմյանցից տարանջատվող չորս հանգամանք.

ա) սեփականության իրավունքի իրականացման սահմանափակում՝ շրջակա միջավայրին վնաս պատճառելու, այլ անձանց, հանրության եւ պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը խախտելու արգելքով (31-րդ հոդվ. 1-ին մասի երկրորդ նախադասություն),

բ) սեփականագրկում (31-րդ հոդվ. 2-րդ մաս),

գ) սեփականության հարկադիր օտարում հասարակության եւ պետության կարիքների համար (31-րդ հոդվ. 3-րդ մաս),

դ) հողի սեփականության իրավունքի սահմանափակում՝ օտարերկրյա քաղաքացիների եւ քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար:

Ինչպես հետեւում է նշված ա) ենթակետի բովանդակությունից, սեփականության իրավունքի իրականացումը սահմանադիրը կաշկանդում է որոշակի հանրային արժեքներ պահպանելու պահանջով: Դրանք են. շրջակա միջավայրը, **այլ անձանց**, հանրության եւ պետության իրավունքները եւ օրինական շահերը: Նման մոտեցումը կոչված է ապահովելու սեփականատիրոջ եւ այլոց իրավունքների ու հանրային շահերի միջեւ ողջամիտ հավասարակշռություն՝ գույքի նկատմամբ անձի սեփականության իրավունքի իրականացումը ճանաչելով երաշխավորված, սակայն ոչ բացարձակ»:

Սույն գործով առաջադրված խնդրի բացահայտման տեսանկյունից կարելու է հատկապես արձանագրել, որ սահմանադրաիրավական նորմերն ընթացիկ օրենսդրական կարգավորումների միջոցով կիրառելը հատկապես երաշխավորելի է այնպիսի իրավաբնկալման դեպքում, երբ անձի սահմանադրական իրավունքն օրենքով նախանշված հիմքերով միջոց է հանդիսանում սահմանադրական պարտականության կատարումն ապահովելու համար: Այսինքն՝ իրավունքն ու պարտականությունը հանդես են գալիս ոչ միայն որպես անձի սուբյեկտիվ կարգավիճակը բնորոշող կամ հասարակական հարաբերություններում սուբյեկտիվ օրինաչափ հնարավորությունների ու ցանկությունների իրականացմանը կոչված եւ իրենց երկմիասնությամբ պայմանավորված իրավաբանորեն թույլատրելի միջոցներ, այլեւ իրավակարգավորման կարելու բաղադրիչներ են, տվյալ դեպքում՝ անձի հարկային պարտավորության կատարումն ապահովելու միջոցով, պետական ու հասարակական կարիքների բավարարմանն ուղղ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ված խնդիրներ լուծելու նպատակով: Այս առումով, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով վիճարկվող նորմերով նախատեսված կարգավորման որոշակիորեն արտահայտված իրավական կոնկրետ նպատակը պետական լիազոր մարմնի կողմից վերահսկվող անձի (ֆիզիկական եւ իրավաբանական) կողմից իր սուբյեկտիվ պարտականության կատարումն ապահովելն է, որն ունի սահմանադրորեն կանխորոշված հանրային-իրավական նշանակություն, քանի որ կոչված է երաշխավորելու ՀՀ Սահմանադրության 45, 48, 83.5, 89 եւ 106-րդ հոդվածներում նախանշված պատվիրանների կատարումը: Այդ նպատակի իրականացման օրենքով թույլատրելի միջոցը, ըստ վիճարկվող նորմերի իրավական բովանդակության, անձի գույքային իրավունքների սահմանափակումն է, որը կարող է դրսեւորվել անձի պարտավորությունների կատարմանը համարժեք գույքը կամ դրա առանձին բաղադրամասերը վատնելու, օտարելու, թաքցնելու կամ ապօրինաբար մեկ ուրիշին հանձնելու արգելքի ժամանակավոր կիրառմամբ: Այսինքն՝ սույն գործով վիճարկվող նորմերում ամրագրված իրավակարգավորման գլխավոր միջոցը (մեթոդը) իր պարտավորությունների համարժեք անձի սահմանադրական իրավունքի ժամանակավոր սահմանափակմամբ նրա սահմանադրական պարտականության կատարումն ապահովելն է:

Անդրադառնալով հիշյալ միջոցի կիրառման իրավաչափության գնահատման խնդրին՝ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում հարցը դիտարկել ինչպես վիճարկվող, այնպես էլ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի այլ նորմերի, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ համապատասխան իրավակարգավորումներ նախատեսող նորմերի համալիր վերլուծության շրջանակներում, մասնավորապես պարզելու համար, թե համարժեքության առումով համադրելի⁹ են, արդյոք, վիճարկվող նորմերը սեփականագրկման գործընթացի իրավակարգավորումների համատեքստում:

Սեփականության իրավունքից «զրկելու» ինստիտուտի ընդհանուր էությունը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի չորրորդ բաժնի նորմերից եւ, մասնավորապես՝ 279-րդ հոդվածից՝ որպես սեփականության իրավունքի հարկադիր դադարման հիմք: Սահմանադրական դատարանն այդ ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությանն անդրադարձել է իր մի շարք որոշումներով (ՍԴՈ-92, ՍԴՈ-630, ՍԴՈ-649, ՍԴՈ-903, ՍԴՈ-1009): ՍԴՈ-903 որոշման մեջ բնութագրվում են դրա հիմնական եւ պարտադիր հետեւյալ տարրերը.

- սեփականությունից զրկելու դեպքում տեղի է ունենում սեփականատիրոջ կամքին եւ համաձայնությանը հակառակ տվյալ գույքի նկատմամբ իր սեփականության իրավունքի **անհատույց** դադարեցում,

- սեփականությունից զրկելու դեպքում տեղի է ունենում տվյալ գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ ունեցած՝ տիրապետման, տնօրինման եւ օգտագործման **իրավագործությունների միաժամանակյա եւ լիակատար դադարում՝ առանց շարունակականության երաշխավորման,**
- սեփականությունից զրկումը **կիրառվում է որպես պատասխանատվության միջոց:**

Համադրելով «սեփականագրկումը» բնորոշող վերոշարադրյալ տարրերը սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորումների, ինչպես նաեւ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի համապատասխան նորմերի հետ՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է հարկային մարմնի կողմից կիրառվող արգելադրման ինստիտուտի հետեւյալ առանձնահատկությունները, համաձայն որոնց՝ այն «սեփականագրկումից» էապես տարբեր ինստիտուտ է, մասնավորապես.

- անձի սեփականությունը հանդիսացող գույքի նկատմամբ արգելանքը կիրառվում է վերահսկվող եկամուտների գծով հարկային պարտավորության կատարումն ապահովելու սահմաններում ու նպատակով («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 1-ին մաս), հետեւաբար, այն **իրավախախտման դեպքում կիրառվող պատասխանատվության միջոց չէ,**
- արգելադրումն իրականացվում է գույքային իրավունքների (տնօրինում, տիրապետում կամ օգտագործում) սահմանափակման միջոցով («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 1-ին մաս), այն **սեփականատիրոջ իրավագործությունների միաժամանակյա եւ լիակատար դադարում չէ՝ առանց շարունակականության երաշխավորման,**
- արգելադրման դեպքում ընդհանրապես **կիրառելի չէ հատուցանելիության սկզբունքը,**
- հարկային մարմնի կողմից արգելադրումն իրականացվում է **արտադատական կարգով,**
- արգելանք դնելիս յուրաքանչյուր դեպքում հաշվի են առնվում գույքի նկատմամբ իրավունքների սահմանափակման տեսակները, ծավալները՝ ելնելով տվյալ գույքի հատկանիշներից ու սեփականատիրոջ (կամ տիրապետողի) համար դրա նշանակությունից («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 7-րդ մաս),
- հարկային պարտավորության ոչ պակաս, քան քսան տոկոսը մարելուց հետո կամ արգելանքի կիրառմամբ հարկ վճարողի գործունեության ակնհայտ վտանգման դեպքերում առկա է հարկ վճարողի հետ պարտավորության աստիճանական մարման ժամանակացույց կնքելու հնարավորություն («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 12-րդ մաս),

- արգելադրում կիրառվում է ժամանակային կրճատ տեւողությամբ (մեկ ամսից ոչ ավելի) եւ պարտավորության չկատարման դեպքում դրան հաջորդում են դատական կարգով գույքի բռնագանձման պարտադիր գործընթացներ («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 13-րդ մաս), ընդ որում, **սեփականատիրոջ իրավունքը դադարում է** միայն դատական կարգով բռնագանձում տարածելուց հետո այն անձի սեփականության իրավունքի ծագման պահից, ում անցնում է տվյալ գույքը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 281-րդ հոդված),
- գույքն արգելանքի վերցնելու մասին հարկային մարմնի որոշումն ինչպես վարչական («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 14-րդ մաս), այնպես էլ դատական կարգով ենթակա է բողոքարկման («Հարկերի մասին» օրենքի 6-րդ գլուխ),
- հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով պարտավորության դադարման, արգելանք դնելուց հետո՝ 1-ամսյա ժամկետում, հարկային մարմնի կողմից պարտավորությունը բռնագանձելու վերաբերյալ դատարան հայց չներկայացնելու կամ հարկ վճարողի հետ սույն հոդվածում նշված պարտավորությունը մարելու վերաբերյալ աստիճանական մարման ժամանակացույց կնքելու կամ դատարանի կողմից հայցի ապահովման միջոց կիրառելու միջնորդության վերաբերյալ որոշում կայացնելու դեպքերում գույքի արգելադրման մասին որոշումը համարվում է ուժը կորցրած («Հարկերի մասին» օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 13-րդ մաս):

Այսպիսով, ակնհայտ են «սեփականագրկման» եւ հարկային պարտավորությունների կատարումն ապահովելու նպատակով գույքի նկատմամբ արգելանք կիրառելու ինստիտուտների ինչպես **մասնավոր**, այնպես էլ **հանրային-իրավական** էապես տարբեր նշանակությունն ու կիրառման առանձնահատկությունները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործով առաջադրված հարցադրումների շրջանակներում գույքի արգելադրումն իր իրավակարգավորիչ բովանդակությամբ ու նշանակությամբ օրենսդրի կողմից՝ ՀՀ Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի դրույթների իրացման նպատակով սահմանված **իրավապայման է՝** արտադատական (կամ՝ մինչդատական) կարգով ապահովելու հարկատու անձի սահմանադրական պարտականության կատարումը, որի շրջանակներում երաշխավորված է նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավունքների՝ օրենքով սահմանված կարգով իրացումը: Այդ իրավապայմանը հետապնդում է սահմանադրորեն արդարացի, հետեւաբար՝ նաեւ իրավաչափ նպատակ, որի կիրառմանն ուղղված միջոցների եւ հետապնդող նպատակի միջեւ օրենսդիրը պահպանել է ողջամիտ համաչափություն:

6. Անդրադառնալով սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորումների շրջանակներում լիազոր պետական մարմնի լիազորությունների բնույթի սահմանադրաիրավական գնահատմանը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ինչպես գույքի արգելադրմանը, այնպես էլ հարկային մարմնի կողմից հարկատու անձի պետական (համայնքային) բյուջեի առջև ունեցած պարտավորության կատարումն ապահովելուն ուղղված ել վիճարկվող նորմերով նախատեսված այլ լիազորությունները (ժամանակացույցի կնքում, գույքի բռնագանձման հայցի ներկայացում եւ այլն), բխում են ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ եւ 106-րդ հոդվածներում նախանշված պատվիրաններից եւ պետական բյուջեի կատարումն ապահովելու բնագավառում գործադիր իշխանության՝ ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածի 2-րդ կետում ամրագրված սահմանադրական անմիջական լիազորությունից: Հարկային մարմնի վերոհիշյալ լիազորություններն այնքանով, որքանով պայմանավորված են «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 3-րդ, 6-րդ, 7-րդ, 12-րդ, 18-րդ եւ 20-րդ մասերում նախանշված հանգամանքների առկայությամբ, օբյեկտիվորեն կարող են իրավաչափ համարվել:

Սակայն նկատի ունենալով նաեւ նման լիազորությունների կիրառման հետ կապված ու դիմողի կողմից մատնանշվող իրական ռիսկը՝ **ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ գույքի նկատմամբ արգելանքի կիրառումը պետք է իրացնել միայն հարկային պարտավորությունների կատարումն ապահովող՝ օրենքով նախատեսված այլ հնարավորությունների սպառման պարագայում, եւ խիստ վերահսկելի ձևով:**

7. Սույն գործով վիճարկվող իրավակարգավորումների բնագավառում առկա միջազգային իրավական փորձին անդրադառնալիս սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում կարելորել նախ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում ձեւավորված սկզբունքային հետեւյալ մոտեցումները, համաձայն որոնց.

- հարկերի հավաքագրման ապահովման նպատակով կառուցակարգեր մշակելիս պետությունները պետք է ունենան որոշակի հայեցողական ազատություն, որն ընդգրկում է հարկեր վճարելուց խուսափելու կանխարգելումը որպես իրավաչափ նպատակ ճանաչելը եւ բխում է հանրային շահերից (Case of Hentrich v. France (Application no. 13616/88), 22 September 1994),
- «ցանկացած միջամտություն, ներառյալ հարկերի վճարման ապահովման միջոցի կիրառման արդյունք հանդիսացող միջամտությունը, պետք է ապահովի «ողջամիտ հավասարակշռություն» հասարակության ընդհանուր շահերի պահանջների եւ մարդու հիմնարար իրա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

վունքների պաշտպանության պահանջների միջև: Այդպիսի հավասարակշռման հասնելու խնդիրն արտացոլված է 1-ին հոդվածի ողջ կառուցվածքում, ներառյալ՝ 2-րդ կետում: Անհրաժեշտ է պահպանել ողջամիտ համաչափություն օգտագործված միջոցների եւ հետապնդվող նպատակի միջև (ի թիվս այլոց, Gasus Dosierund Fordertechnik GmbH v. The Netherlands գործով, պարբ. 49, 62),

- օրենսդիրը սկզբունքորեն կարող է դիմել այդ միջոցին (գույքի արգելադրմանը)՝ ապահովելու համար հասարակության շահերը՝ հարկերի վճարման եւ հարկային վճարումների հնարավորինս արդյունավետ իրականացման առումով» (Case of Gasus Dosier und Fordertechnik GmbH v. The Netherlands, (Application no. 15375/89) 23 February 1995):

Հարկ վճարողի գույքի վրա արգելանք դնելու վերաբերյալ մի շարք երկրներում (Ռուսաստանի Դաշնություն, Ուկրաինա, Ղազախստան, Լատվիա, Լիտվա, Էստոնիա, Գերմանիա, Բելառուս, Վրաստան, Դրոգատան, Սերբիա, Ուզբեկստան, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ) առկա իրավակարգավորումների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս հանգել այն եզրակացությանը, որ այս հարցի վերաբերյալ առկա են տարբեր մոտեցումներ: Մասնավորապես՝

- գույքի արգելադրումը, որպես հարկային պարտավորությունների ապահովման միջոց, իրականացվում է հարկային մարմնի կողմից՝ դատախազի սանկցիայի հիման վրա (Ռուսաստանի Դաշնություն).
- հարկային ծառայության մարմնի ղեկավարը (նրա տեղակալը) օրենքով սահմանված հիմքերից մեկի առկայության դեպքում որոշում է կայացնում հարկատուի գույքի վրա արգելանք դնելու մասին (Ուկրաինա, Բելառուս, Վրաստան).
- հարկատու անձի գույքի տնօրինման սահմանափակման մասին որոշումը կայացվում է հարկային մարմնի կողմից (Ղազախստան, Լատվիա, Գերմանիա, Էստոնիա, Սերբիա, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ).
- հարկատուի բանկային հաշիվների վրա արգելանք կարող է դրվել բացառապես դատարանի որոշման հիման վրա՝ պետական հարկային ծառայության մարմնի կողմից դատարան դիմելու միջոցով (Ուկրաինա, Դրոգատան) եւ այլն:

Բացի նշվածից, Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածը միանշանակ սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի գրկել իր գույքից, **բացառությամբ ի շահ**

հանրության եւ այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով: Շեշտադրվում է նաեւ, որ նախորդ դրույթները, այնուամենայնիվ, չեն խոչընդոտում պետության՝ այնպիսի օրենքներ կիրառելու իրավունքին, որոնք նա անհրաժեշտ է համարում ընդհանուր շահերին համապատասխան սեփականության օգտագործման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելու կամ հարկերի կամ մյուս գանձումների կամ տուգանքների վճարումն ապահովելու համար:

Այսպիսով, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հարկային պարտավորությունների կատարման ապահովման բնագավառում գույքային իրավունքների սահմանափակման ինստիտուտի կիրառման միջազգային իրավական փորձի ուսումնասիրությունը եւս վկայում է գործող իրավակարգավորումն օրենքով նախատեսելու օբյեկտիվ անհրաժեշտությունը եւ սույն գործով վիճարկվող նորմատիվ դրույթների համապատասխանությունն այդ ինստիտուտի իրավաչափ կիրառման չափորոշիչներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 30.2-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ եւ 5-րդ մասերը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**30 հունվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1073**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ԹՐԱՆՍՓԱՐԵՆՍԻ ԻՆԹԵՐՆԵՇՆԼ ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ԿԵՆՏՐՈՆ»
ՀԿ-Ի ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՌԱՇԻԳ ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ
ՎՐԱ ՀՀ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 113-ՐԳ
ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԳ ԵՎ 3-ՐԳ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

5 փետրվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Մ. Թոփուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող «Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի ներկայացուցիչներ Ա. Չեյնալյանի, Ա. Ղազարյանի, Հ. Տիգրանյանի,

դիմող Ռ. Մելիքսեթյանի ներկայացուցիչ Լ. Գրիգորյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի եւ քաղաքացի Ռաշիդ Մե-

լիքսեթյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը «Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի եւ քաղաքացի Ռ. Մելիքսեթյանի՝ 19.09.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2007 թվականի դեկտեմբերի 10-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի՝ «Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ ընդունելիս լուծման ենթակա հարցերը» վերտառությամբ 113-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Վարչական դատարանը գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ կայացնելիս՝

1) գնահատում է ապացույցները.

2) որոշում է, թե գործի համար նշանակություն ունեցող որ հանգամանքներն են պարզվել, եւ որոնք չեն պարզվել.

3) որոշում է տվյալ գործով կիրառման ենթակա օրենքները եւ այլ իրավական ակտերը.

4) որոշում է հայցը լրիվ կամ մասնակի բավարարելու կամ այն մերժելու հարցը:

2. Վարչական դատարանը, անհրաժեշտ համարելով լրացուցիչ հետազոտել ապացույցները կամ շարունակել գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզումը, վերսկսում է գործի քննությունը:

3. Գործի քննությունը վերսկսելու մասին կայացվում է միջանկյալ դատական ակտ»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը՝ դիմող «Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի առնչությամբ, հանգում է հետեւյալին.

«Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ն 18.08.2011թ. վարչական մարմնի անգործությունը ոչ իրավաչափ ճանաչե-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

լու, դիմողի տեղեկատվության ազատության եւ ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունքի խախտման փաստը ճանաչելու եւ հայցվող տեղեկատվությունը տրամադրելու պահանջների մասին հայց է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան: Դատաքննության ընթացքում պատասխանող կողմն ընդունել է հայցի հիմնական պահանջը՝ հայցվորի վերը նշված իրավունքների խախտման փաստը, իսկ դատարանը կողմերի վրա ապացուցման բեռ չի դրել: Դատաքննությունն ավարտվել է 04.04.2012թ., դատարանը հեռացել է խորհրդակցական սենյակ վճիռ կայացնելու, վճռի հրապարակման օր է հայտարարվել 19.04.2012թ.: Սակայն նշանակված օրը դատարանը վճիռ չի կայացրել, փոխարենն ընդունել է «Գործի քննությունը վերսկսելու մասին» որոշում, որում մասնավորապես նշվում է, որ դատարանն անհրաժեշտ է համարում շարունակել գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզումը, եւ նման պայմաններում պետք է վերսկսել գործի վարույթը:

Գործով վերսկսված դատաքննությունն ավարտվել է 20.06.2012թ., դատարանը հեռացել է խորհրդակցական սենյակ վճիռ կայացնելու, վճռի հրապարակման օր է հայտարարվել 04.07.2012թ.: Սակայն այս անգամ եւս նշանակված օրը դատարանը վճիռ չի կայացրել եւ ընդունել է նույնաբովանդակ որոշում, ինչ վերը նշված որոշումը:

Գործի դատավարական նախապատմությունը՝ դիմող Ռ. Մելիքսեթյանի առնչությամբ, հանգում է հետեւյալին. Ռ. Մելիքսեթյանը ՀՀ ԳԱՀԿ ծառայության՝ 17.06.2011թ. կատարողական վարույթն ավարտելու մասին որոշումը վերացնելու պահանջով 06.07.2011թ. հայցադիմում է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան: Վարչական դատարանը տվյալ գործով անցկացրել է թվով յոթ նախնական դատական նիստեր (վերջինը՝ 15.06.2012թ.): Գործով դատաքննությունն ավարտվել է 17.07.2012թ., դատարանը հեռացել է խորհրդակցական սենյակ վճիռ կայացնելու, վճռի հրապարակման օր է հայտարարվել 31.07.2012թ.: Սակայն նշանակված օրը դատարանը վճիռ չի կայացրել, եւ կայացրել է «Գործի քննությունը վերսկսելու մասին» որոշում, նշելով, թե գործի համար նշանակություն ունեցող կոնկրետ ինչ նոր ապացույցներ պետք է հետազոտի դատարանը:

3. Վիճարկելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերի սահմանադրականությունը՝ դիմողները գտնում են, որ դրանք հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 18, 19-րդ եւ (կամ) 1-ին, 18, 19-րդ հոդվածներին:

Դիմողների կողմից բերված փաստարկները հիմնականում հանգում են նրան, որ, նախ՝ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներով դատարանի՝ լրացուցիչ ապացույցները հետազոտելու կամ գործի համար նշանակություն

ունեցող հանգամանքների պարզումը շարունակելու իրավասությունը կարող է վտանգել մրցակցային դատավարության եւ կողմերի իրավահավասարության սկզբունքների իրացումը: Երկրորդ՝ դատարաններին տրված՝ գործի քննությունը վերսկսելու լայն հնարավորությունը գործնականում հանգեցնում է գործի քննության ողջամիտ ժամկետների խախտմանը: Եվ երրորդ՝ խնդրո առարկա դրույթները, չնախատեսելով գործի քննությունը վերսկսելու մասին որոշումը պատճառաբանելու ուղղակի պարտականություն, պատճառաբանական մասում որոշակի հարցերի պատասխանելու ենթակա շրջանակ, հակասում են արդար դատաքննության սահմանադրական իրավունքի՝ «պատճառաբանված դատական ակտի» բաղադրատարրին:

Ի հիմնավորումն այն հանգամանքի, որ բարձրացված հիմնախնդիրը եզակի բնույթ չի կրում, դիմողները ՀՀ սահմանադրական դատարան են ներկայացրել վիճարկվող դրույթների իրավակիրառ պրակտիկայի մի շարք այլ՝ նմանատիպ օրինակներ, որոնցից մեկով ՀՀ վարչական դատարանը յոթ անգամ կայացրել է «Գործի քննությունը վերսկսելու մասին» որոշում:

Վերջապես, դիմողների տեսակետից, իրավակիրառական պրակտիկայում խնդրո առարկա իրավանորմերը դատարանների կողմից մեկնաբանվում եւ, հետեւաբար, կիրառվում են ՀՀ Սահմանադրության 18, 19-րդ հոդվածներին հակասող իմաստով եւ բովանդակությամբ: Վերջին հանգամանքին էապես նպաստում է նաեւ այն, որ սահմանադրաիրավական վեճի առարկա նորմերը դատավարության մասնակիցների համար անկանխատեսելի են դարձնում ինչպես դատարանի, այնպես էլ իրենց վարքագիծը, բացառելով դատարանի դատավարական նշված լիազորության իրականացման նկատմամբ որեւէ վերահսկողություն՝ նմանօրինակ միջանկյալ դատական ակտի իրավաչափությունը կողմերի կողմից վիճարկելու գործող ընթացակարգերի իսպառ բացակայության պատճառով:

4. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմողների փաստարկներին, գտնում է, որ օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերը համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրությանը:

Անդրադառնալով դիմողների այն դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ դատարանը չպետք է իրավասու լինի մրցակցող կողմերից որեւէ մեկի փոխարեն փաստի հաստատմանն ուղղված գործողություններ իրականացնել, պատասխանողը, հղում կատարելով գործի փաստերն ի պաշտոնե պարզելու դատավարական սկզբունքին՝ ամրագրված ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածով, գտնում է, որ վեճի լուծման համար անհրաժեշտ ներքին համոզմունք ձեւավորելու, հիմնավորված վճիռ կա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

յացնելու նպատակով, չսահմանափակելով կողմերի հավասարության սկզբունքը, դատարանն իրավասու է նման գործողություններ իրականացնել, եւ գործի քննությունը վերսկսելու հնարավորության նախատեսումը միանշանակ պայմանավորված է դատարանի հիմնական դերի՝ արդարադատության պատշաճ իրականացման անհրաժեշտությամբ: Ընդ որում, պատասխանողը տարբեր դատավարական օրենսգրքերի համեմատական ուսումնասիրության արդյունքներով վկայակոչելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի, ՀՀ քաղաքացիական եւ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքերի համապատասխանաբար՝ 57, 131 եւ 363-րդ հոդվածները, փաստում է, որ նմանատիպ իրավակարգավորումներ նախատեսված են նաեւ սահմանադրական, քաղաքացիական եւ քրեական դատավարությունների ոլորտներում:

Չհամաձայնելով դիմողների այն տեսակետին, համաձայն որի՝ օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասում «ապացույցների լրացուցիչ հետազոտում» եւ «գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզում» հասկացությունները նույնաբովանդակ են, ինչն անորոշություն է ստեղծում, պատասխանողը, վկայակոչելով եւ մեկնաբանելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 22-րդ հոդվածը, գտնում է, որ վերը նշված հասկացությունները տարբեր հասկացություններ են. «ապացույցների լրացուցիչ հետազոտում» հասկացությունը վերաբերում է նույն ապացույցի լրացուցիչ հետազոտմանը, իսկ գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները պարզելու համար կարող են պահանջվել եւ հետազոտվել նոր ապացույցներ:

Անդրադառնալով օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշված դատական ակտի պատճառաբանվածության վերաբերյալ դիմողների դիրքորոշմանը՝ պատասխանողը, վկայակոչելով օրենսգրքի 112-րդ հոդվածը, որն էլ, իր հերթին, հղում է կատարում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 144-րդ հոդվածին, գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 144-րդ հոդվածը պատճառաբանված որոշում կայացնելու որոշակի իրավական երաշխիք է:

5. Հաշվի առնելով դիմողների փաստարկները՝ սահմանադրական դատարանը սույն գործով հարկ է համարում նախ բացահայտել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող նորմերով սահմանված իրավակարգավորման նպատակը եւ տրամաբանությունը՝ նշված նորմերը դիտարկելով օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի մյուս նորմերի հետ համադրության մեջ:

Օրենսգրքի 113-րդ հոդվածը վերաբերում է գործով ըստ էության դատական ակտ կայացնելիս դատարանի գործողություններին: Վերջիններս

այն անհրաժեշտ, պարտադիր եւ բավարար գործողություններն են, որոնք չկատարելու դեպքում կխաթարվեր արդարադատության էությունը՝ դրանից բխող բոլոր բացասական հետեւանքներով: Ակնհայտ է, որ արդարության պահանջները բավարարող դատական ակտ կայացնելու համար առնվազն հարկ է որոշել գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքների եւ դրանք հիմնավորող վերաբերելի եւ թույլատրելի ապացույցների շրջանակը՝ այդ շրջանակից բացառելով ոչ վերաբերելի եւ ոչ թույլատրելի ապացույցները: Հարկ է նաեւ մրցակցային դատավարության սկզբունքի հիման վրա հնարավորություն ընձեռել կողմերին դատարանի կողմից հետազոտելու համար ներկայացնելու համապատասխան ապացույցները: Ինքնանպատակ չէ այն, որ մինչեւ բուն դատաքննության անցկացումը վարչադատավարական օրենսդրությամբ նախատեսված է նախնական դատական նիստեր անցկացնելու հնարավորություն:

Ինչ վերաբերում է դատական ակտի կայացմանը, որին նվիրված է օրենսգրքի 113-րդ հոդվածը, ապա այն ըստ էության հանդիսանում է նախնական դատական նիստերի եւ դատաքննության ամփոփումը, որի ժամանակ հարկ է ոչ միայն գնահատել գործով ձեռք բերված եւ հետազոտված ապացույցները եւ դրանց հիման վրա որոշել կիրառելի իրավունքը, այլ դատական քննության լրիվությունն ու բազմակողմանիությունն ապահովելու համար մեկ անգամ եւս ստուգել հնարավոր բացթողումների առկայությունը, այն է՝ որոշել գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզված լինելը: Ընդ որում, գործնականում չի բացառվում դատական քննության ընթացքում հնարավոր սխալների, թերությունների առկայությունը: Դրանց բացառմանն են ուղղված հենց օրենսգրքի վիճարկվող նորմերը: Այդ կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերը գտնվում են նույն հոդվածի 1-ին մասի դրույթների հետ տրամաբանական փոխկապվածության մեջ: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ օրենսդիրը, նախատեսելով գործի քննությունը վերսկսելու ինստիտուտ, հետապնդում է, առաջին հերթին, հնարավոր դատական սխալից խուսափելու, գործի լրիվ եւ բազմակողմանի քննություն ապահովելու, արդարադատությունն ամբողջ ծավալով իրականացնելու նպատակ: Նման իրավակարգավորման բացակայությունն, ընդհակառակը, կարող է հանգեցնել դատական սխալի, արդար եւ բազմակողմանի դատաքննության պահանջներին չհամապատասխանող դատական ակտ կայացնելուն: Ընդ որում, օրենսգրքի վիճարկվող նորմերով սահմանված իրավակարգավորումը բնորոշ է սահմանադրական, քաղաքացիական եւ քրեական դատավարություններին եւ նախատեսված է ոչ միայն ՀՀ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

օրենսդրությամբ, այլ նաեւ բազմաթիվ այլ պետությունների օրենսդրություններով (օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացիական դատավարության եւ արբիտրաժային դատավարության օրենսգրքեր, Ուկրաինա, Լատվիա եւ այլն):

6. Սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում օրենսգրքի վիճարկվող նորմերը գնահատել ողջամիտ ժամկետում գործի քննության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից: Այդ կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է հետեւյալը.

առաջին՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 81, 82, 117.9 եւ 118.11-րդ հոդվածները, որոնք վերաբերում են առաջին, վերաքննիչ եւ վճռաբեկ ատյանների դատարաններում գործի քննության ժամկետներին, նույնությամբ օգտագործում են Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածում եւ ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «ողջամիտ ժամկետ» եզրույթը՝ առանց կոնկրետացնելու այդ եզրույթի բովանդակային ծավալը, այսինքն՝ առանց մատնանշելու կոնկրետ օրացուցային օրեր, ամիսներ:

Երկրորդ՝ օրենսդիրը, օգտագործելով «ողջամիտ ժամկետ» եզրույթը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին համահունչ հաշվի է առել տարբեր գործոններով պայմանավորված՝ գործի դատական քննության ընթացքը դանդաղեցնող հանգամանքերի հնարավոր առկայությունը՝ հնարավորություն ընձեռելով դատական քննության տեւողության ողջամտությունը գնահատել՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր կոնկրետ գործի հանգամանքները: Որպես տարբեր գործոններով պայմանավորված՝ գործի դատական քննության ընթացքը դանդաղեցնող հանգամանքներ կարող են հանդես գալ, ի թիվս այլնի, գործի բարդությունը, հայցվորի եւ իրավասու մարմինների վարքագիծը, այն հանգամանքը, թե տվյալ պահին ինչ վիճակում է գտնվում գործը եւ այլն: Այդ է պատճառը, որ օրենսդիրը վարչադատարանական օրենսդրության մեջ նախատեսել է նախնական դատական նիստերի ինստիտուտը, որն ուղղված է գործը դատաքննության նախապատրաստելուն այն հաշվարկով, որպեսզի գործի դատաքննության ավարտից հետո չառաջանա գործի քննությունը վերսկսելու անհրաժեշտություն:

Երրորդ՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը նախատեսում է փաստերն ի պաշտոնե պարզելու սկզբունքը՝ ամրագրված օրենսգրքի 6-րդ հոդվածում, ինչը **պարտավորեցնում է** դատարանին, չկաշկանդվելով վարչական դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով,

նրանց ներկայացրած ապացույցներով եւ գործում առկա այլ նյութերով, ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որոնց համար տրամաբանորեն պահանջվում է որոշակի ժամանակահատված:

Չորրորդ՝ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «ողջամիտ ժամկետ» եզրույթը վերաբերում է ոչ միայն օրենսդրին, այլ, նախեւառաջ, իրավակիրառողին, որը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին համահունչ, պարտավոր է ապահովել գործի քննության ողջամիտ ժամկետները՝ **հաշվի առնելով յուրաքանչյուր կոնկրետ գործի հանգամանքները**, որոնք չեն բացառում տարբեր գործոններով պայմանավորված՝ գործի դատական քննության ընթացքը դանդաղեցնող հանգամանքների հնարավոր առկայությունը:

Հինգերորդ՝ եթե անգամ օրենսդիրը վարչադատավարական օրենսդրության մեջ կոնկրետացնի Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «ողջամիտ ժամկետ» եզրույթը՝ մատնանշելով կոնկրետ օրացուցային օրեր կամ ամիսներ, ապա, միեւնույն է, առաջանալու է այդ ժամկետը երկարաձգելու վերաբերյալ համապատասխան իրավակարգավորում սահմանելու անհրաժեշտություն՝ հաշվի առնելով տարբեր գործոններով պայմանավորված՝ գործի դատական քննության ընթացքը դանդաղեցնող օբյեկտիվ հանգամանքների հնարավոր առկայությունը: Այդ հանգամանքներով է պայմանավորված այն, որ օրենսդիրը վարչադատավարական օրենսդրության մեջ նախնական դատական նիստերի եւ գործի քննությունը վերսկսելու ինստիտուտների հետ մեկտեղ նախատեսել է նաեւ գործի քննությունը հետաձգելու, գործի վարույթը կասեցնելու ինստիտուտները:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «ողջամիտ ժամկետ» եզրույթը չի բացառում տարբեր գործոններով պայմանավորված՝ գործի դատական քննության ընթացքը դանդաղեցնող օբյեկտիվ հանգամանքների հնարավոր առկայությունը եւ դրանով պայմանավորված՝ նախնական դատական նիստերի, գործի քննությունը վերսկսելու, գործի քննությունը հետաձգելու, գործի վարույթը կասեցնելու ինստիտուտների անհրաժեշտությունը: Դա միաժամանակ ենթադրում է դատարանի կողմից գործի քննությունն անհարկի, կամայականորեն ձգձգելը բացառելու պատվիրան:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տարաբնույթ օբյեկտիվ գործոններով պայմանավորված՝ գործի դատական քննության ընթացքն իրավաչափորեն երկարաձգող հնարավոր հանգամանքների առկայությունը եւ դրանով պայմանավորված՝ արդարադատության անաչառ ու արդյունավետ իրականացման շահերից ելնելով նախնական դատական

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նիստերի, գործի քննությունը վերսկսելու, գործի քննությունը հետաձգելու, գործի վարույթը կասեցնելու ինստիտուտների անհրաժեշտությունը հասկացության մեջ չի գտնվում Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ դատական քննությունը ողջամիտ ժամկետում իրականացնելու սկզբունքի հետ:

7. Գործի քննության «ողջամիտ ժամկետ» հասկացության բովանդակության բացահայտմանն է անդրադարձել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը: Մասնավորապես, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումները. «Դատարանը իրազեկ է այն դժվարությունների մասին, որոնք երբեմն դանդաղեցնում են ... վեճերի քննությունը, ինչը ծանոթ է ազգային դատարաններին, եւ որոնք բխում են տարբեր գործոններից: Մնում է միայն, որ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետին համապատասխան՝ գործերը պետք է քննվեն ողջամիտ ժամկետում. Կոնվենցիան նշանակություն է տալիս այն հանգամանքին, որ արդարադատությունը չպետք է իրականացվի այնպիսի ընդհատումներով, որոնք կարող են վարկաբեկել դրա արդյունավետությունն ու ճշմարտացիությունը» (H. p. France, 58): «Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված՝ դատական քննության տեւողության ողջամիտ բնույթը պետք է գնահատվի յուրաքանչյուր դեպքում՝ գործի հանգամանքներին համապատասխան (Konig v. Germany, 99; Buchholz v. Germany, 49)», «եւ հաշվի առնելով դատարանի պրակտիկայում ամրագրված չափանիշները» (Wiesinger v. Austria, 54), «մասնավորապես, գործի բարդությունը, հայցվորի վարքագիծը, իրավասու մարմինների վարքագիծը: Այս վերջին կետով հաշվի է առնվում նաև հայցվորի համար դատական քննության առարկայի կարեւորությունը» (Zimmermann et Steiner v. Switzerland, 24; X. p. France, 32; Karakaya v. France, 30; տես նաև՝ Erkner et Hofauer c. Autriche, 66; Poiss v. Austria, 55; H. c. Royaume-Uni, 71; Allenet de Ribemont v. France, 47; Duclos V. France, 55; Ceteroni v. Italy, 22): «Հայցվորների վարքագիծը հանդիսանում է օբյեկտիվ հանգամանք, որը չի մեղսագրվում Պատասխանող պետությանը, եւ որը հաշվի է առնվում որոշելու համար, թե արդյոք տեղի է ունեցել 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված՝ ողջամիտ ժամկետի սահմանազանցում» (Wiesinger v. Austria, 57; Erkner et Hofauer c. Autriche, 68; Poiss v. Austria, 57): «Ստուգելու համար ժամանակահատվածի ողջամիտ բնույթը, պետք է հաշվի առնել այն վիճակը, որում տվյալ պահին գտնվել է գործը» (Raffineries grecques Stran et Stratis Andreadis c. Grèce, 52; Baggetta v. Italy, 20):

Վերոգրյալը դիտարկելով սույն որոշման 6-րդ կետում ամրագրված իրավական դիրքորոշումների համատեքստում՝ սահմանադրական դա-

տարանը հիմնավոր չի համարում դիմողների այն տեսակետը, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներով դատարաններին տրված՝ գործի քննությունը վերսկսելու հնարավորությունն իրավական հիմք է գործի քննության ողջամիտ ժամկետների խախտման համար:

8. Անդրադառնալով դիմողների այն պնդումներին, որ լրացուցիչ ապացույցները հետազոտելու կամ գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզումը շարունակելու՝ դատարանի իրավասությունը կարող է վտանգել մրցակցային դատավարության եւ կողմերի իրավահավասարության սահմանադրական եւ կոնվենցիոն դրույթների պահպանումը, եւ որ նման իրավասությունը չի համապատասխանում դատարանի գործառույթի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը, սահմանադրական դատարանը դրանք հիմնավոր չի համարում հետեւյալ պատճառաբանությամբ: Մահմանադրական դատարանը վարչադատավարական օրենսդրության ուսումնասիրության հիման վրա արձանագրում է, որ բոլոր դեպքերում, երբ գործի քննությունը վերսկսվում է, դատավարությունն ընթանում է այն նույն կանոններով եւ սկզբունքներով, ինչ մինչեւ դրա ավարտը, եւ վիճարկվող օրենսդրական կարգավորումների առկայությունը որեւէ դեպքում չի ենթադրում, որ կողմերը զրկվում են մրցակցային դատավարության կամ իրավահավասարության իրավունքներից:

Բացի դրանից, սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նկատել, որ, ի տարբերություն դատավարության այլ ձեւերի (օրինակ՝ քաղաքացիական դատավարության), վարչադատավարական օրենսդրության մեջ կողմերի իրավահավասարության սկզբունքի հետ մեկտեղ գործում է նաեւ փաստերն ի պաշտոնե պարզելու սկզբունքը: Մասնավորապես, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Գործի փաստերը վարչական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե («ex officio»):

2. Դատարանը մատնանշում է այն փաստերը, որոնք, իր կարծիքով, էական են վեճի լուծման համար, եւ անհրաժեշտության դեպքում կողմերից պահանջում է ներկա-յացնել այդ փաստերի ապացույցներ:

3. Դատարանը վեճի լուծման համար անհրաժեշտ ներքին համոզմունք ձեւավորելու նպատակով իրավասու է, չսահմանափակվելով վարչական դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով, նրանց ներկայացրած ապացույցներով եւ գործում առկա այլ նյութերով, ձեռնարկելու ողջամիտ միջոցներ, մասնավորապես պահանջելու վարչական վարույթի նյութեր, տեղեկություններ, ապացույցներ, լրացուցիչ բացատրություններ, հանձնարարելու կողմերին անձամբ ներկայանալ դատական նիստի»:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Վերոգրյալի հիման վրա՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ գործի քննությունը վերսկսելու ինստիտուտի անհրաժեշտությունը բխում է նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածով ամրագրված՝ գործի փաստերն ի պաշտոնե («ex officio») պարզելու դատավարական սկզբունքի տրամաբանությունից:

9. Սահմանադրական դատարանը սույն գործի քննության շրջանակներում կարելոքում է նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթի սահմանադրականության գնահատման հարցը՝ դատական ակտերի պատճառաբանվածության տեսանկյունից:

Ինչպես նշվեց, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ Վարչական դատարանը, անհրաժեշտ համարելով լրացուցիչ հետազոտել ապացույցները կամ շարունակել գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզումը, վերսկսում է գործի քննությունը: Իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ գործի քննությունը վերսկսելու մասին կայացվում է միջանկյալ դատական ակտ: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը գտնվում են տրամաբանական փոխկապվածության մեջ. դրանցից առաջինը սահմանում է գործի քննությունը վերսկսելու հիմքերը, իսկ երկրորդը սահմանում է գործի քննությունը վերսկսելու վերաբերյալ դատական ակտի տեսակը: Ընդ որում, գործի քննությունը վերսկսելու հիմքերը շարադրված են հստակ և ինքնաբերաբար հանդես են գալիս նաև որպես գործի քննությունը վերսկսելու պատճառ կամ առիթ: Օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասում թվարկված՝ գործի քննությունը վերսկսելու հիմքերը պարտավորեցնում են դատարաններին գործի քննությունը վերսկսելու մասին դատական ակտ կայացնելիս դատական ակտում նշել այդ հիմքերը կամ համապատասխանաբար՝ դրանցից մեկը: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ նման պարտականությունը միաժամանակ ապահովում է դատական ակտի պատճառաբանվածությունը, որի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանն իր, մասնավորապես, ՍԳՈ-690, ՍԳՈ-691, ՍԳՈ-752, ՍԳՈ-754, ՍԳՈ-765, ՍԳՈ-818, ՍԳՈ-886, ՍԳՈ-919 որոշումներում բազմիցս արտահայտել է համապատասխան իրավական դիրքորոշումներ: Այսինքն՝ կիրառելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ մասը՝ դատարաններն ինքնին կիրառում են նշված մասում ամրագրված հիմքերից որեւէ մեկը, այն է՝ ապացույցները լրացուցիչ հետազոտելու անհրաժեշտությունը կամ գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների պարզումը շարունակելու անհրաժեշտությունը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված՝ տվյալ դատական ակտը կայացնելու իրավասությունը **ենթադրում է իրավունքով սահմանափակված հայեցողությունն եւ պատճառաբանված դատական ակտ կայացնելու պարտականություն:**

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ գործի քննությունը վերսկսելու մասին պատճառաբանված դատական ակտ կայացնելու որոշակի իրավական երաշխիք է հանդիսանում նաեւ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 144-րդ հոդվածը, քանի որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի ուժով, ի թիվս այլնի, միջանկյալ դատական ակտին ներկայացվող պահանջների նկատմամբ տարածվում են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան նորմերը, իսկ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքը, մասնավորապէս, այդ օրենսգրքի 144-րդ հոդվածը, պարտավորեցնում է դատարաններին դատական ակտ կայացնելիս այդ ակտում նշել նաեւ այն շարժառիթները, որոնցով դատարանը հանգել է համապատասխան հետետությունների:

10. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաեւ դիտարկվող հիմնահարցն ուսումնասիրել կոնկրետ սահմանադրական վերահսկողության առանձնահատկությունների համատեքստում՝ հաշվի առնելով իրավակիրառական պրակտիկայում ստեղծված իրավիճակը:

Այս առումով սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ ինքնին գործի քննությունը վերսկսելու ինստիտուտի նպատակը թեւ իրավաչափ է, սակայն անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ այն **կիրառելի է բացառապէս միայն այն դեպքերում**, երբ առկա են գործով ապացույցները լրացուցիչ հետազոտելու կամ գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները պարզելու՝ իրապէս օբյեկտիվ հիմքեր եւ պատճառներ: Հակառակ պարագայում, ինչպէս վկայում են դիմողները, դատարանների կողմից դիտարկվող ինստիտուտի անհարկի եւ չհիմնավորված (առանց պատշաճորեն պատճառաբանելու) կիրառումը գործնականում կարող է հանգեցնել գործի դատական քննության ողջամիտ ժամկետների չարդարացված եւ անթույլատրելի խախտումների եւ, վերջին հաշվով, արդարադատության բուն նպատակների խաթարմանը:

Սահմանադրական դատարանը չի կարող արդարացված համարել բոլոր այն դեպքերը, երբ, ինչպէս վկայում են գործի նյութերը, 5-7 անգամ դատարանն անցկացնում է նախնական դատական նիստեր եւ ապա դատաքննության արդյունքում կրկին որոշում է կայացնում վերսկսել (ընդ որում՝ ոչ մեկ անգամ) գործի դատաքննությունը: Սա վկայում է արդարա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դատության որակի ու դատական վերահսկողական համակարգերի հնարավոր բացերի մասին: Նման պրակտիկայի առկայությունը պայմանավորված է ոչ թե վեճի առարկա ինստիտուտի առկայությամբ, այլ վերջինիս ոչ համարժեք կիրառման, դատաքննության ոչ պատշաճ իրականացման հանգամանքներով, ինչը բողոքարկման ինստիտուտի շրջանակներում պետք է անհրաժեշտ վերաբերմունքի արժանանա՝ նման դատական ակտերի գնահատման ու նախադեպային պրակտիկայի ձեւավորման իրավասությամբ օժտված դատական ատյանների կողմից:

Խնդրո առարկա ինստիտուտի ձեւական կիրառումը դատարանների գերծանրաբեռնվածության կամ այլ պատճառաբանությամբ, որոնք որեւէ անմիջական առնչություն չունեն օրենսգրքի 113-րդ հոդվածում ամրագրված հիմքերի հետ, սահմանադրաիրավական առումով իրավաչափ չէ:

Սահմանադրական դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ դիմողների իրավունքների հնարավոր խախտումները պայմանավորված չեն վեճի առարկա նորմերի սահմանադրաիրավական բովանդակությամբ կամ դրանց տրված որեւէ կոնկրետ մեկնաբանությամբ: Վեճի առարկան, ըստ էության, օրենքի նորմի այնպիսի կիրառումն է, երբ խնդիրն առնչվում է դատական հայեցողության սահմանների ոչ համարժեք ընկալմանը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 2-րդ եւ 3-րդ մասերը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**5 փետրվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1074**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 26-Ի ԹԻՎ 554-Ն ՈՐՈՇՄԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

22 փետրվարի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուկյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Ա. Վարդեանյանի, Մ. Յուզբաշյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ կառավարության պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարար Ա. Աշոտյանի,

սահմանադրական դատարանի նիստին հրավիրված՝ Պետական բուհերի ռեկտորների խորհրդի նախագահ, Երևանի պետական համալսարանի ռեկտոր Ա. Սիմոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշման՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 05.10.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի բացատրությունները, ԵՊՀ ռեկտորի պարզաբանումները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշումը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշումն ստորագրվել է Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի կողմից՝ 2012թ. մայիսի 10-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2012թ. մայիսի 17-ին:

«Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների 2012/2013 ուսումնական տարվա՝ ըստ մասնագիտությունների պետության կողմից ուսանողական նպաստների ձեռով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) եւ ուսման վարձի մասնակի զեղչի կիրառման իրավունքով (վճարովի) առկա ուսուցմամբ բակալավրիատի կրթական ծրագրով տեղերը հաստատելու մասին» վերտառությամբ որոշումն ընդունվել է «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասին եւ «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետին համապատասխան:

«Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնավարությունը եւ ակադեմիական ազատությունները» վերտառությամբ 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը յուրաքանչյուր տարվա համար սահմանում է պետական պատվեր՝ ըստ մասնագիտությունների, ուսումնական հաստատությունների, սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի: Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից իրեն հատկացված ընդունելության ընդհանուր տեղերի շրջանակներում կարող է ձեւավորել ուսանողական համակազմի անվճար եւ վճարովի չափաքանակներ՝ յուրաքանչյուր մասնագիտության համար նախատեսելով անվճար ուսուցման տեղեր՝ առնվազն տասը տոկոսի սահմաններում»:

«Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության խնդիրները» վերտառությամբ 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետը սահմանում է. «Պետությունն ապահովում է բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտա-

կան կրթության զարգացում հետեւյալ ձեւերով ... օրենքով սահմանված կարգով բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության համակարգի ուսանողներին եւ ասպիրանտներին պետական ֆինանսական օժանդակություն (կրթաթոշակներ, ուսման վարձի փոխհատուցում (լրիվ եւ մասնակի (զեղչ), կրթական դրամաշնորհներ, վարկեր)»:

Որոշման 1-ին կետով ՀՀ կառավարությունը հաստատել է Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների՝ բակալավրիատի ծրագրով 2012/2013 ուսումնական տարվա առկա ուսուցմամբ տեղերը՝ համաձայն նույն որոշման բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող թիվ թիվ 1, 2, 3, 4, 5 եւ 6 հավելվածների:

Որոշման՝ «2012/2013 ուսումնական տարվա՝ պետության կողմից ուսանողական նպաստների ձեւով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) առկա ուսուցմամբ բակալավրիատի կրթական ծրագրով ընդունելության տեղերը» վերտառությամբ թիվ 2 հավելվածի՝ «Երեւանի պետական համալսարան» վերտառությամբ 1-ին կետով ըստ մասնագիտությունների սահմանվել են, ի թիվս այլնի, պետության կողմից ուսանողական նպաստների ձեւով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) առկա ուսուցմամբ բակալավրիատի կրթական ծրագրով ընդունելության տեղերը, որոնք չեն ներառում «իրավագիտություն» եւ «միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտությունները:

2. Դիմողը՝ վկայակոչելով մի շարք երկրների սահմանադրությունների՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում անվճար կրթություն ստանալու իրավունքն ամրագրող համապատասխան դրույթները, Տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքների մասին 1966 թվականի միջազգային դաշնագրի եւ Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի համապատասխան դրույթները, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք նախադեպային վճիռներ, Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 1998թ. թիվ R (98) 3 եւ CM/Rec (2007) 6 հանձնարարականները, գտնում է, որ ՀՀ կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշմամբ հաստատված՝ Երեւանի պետական համալսարանում պետության կողմից ուսանողական նպաստների ձեւով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) առկա ուսուցմամբ բակալավրիատի կրթական ծրագրով ընդունելության տեղերում «իրավագիտություն» եւ «միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտությունները չներառելը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածին:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ դիմողը ներկայացնում է «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ նախադասու-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թյան դրույթների վերաբերյալ սեփական մեկնաբանությունը եւ գտնում է, որ նշված նախադասությունում՝ «կարող է» եզրույթի սահմանումով օրենքն ուսումնական հաստատությանը հայեցողական իրավասություն է տվել ձեւավորել ուսանողական համակազմի անվճար եւ վճարովի չափաքանակներ՝ միաժամանակ սահմանելով անվճար ուսուցման տեղերի պարտադիր չափ:

3. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ քննության առարկա՝ ՀՀ կառավարության որոշումն ընդունվել է «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասին եւ «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետին համապատասխան, չի հանգեցնում ՀՀ Սահմանադրության եւ այլ միջազգային նորմերի խախտման:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ պատասխանողը դիմողի մատնանշած միջազգային իրավական փաստաթղթերի համապատասխան դրույթների վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ միջազգային իրավական գրեթե ոչ մի փաստաթուղթ պետությանն անվերապահորեն չի պարտադրում անվճար բարձրագույն կրթության իրավունքը նախատեսել որպես բացարձակ, սահմանափակումների չենթարկվող իրավունք:

Հղում կատարելով «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասին եւ ընդգծելով նշված մասի այն դրույթը, համաձայն որի՝ պետության համար առաջնահերթ եւ կարեւորություն ներկայացնող ոլորտների մասնագիտությունների ցանկը եւ քանակը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը՝ պատասխանողը ողջամիտ է համարում գործադիր իշխանությանն անվճար ուսումնառության տեղեր սահմանելու կամ, որոշ դեպքերում, դրանց թիվը սահմանափակելու իրավասության տրամադրումը, հիմք ընդունելով կոնկրետ բնագավառներում բարձր մասնագիտական որակավորման կադրերի պատրաստմամբ պայմանավորված պետության պահանջմունքը, որը ձեւավորվում է յուրաքանչյուր տարվա կտրվածքով՝ ըստ մասնագիտությունների:

Անդրադառնալով դիմողի վկայակոչած՝ «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ նախադասության դրույթին՝ պատասխանողը գտնում է, որ հոդվածի նշված մասի 1-ին նախադասությամբ պետական պատվերի ամրագրումը բխում է Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ նախադասության դրույթներից եւ չի առնչվում «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ նախադասությանը:

4. Դիմումի ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողը վիճարկում է ՀՀ կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշման թիվ 2 հավելվածում, իր կարծիքով, առկա իրավական բացը, որը, ըստ դիմողի, դրսևորվում է նրանում, որ որոշման թիվ 2 հավելվածի 1-ին կետում բացակայում է «իրավագիտություն» եւ «միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտությունների վերաբերյալ նշումը:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը հռչակելով իրեն որպես իրավական պետություն՝ ՀՀ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածով հստակ նախատեսում է երաշխավորում է կրթության իրավունքը: Սահմանադրության այս հոդվածը, վերարտադրելով Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի Թիվ 1 արձանագրության 2-րդ հոդվածի, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 26-րդ հոդվածի, Տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 13-րդ հոդվածի դրույթները եւ սահմանելով կրթության իրավունքը, միաժամանակ մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքի իրացման դեպքերի եւ կարգի սահմանումի թողնում է օրենսդիր մարմնի հայեցողությանը: Ընդ որում, վերը նշված միջազգային իրավական ակտերի համապատասխան դրույթները չեն նախատեսում պարտադիր կարգով ստեղծելու անվճար բարձրագույն կրթության համակարգ: Իսկ Տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 13-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «գ» կետը սահմանում է հետեւյալ իրավակարգավորումը. «Սույն դաշնագրին մասնակցող պետությունները գտնում են, որ այդ իրավունքի լրիվ իրականացման համար ... բարձրագույն կրթությունը պետք է կազմակերպվի հավասարապես մատչելի բոլորի համար՝ յուրաքանչյուրի ընդունակությունների հիման վրա բոլոր անհրաժեշտ միջոցների ձեռնարկման եւ, մասնավորապես, աստիճանաբար անվճար կրթություն մտցնելու ուղիով»:

Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրելով մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքը՝ սահմանադիրը միեւնույն ժամանակ դիտարկվող իրավունքի իրացումը երաշխավորելու համար նույն հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ սահմանել է պետության պարտականության բնույթը՝ ֆինանսական եւ այլ աջակցություն ցուցաբերել բարձրագույն կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններին եւ դրանցում սովորողներին: Ընդ որում, նույն երկրորդ նախադասությամբ սահմա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նադիրը պետության դիտարկվող պարտականության իրականացման **դեպքերի եւ կարգի** սահմանումը վերապահել է օրենսդրին՝ դրանով իսկ կանխատեսելով օրենքի միջոցով մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքի **սահմանափակման հնարավորությունը**, քանի որ իրավական ակտի շարադրանքի տեսանկյունից ակնհայտ է, որ օրենսդրին ֆինանսավորման կոնկրետ դեպքերը սահմանելու իրավասություն վերապահելով՝ սահմանադիրը հնարավոր է համարել բացառելու ֆինանսավորման մյուս բոլոր հնարավոր դեպքերը, այլապես սահմանադիրը Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ օրենսդրին կվերապահեր միայն ֆինանսավորման **կարգը**, այլ ոչ թե ֆինանսավորման **դեպքերը եւ կարգը** սահմանելու իրավասություն: Միաժամանակ, Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ սահմանադիրը չի բացառում, որպեսզի օրենսդիրը հասարակական կյանքի զարգացմանը գուզնթաց ընդլայնի ֆինանսավորման դեպքերի շրջանակը: Վերոգրյալը թույլ է տալիս պնդել, որ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին եւ երկրորդ նախադասություններով ամրագրված դրույթները գտնվում են միմյանց հետ տրամաբանական փոխկապվածության մեջ. Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված դրույթի մեկուսի, երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթից կտրված վերլուծության դեպքում ստեղծվում է այն թյուր կարծիքը, որ պետությունը բոլոր դեպքերում եւ ցանկացած մասնագիտության համար պարտավոր է երաշխավորել մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքը: Իրականում դա այդպես չէ, քանի որ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված դրույթը երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի համատեքստում դիտարկելու եւ ըստ այդմ՝ վերլուծելու դեպքում է միայն հնարավոր դառնում պարզելու մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, այն է՝ պետությունը չի կարող ունենալ այնպիսի սահմանադրական պարտականություն, որ պարտավոր լինի երաշխավորել առանց բացառության բոլոր ու ցանկացած մասնագիտության գծով մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքը:

Վերոգրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածը կրթության իրավունքը չի դիտարկում որպես այդ հոդվածի հիմքերով սահմանափակվող իրավունք: Առկա է, սակայն, իրավունքների իրացման այն առանձնահատուկ դեպքը, երբ Սահմանադրության հենց տվյալ հոդվածն է նախատեսում բարձրագույն

կրթություն ստանալու իրավունքի իրացման կարգի, ինչպես նաև պետության կողմից իրականացվելիք ֆինանսական եւ այլ աջակցություն ցուցաբերելու դեպքերի ու կարգի սահմանումն օրենսդրին վերապահելը:

Անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքին է առնչվում նաև ՀՀ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածի 8-րդ կետը, որը որպես պետության խնդիր է դիտարկում անվճար բարձրագույն եւ այլ մասնագիտական կրթության զարգացմանը նպաստելը: Այս կետի դրույթը հանդիսանում է նորմ-խնդիր, որն էլ ենթադրում է պետության նպատակային քաղաքականություն, եւ որի իրացումը պահանջում է որոշակի ժամանակահատված՝ հաշվի առնելով նաև պետության ֆինանսական հնարավորությունները, քանի որ անվճար տեղեր սահմանելիս պետությունը պարտավորվում է ֆինանսավորել ուսումնական հաստատության տվյալ տեղերում սովորողների ուսումնառությունը:

Ընդ որում, հարկ է նշել, որ Տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 13-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «գ» կետը եւս անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքն ապահովելու՝ պետության պարտականությունը չի դիտարկում որպես ամբողջ ծավալով անվերապահորեն կատարման ենթակա պարտականություն, քանի որ նախատեսում է աստիճանաբար անվճար կրթություն մտցնելու պարտականություն, ինչը եւս նշված պարտականության կատարման համար ենթադրում է որոշակի ժամանակ եւ համապատասխան ֆինանսական հնարավորություններ:

Հաշվի առնելով ՀՀ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի եւ 48-րդ հոդվածի 8-րդ կետի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված՝ մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքը չի կարող բացարձակապես ցվել եւ տարածվել բարձրագույն կրթություն պահանջող անսահմանափակ թվով մասնագիտությունների վրա:

6. Անդրադառնալով Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված եւ օրենքով սահմանման ենթակա՝ բարձրագույն կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններին եւ դրանցում սովորողներին ֆինանսական եւ այլ աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ պետության պարտականության կատարման դեպքերին՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այդ դեպքերը սահմանված են «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքով: Մասնավորապես, նշված օրենքի՝ «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

բնագավառում պետական քաղաքականության խնդիրները» վերտառությամբ 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության խնդիրներն են ... պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառներում ... մասնագետների պատրաստմանն աջակցելը»: Սահմանադրական դատարանը, վերլուծելով դիտարկվող դրույթը, արձանագրում է, որ նշված դրույթում «պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառներում» բառակապակցությունը նշանակում է աջակցություն ցուցաբերելուց առաջ պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառները որոշելու՝ պետության պարտականության իրականացում: Իսկ նույն դրույթում «մասնագետների պատրաստմանն աջակցելը» բառակապակցությունը ներառում է նաեւ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասով նախատեսված՝ անվճար բարձրագույն կրթության իրավունքը երաշխավորելու համար պետության կողմից ցուցաբերվելիք ֆինանսական աջակցությունը: Այսինքն՝ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասով նախատեսված՝ ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերելուց առաջ պետությունը պարտավոր է, նախեւառաջ, որոշել իր համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառները:

«Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի հետ տրամաբանական փոխկապվածության մեջ է գտնվում նույն հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետը, որը սահմանում է՝ «Պետությունն ապահովում է բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության զարգացում հետեւյալ ձեւերով ... պետության պահանջներին համապատասխան՝ բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններին եւ դրանցում սովորողներին ֆինանսական աջակցության ապահովում»: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենքի դիտարկվող դրույթում «**պետության պահանջներին համապատասխան**» բառակապակցությունը ներառվում է «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում ամրագրված՝ պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառները կամ որ նույնն է՝ կրթության բնագավառում իր պահանջները որոշելու պարտականության բովանդակային ծավալում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված եւ օրենքով սահմանման ենթակա՝ բարձրագույն

կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններին եւ դրանցում սովորողներին ֆինանսական եւ այլ աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ պետության պարտականության կատարման դեպքերը հենց պետության կողմից իր համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառները կամ որ նույնն է՝ կրթության բնագավառում իր պահանջները որոշելն է՝ նախատեսված «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով եւ 2-րդ մասի 5-րդ կետով: Այդ կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված՝ մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքն ապահովելու նպատակով ֆինանսական աջակցություն ցուցաբերելու՝ պետության պարտականությունը սահմանափակված է պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող կրթական բնագավառներով կամ կրթության բնագավառում պետության պահանջներով կամ որ նույնն է՝ իր համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող մասնագիտություններով, ինչը չի բացառում այլ մասնագիտությունների համար, ինչպես նաեւ ցանկացած մասնագիտության համար, անկախ դրա՝ պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնելու հանգամանքից, եւս ֆինանսավորելու՝ պետության իրավական հնարավորությունները:**

Վերոգրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարում ՀՀ կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշման թիվ 2 հավելվածում առկա իրավական բացի վերաբերյալ դիմողի փաստարկները:

7. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դիմողն ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ ներկայացնում է «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի դրույթների վերաբերյալ սեփական մեկնաբանությունը, սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում համադրված ուսումնասիրել «Կրթության մասին», «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքների, ինչպես նաեւ ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն եւ 10.10.2012թ. թիվ 1323-Ն որոշումների դրույթները եւ ուսումնասիրության արդյունքների հիման վրա բացահայտել «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասում ամրագրված՝ «պետական պատվեր» բառակապակցության բովանդակությունը:

«Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի, «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի, մասնավորապես՝ 3, 5, 6, 17 եւ 21-րդ հոդվածների, ՀՀ կառավարության

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն եւ 10.10.2012թ. թիվ 1323-Ն որոշումների ուսումնասիրության արդյունքներով սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասում ամրագրված՝ «պետական պատվեր» բառակապակցությունը ենթադրում է բուհերին ըստ մասնագիտությունների անվճար տեղերի հատկացում՝ նշված տեղերում պետական բյուջեի միջոցների հաշվին **ուսանողական նպաստի միջոցով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ**՝ ելնելով պետության համար առաջնային եւ կարեւորություն ներկայացնող բնագավառների կամ որ նույնն է՝ կրթության բնագավառում պետության պահանջների առկայությունից եւ բացառապես դրա հիման վրա մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթության իրավունքի երաշխավորման նպատակից: Դրա հետ մեկտեղ, պետությունը պարտավորվում է ոչ պետական պատվերի շրջանակներում բարձրագույն կրթություն ստացողներին աջակցություն՝ մի շարք չափորոշիչներից ելնելով:

Մասնավորապես, «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է. «Ուսման վճարի փոխհատուցում նպաստի ձեւով տրվում է մրցույթի արդյունքներով բարձրագույն ուսումնական հաստատություն ընդունված, ուսումնական տարվա արդյունքներով բարձր առաջադիմություն ունեցող, սոցիալապես անապահով, ինչպես նաեւ սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի ուսանողներին՝ անկախ ուսումնառության համակարգից (անվճար, վճարովի, վճարովի՝ առանց տարկետման իրավունքի), Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով սահմանված կարգով, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հաստատած տեղերի քանակին եւ կարգին համապատասխան»:

Նույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերության համաձայն. «Պետությունը սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերում հաշվառված եւ վերջին ութ տարում մշտապես բնակվող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների համար երաշխավորում է պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում մրցութային կարգով՝ անվճար բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունք: Այս դեպքում մրցութային ընդունելությունն իրականացվում է ընդհանուր մրցույթից առանձնացված կարգով, որը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը միայն սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի քաղաքացիների համար»:

ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 2-րդ կետի համաձայն՝ «Պետությունն ուսանողական նպաստի ձեւով ուսման վճարի լրիվ փոխհատուցում տրամադրում է՝

ա) մեկ ուսումնական տարվա քննությունների եւ ստուգաքնների արդ-

յունքներով առավել բարձր գնահատականներ ունեցող ուսանողներին՝ մրցութային կարգով.

բ) օրենքով նախատեսված հետեւյալ սոցիալական խմբերին՝

առանց ծնողական խնամքի մնացած ուսանողներին եւ նրանց թվին պատկանող անձանց՝ համաձայն «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի,

1-ին եւ 2-րդ խմբերի հաշմանդամներին եւ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձանց՝ համաձայն «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի,

գոհված զինծառայողի երեխա-ուսանողներին, պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության ընթացքում հաշմանդամ դարձած ուսանողներին՝ համաձայն «Զինծառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի.

գ) պետության համար առաջնահերթություն եւ կարեւորություն ներկայացնող մասնագիտություններով նպատակային ուսուցմամբ ընդունված ուսանողներին:

Առանց ծնողական խնամքի մնացած ուսանողներին եւ նրանց թվին պատկանող անձանց, գոհված զինծառայողի երեխա-ուսանողներին ուսանողական նպաստներ տրամադրվում են 1-ին կուրսից մինչեւ ծրագրի ավարտը, իսկ 1-ին եւ 2-րդ խմբերի հաշմանդամներին եւ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձանց, պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության ընթացքում հաշմանդամ դարձած ուսանողներին ուսանողական նպաստները համապատասխան փաստաթղթերի առկայության դեպքում տրվում են 1-ին կուրսի սկզբում եւ վերանայվում յուրաքանչյուր ուսումնական տարվա վերջում»:

Վերոգրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը **մրցութային հիմունքներով անվճար (ուսման վճարի լրիվ փոխհատուցմամբ)** բարձրագույն կրթության իրավունքը երաշխավորել է 3 խումբ սուբյեկտների համար.

- ընդունելության քննությունների արդյունքներով տվյալ գնահատման համակարգում ամենաբարձր գնահատականներ ստացած ուսանողներ («Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 4-րդ կետ),
- մեկ ուսումնական տարվա կտրվածքով ուսումնառության ընթացքում բարձր առաջադիմություն ունեցող ուսանողներ («Բարձրագույն եւ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 2-րդ կետի «ա» ենթակետ, 4-րդ կետ),

- սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի ուսանողներ՝ անկախ ուսումնառության համակարգից՝ անվճար, վճարովի, վճարովի՝ առանց տարկետման իրավունքի, որոնց մրցութային ընդունելությունն իրականացվում է ընդհանուր մրցույթից առանձնացված կարգով, որը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը միայն սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի քաղաքացիների համար («Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերություն, 6-րդ հոդվածի 4-րդ մաս):

Ինչ վերաբերում է ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 2-րդ կետի «գ» ենթակետում նշված՝ պետության համար առաջնահերթություն եւ կարելություն ներկայացնող մասնագիտություններով նպատակային ուսուցմամբ ընդունված ուսանողներին, ապա «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ պարբերության դրույթների վերլուծության հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ **դրանք ներառվում են** «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ պարբերության եւ 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված՝ սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի ուսանողների շրջանակում: Այսինքն՝ դրանք «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված սուբյեկտներից տարբերվող նոր սուբյեկտներ չեն: Մասնավորապես, «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ պարբերության դրույթների համաձայն. «Սահմանամերձ եւ բարձրլեռնային բնակավայրերի ուսանողի հետ կնքված պայմանագրում պարտադիր ամրագրվում է նաեւ հետեւյալ պայմանը. ուսանողը ավարտելուց հետո առնվազն 5 տարի ժամկետով գործուղվում է աշխատելու Հայաստանի Հանրապետության կառավարության նախատեսած բնակավայրերում: Այս պայմանը չկատարելու դեպքում շրջանավարտը պարտավոր է փոխհատուցել իր ուսման ծախսերը: Փոխհատուցման կարգը, չափը եւ ժամկետները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը»:

Միաժամանակ, սոցիալապես անապահով ուսանողների համար (առանց ծնողական խնամքի մնացած ուսանողներ եւ նրանց թվին պատ-

կանող անձինք՝ համաձայն «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի, 1-ին եւ 2-րդ խմբերի հաշմանդամներ եւ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձինք՝ համաձայն «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի, գոհված զինծառայողի երեխա-ուսանողներ, պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայության ընթացքում հաշմանդամ դարձած ուսանողներ՝ համաձայն «Զինծառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» ՀՀ օրենքի, օրենսդիրը եւս երաշխավորել է անվճար (ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ) բարձրագույն կրթության իրավունք, ինչը, սակայն, **պայմանավորված չէ մրցույթի արդյունքներով** («Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մաս, ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 2-րդ կետի «բ» ենթակետ):

Ինչ վերաբերում է ֆինանսական աջակցության մյուս ձեւերին, որոնք կարող են սահմանվել ոչ միայն պետության, այլ նաեւ բուհի կողմից՝ իրենց ֆինանսական միջոցների շրջանակներում, ինչպիսիք են՝ կրթաթոշակը, ուսանողական նպաստի միջոցով ուսման վարձի **մասնակի փոխհատուցումը**, ինչպես նաեւ կրթական դրամաշնորհը, ուսանողական վարկը, ապա դրանք որեւէ առնչություն չունեն «պետական պատվեր» հասկացության շրջանակներում մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթության իրավունքի ապահովման նպատակի հետ:

8. Հաշվի առնելով դիմողի փաստարկները՝ սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ, մասնավորապես, ուսանողական նպաստի միջոցով ուսման վարձի **մասնակի փոխհատուցման** վերաբերյալ սահմանված իրավակարգավորումներին:

Այսպես. «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ պարբերությունը սահմանում է. «Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունն վճարովի չափաքանակի շրջանակում սովորող ուսանողական համակազմի առնվազն տասը տոկոսին փոխհատուցում է ուսման տարեկան վարձը՝ հիմք ընդունելով ուսանողների առաջադիմությունը»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերը նշված դրույթներում օրենսդիրը չի բացահայտում փոխհատուցման եղանակը՝ լրիվ, թե՛ մասնակի: Այդ եղանակը բացահայտված է ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 5-րդ կետում, որը սահմանում է հետեւյալ իրավակարգավորումը. ««Կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի համաձայն՝ բարձրագույն ուսում-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նական հաստատությունը, վճարովի չափաքանակի շրջանակում սովորող ուսանողական համակազմի առնվազն 10 տոկոսին՝ ուսանողի սոցիալական վիճակի եւ բարձր առաջադիմության արդյունքների հաշվառմամբ, իր միջոցների հաշվին ուսման վճարը ուսանողական նպաստի ձեռով մասնակի փոխհատուցում է՝

ա) սոցիալապես անապահով (ընտանիքների անապահովության սահմանային միավորից բարձր միավոր ունեցող ընտանիքների) ուսանողներին.

բ) միակողմանի ծնողազուրկ (միածնող) ուսանողներին.

գ) 3 եւ ավելի անչափահաս կամ 3 եւ ավելի ուսանող երեխաներ ունեցող ընտանիքների ուսանողներին.

դ) վճարովի ուսուցման համակարգում 2 եւ ավելի ուսանող երեխաներ ունեցող ընտանիքների ուսանողներին.

ե) 1-ին եւ 2-րդ խմբերի հաշմանդամ ծնողներ ունեցող ուսանողներին.

զ) հեռավոր լեռնային եւ սահմանամերձ գյուղերի հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների երեխա-ուսանողներին.

է) մինչեւ մեկ տարեկան երեխա ունեցող ուսանողներին.

ը) ուսանողական նպաստների համակարգում չընդգրկված բարձր առաջադիմություն ունեցող ուսանողներին՝ բուհի հայեցողությամբ.

թ) բուհի հայեցողությամբ՝ այլ կարգավիճակ ունեցող ուսանողներին»:

Ինչ վերաբերում է պետության կողմից ուսման վճարն ուսանողական նպաստի ձեռով մասնակի փոխհատուցելու դեպքերին եւ կարգին՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշումը չի սահմանում այդ դեպքերը եւ կարգը: Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ կառավարության 10.10.2012 թվականի թիվ 1323-Ն որոշմամբ, **որն ուժի մեջ է մտնելու 2013 թվականի սեպտեմբերի 1-ից**, լրացումներ են կատարվել ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ հաստատված կարգում, որոնք ներառում են նաեւ պետության կողմից ուսման վճարն ուսանողական նպաստի ձեռով մասնակի փոխհատուցելու դեպքերը եւ կարգը: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության 10.10.2012 թվականի թիվ 1323-Ն որոշման 1-ին կետի 1-ին ենթակետով նախատեսված է ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշման հավելվածը 2-րդ կետից հետո լրացնել հետեւյալ բովանդակությամբ 2.1 կետով. «Պետությունն ուսանողական նպաստի ձեռով ուսման վճարի մասնակի փոխհատուցում տրամադրում է յուրաքանչյուր տարի Հայաստանի Հանրապետության կրթության եւ գիտության նախարարության կողմից սահմանված ուսանողի միջին որակական գնահատականի նվազագույն շեմը հաղթահարած եւ ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառ-

ված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից յուրաքանչյուր տարի սահմանվող անապահովության սահմանային միավորից բարձր միավորներ ունեցող հետեւյալ խմբերին՝

ա) մինչեւ 5 միավորով բարձր անապահովության միավոր ունեցող ընտանիքի անդամ հանդիսացող ուսանողներին՝ ուսման վճարի 50 տոկոսի չափով.

բ) 5-10 միավորով բարձր անապահովության միավոր ունեցող ընտանիքի անդամ հանդիսացող ուսանողներին՝ ուսման վճարի 60 տոկոսի չափով.

գ) 10-15 միավորով բարձր անապահովության միավոր ունեցող ընտանիքի անդամ հանդիսացող ուսանողներին՝ ուսման վճարի 70 տոկոսի չափով.

դ) 15-20 միավորով բարձր անապահովության միավոր ունեցող ընտանիքի անդամ հանդիսացող ուսանողներին՝ ուսման վճարի 80 տոկոսի չափով.

ե) 20-ից բարձր անապահովության միավոր ունեցող ընտանիքի անդամ հանդիսացող ուսանողներին՝ ուսման վճարի 100 տոկոսի չափով»:

«Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի, ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն եւ 10.10.2012թ. թիվ 1323-Ն որոշումների ուսումնասիրության հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ի տարբերություն **պետության կողմից** ուսման վճարն ուսանողական նպաստի ձեւով փոխհատուցելու վերաբերյալ իրավակարգավորումների, որոնց շրջանակներում ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված են **թե լրիվ եւ թե մասնակի** փոխհատուցման դեպքերը եւ կարգը, բարձրագույն **ուսումնական հաստատության կողմից** ուսման վճարն ուսանողական նպաստի ձեւով փոխհատուցելու վերաբերյալ իրավակարգավորումների շրջանակներում ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված են **միայն մասնակի** փոխհատուցման դեպքերը եւ կարգը, **ինչն էլ դիմողի մոտ ձեւավորել է թյուր կարծիք, որ քննության առարկա որոշման մեջ առկա է օրենսդրական բաց:**

Վերոգրյալի կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ, **նախ՝** քննության առարկա որոշման խնդիրը չէ սահմանել բարձրագույն ուսումնական հաստատության կողմից ուսման վճարն ուսանողական նպաստի ձեւով լրիվ փոխհատուցելու (անվճար տեղեր սահմանելու) վերաբերյալ իրավակարգավորումներ, **երկրորդ՝** նշված խնդիրը վերապահված է ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմանը, որի սահմանադրականության հարցի որոշումը դուրս է սույն գործով քննության առարկայի շրջանակներից, **երրորդ՝** «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 1-ին պարբերության երկրորդ նախա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դասությամբ սահմանված՝ «Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից իրեն հատկացված ընդունելության ընդհանուր տեղերի շրջանակներում կարող է ձեռավորել ուսանողական համակազմի անվճար եւ վճարովի չափաքանակներ՝ յուրաքանչյուր մասնագիտության համար նախատեսելով անվճար ուսուցման տեղեր՝ առնվազն տասը տոկոսի սահմաններում» դրույթը վերաբերում է նրան, որ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը, ելնելով Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իր ինքնավարությունից, **ունի պետության կողմից իրեն հատկացված ընդհանուր տեղերի տասը տոկոսի շրջանակներում անվճար տեղեր նախատեսելու հայեցողական ազատություն**, ինչը որեւէ կապ չունի պետության կողմից ըստ մասնագիտությունների եւ ըստ բուհերի սահմանված՝ անվճար ուսուցման տեղերի կամ պետական պատվերի հետ, որտեղ բուհը որեւէ հայեցողական լիազորություն չունի, եւ դա իրավակիրառողի մոտ չպետք է շփոթ առաջացնի: Այսինքն՝ անվճար բարձրագույն կրթության զարգացմանը նպաստելու համար նախատեսված են զուգահեռաբար գործող, միաժամանակ եւ՝ պետության, եւ՝ բուհի կողմից իրականացվող տարբեր ձեւեր եւ եղանակներ: **Պետությունը, բուհից անկախ, եւ հակառակը՝ բուհը պետությունից անկախ, յուրաքանչյուրն օժտված են անվճար տեղեր սահմանելու իրավասությամբ, որտեղ պետությունն օրենքով նախատեսված դեպքերի առկայության պարագայում ունի մրցութային հիմունքներով անվճար բարձրագույն կրթության իրավունքը երաշխավորելու սահմանադրական պարտականություն, իսկ բուհը՝ հայեցողական ազատություն: Պետության պարտավորությունը չի սահմանափակվում միայն անհրաժեշտ մասնագետների պատրաստման պետական պատվերով: Այն ներառում է նաեւ մասնագիտական ազատ կողմնորոշման շրջանակներում պետական աջակցությունը, ինչը, մասնավորապես, նախատեսված է նաեւ «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:**

Այլ խնդիր է, որ, **մի կողմից**, ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշումը չի ապահովում «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 1-ին պարբերության երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված՝ բուհերի հայեցողական լիազորության վերաբերյալ դրույթի համարժեք իրացումը, ինչի վրա սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում հրավիրել ՀՀ կառավարության ուշադրությունը: **Մյուս կողմից՝** դիմողի արդարացի մտահոգությունը պայմանավորվել է նաեւ նրանով, որ ՀՀ կառավարության 27.07.2006թ. թիվ 1183-Ն որոշմամբ լիարժեք չեն իրացվել «Բարձրագույն եւ հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջները: Վերջինս հաղ-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թահարվել է կառավարության 10.10.2012թ. թիվ 1323-Ն որոշմամբ, որն ուժի մեջ է մտնելու 2013թ. սեպտեմբերի 1-ից: Այս որոշման գործողությունը, ինչպես նաև ուսանողների ուսուցման վճարի վարկավորման նոր ներդրվող համակարգն անհրաժեշտ նախադրյալներ կապահովեն, որպեսզի յուրաքանչյուր ուսանող, անկախ սոցիալական վիճակից, իր ցանկացած մասնագիտության գծով անհրաժեշտ առաջադիմություն ապահովելու դեպքում չի գրկվի մասնագիտական բարձրագույն կրթություն ստանալու հնարավորությունից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի թիվ 554-Ն որոշումը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

22 փետրվարի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1075

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀՀ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 23-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ,
24-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ, 38-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 7-ՐԴ ՄԱՍԻ, 79-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ
4-ՐԴ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 80-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

5 մարտի 2013թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝

դիմող Ն. Սկրտչյանի, նրա ներկայացուցիչ Տ. Սարգսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի եւ նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Նարինե Սկրտչյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, 24-րդ հոդվածի, 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասի, 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետի եւ 80-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(68) 2013

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ն. Սկրտչյանի՝ 30.01.2013թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողների գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2011թ. մայիսի 26-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2011թ. հունիսի 14-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2011թ. հունիսի 26-ին:

Սույն գործով վիճարկվող նորմերը համապատասխանաբար սահմանում են.

օրենսգրքի՝ «Ընտրությունների կազմակերպման եւ անցկացման ֆինանսավորումը» վերառությամբ 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասում.

«3. Եթե բյուջետային միջոցները ժամանակին չեն տրամադրվում, կամ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի պահուստային ֆոնդում միջոցներ չկան, կամ տրամադրված միջոցները չեն բավարարում ընտրությունները կամ ընտրությունների երկրորդ փուլը ֆինանսավորելու համար, ապա կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իրավունք ունի մրցութային հիմունքներով վարկ ստանալու մասնավոր բանկերից կամ օգտագործելու կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում առկա միջոցները: Վարկը կամ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարից օգտագործված միջոցները կառավարությունը եռամսյա ժամկետում վերականգնում է»:

օրենսգրքի՝ «Ընտրական գրավը» վերառությամբ 24-րդ հոդվածում.

«1. Թեկնածուները, համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունները, կուսակցությունների դաշինքները կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի հաշվեհամարին վճարում են ընտրական գրավ:

2. Ընտրական գրավի գումարը դիմումը ստանալուց հետո՝ յոթօրյա ժամկետում, վերադարձվում է՝

1) ընտրվելու կամ համամասնական ընտրակարգով մանդատների բաշխմանը մասնակցելու,

2) թեկնածուներին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թվի 5 կամ 5-ից ավելի տոկոս կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ ստանալու,

3) մինչեւ թեկնածուների, կուսակցությունների, կուսակցությունների

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

դաշինքների ընտրական ցուցակների գրանցումն ինքնաբացարկ ներկայացնելու,

4) ընտրության արդյունքներն անվավեր ճանաչվելու եւ նոր ընտրություն նշանակվելու դեպքերում եւ

5) ժառանգներին՝ թեկնածուի մահվան դեպքում:

Մյուս բոլոր դեպքերում ընտրական գրավի գումարը չի վերադարձվում».

օրենսգրքի՝ «Ընտրական հանձնաժողովների ֆինանսավորումը, ընտրական հանձնաժողովների անդամների վարձատրությունը» վերտառությամբ 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասում.

«7. Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում առկա միջոցների մինչեւ 15 տոկոսը՝ յուրաքանչյուր տարվա համար կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշմամբ հաստատված նախահաշվին համապատասխան, կարող է օգտագործվել ընտրական վարչարարության փորձի ուսումնասիրման, ընտրական վարչարարության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացման, ընտրական հանձնաժողովների տեխնիկական վերազինման եւ ընտրական օրենսդրությանը վերաբերող նյութերի պատրաստման եւ հրատարակման համար:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում մնացած մյուս միջոցները Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ կարող են օգտագործվել ընտրական հանձնաժողովների տեխնիկական վերազինման եւ ընտրական օրենսդրությանը վերաբերող նյութերի պատրաստման եւ հրատարակման համար».

օրենսգրքի՝ «Հանրապետության Նախագահի թեկնածուի առաջադրումը» վերտառությամբ 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետում.

«2) ընտրական գրավի վճարման անդորրագիրը».

օրենսգրքի՝ «Հանրապետության Նախագահի թեկնածուի ընտրական գրավը» վերտառությամբ 80-րդ հոդվածում.

«Հանրապետության Նախագահի թեկնածուները Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում բացված կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի հաշվեհամարին վճարում են ընտրական գրավ՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված հաշվարկային նվազագույն աշխատավարձի (այսուհետ՝ նվազագույն աշխատավարձ) 8000-ապատիկի չափով»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին: ՀՀ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ 2013թ. փետրվարի 18-ին նշանակված էին ՀՀ Նախագահի ընտրություններ: Դիմողն իր լիազոր ներկայացուցչի միջոցով 2012թ. դեկտեմբերի 29-ին ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի համաձայն ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով է ներկայացրել առաջադրման փաստաթղթերը՝ դիմում առաջադրման մասին (վավերացված նոտարական կարգով, լիազոր ներկայացուցչի տվյալները, տեղեկանք թեկնածուի՝ վերջին տասը տարում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի հանդիսանալու, այլ պետության քաղաքացիություն չունենալու եւ վերջին տասը տարում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելու մասին, թեկնածուի անձը հաստատող փաստաթղթի պատճենը: Չի ներկայացվել ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածով սահմանված ընտրական գրավի վճարման անդորրագիրը:

ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն ընդունել է վերոհիշյալ փաստաթղթերը եւ 2013թ. հունվարի 8-ին գումարված իր նիստում, ղեկավարվելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 3-րդ պարբերությամբ, կայացրել է թիվ 4-Ա որոշումը՝ դիմողի դիմումին կից ներկայացված փաստաթղթերը լրացնելու, այն է՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 80-րդ հոդվածով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի ութհազարապատիկի չափով ընտրական գրավի վճարման անդորրագրով լրացնելու համար քառասունութ ժամ ժամանակ տալու մասին: Նշված ժամանակահատվածում դիմողն ընտրական գրավի վճարման անդորրագիր չի ներկայացրել: 2013թ. հունվարի 14-ին հանձնաժողովը, հիմք ընդունելով ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 79, 80 եւ 82-րդ հոդվածների դրույթները, կայացրել է 22-Ա որոշումը, որով մերժել է դիմողի գրանցումը որպես Հանրապետության Նախագահի թեկնածու:

Դիմողը 2013թ. հունվարի 17-ին, ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ եւ 146-րդ հոդվածներով, ՀՀ ԿԸՀ թիվ 22-Ա որոշումը բողոքարկել է ՀՀ վարչական դատարան: Վերջինս, ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 112-114-րդ, 150-րդ հոդվածներով, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 130-132-րդ հոդվածներով, մերժել է հայցը: Քանի որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն եւ ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից, Ն. Սկրտչյանը դիմել է ՀՀ սահմանադրական դատարան:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

3. Գիմողը գտնում է, որ իր նկատմամբ կիրառված ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 24-րդ եւ 80-րդ հոդվածները, 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետը, ինչպես նաեւ 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «կամ օգտագործելու կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում առկա միջոցները» բառերը, 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասը հակասում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 6, 14.1. եւ 50-րդ հոդվածներին՝ հետեւյալ հիմնավորումներով:

Գիմողի կարծիքով, ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածով սահմանվում է Սահմանադրության բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունենալու եւ դրա նորմերի անմիջականորեն գործելու, ինչպես նաեւ օրենքների նկատմամբ միջազգային պայմանագրերի գերակայության սկզբունքը, ինչից բխում է, որ Սահմանադրության 14.1-րդ եւ 50-րդ հոդվածներով սահմանված դրույթները պետք է գործեն անմիջականորեն: Բացի դրանից, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի հիշյալ դրույթները հակասում են օրենքի նկատմամբ գերակա ուժ ունեցող ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին: Գիմողը գտնում է, որ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածը սահմանում է Հանրապետության Նախագահ ընտրվելու համար նախատեսված չափորոշիչները եւ չի նախատեսում որեւէ այլ արգելք, գրավ, գումարային կամ այլ սահմանափակումներ: Ավելին, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 82-րդ հոդվածը որպես թեկնածուի գրանցումը մերժելու հիմքերից մեկն է դիտում հենց Սահմանադրությամբ նախատեսված սահմանափակումները: Այսպիսով, դիմողի կարծիքով, վիճարկվող դրույթները պարունակում են Սահմանադրությամբ չնախատեսված լրացուցիչ սահմանափակումներ, ինչը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի դրույթներին:

Ըստ դիմողի՝ այդ դրույթները հակասում են նաեւ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի դրույթներին, քանզի թեկնածուին ուղղակիորեն ֆինանսական (տվյալ դեպքում՝ գրավի տեսքով) պահանջի ներկայացումը, ըստ էության, պայմանավորում է թեկնածուի գրանցումը նրա գույքային դրությամբ եւ խտրական մոտեցում է կիրառում հնարավոր թեկնածուների միջեւ: Գիմողը նշում է, որ ճիշտ է, թեւէ ՀՀ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ Հանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանված կարգով, սակայն այստեղ կարելու է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքի վրա, որ թեկնածուից ոչ թե պահանջվում է որոշակի ժամկետում հանգանակել որոշակի թվով ընտրողներից որոշակի գումար կամ ներկայացնել որոշակի քանակությամբ ստորագրություններ, կամ գործողությունների որեւէ այլ հաջորդականությամբ եւ արդյունքով հիմնավորել իր առաջադրման հիմնավորվածությունը եւ թեկնածության լրջությունը, այլ պարզապես պահանջվում է վճարել

նվազագույն աշխատավարձի 8000-ապատիկի չափով ընտրական գրավ է և ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով ներկայացնել վճարման անդորրագիր, ինչը թեկնածուին ներկայացվող նույնպիսի պահանջ է (եւ ոչ ընտրության կարգի բաղկացուցիչ), ինչպիսին վերջին 10 տարվա ընթացքում ՀՀ քաղաքացի հանդիսանալու է և ՀՀ-ում մշտապես բնակվելու մասին տեղեկանքի ներկայացումն է կամ անձնագրի պատճենի ներկայացումը՝ թեկնածուի իրական տարիքը պարզելու համար: Գիմողի պնդմամբ, ինքնաառաջադրման պարագայում թեկնածուն զրկված է իր ընտրվելու հնարավորությունները գնահատելու որեւէ էմպիրիկ եւ շոշափելի հնարավորությունից:

Գիմողի կարծիքով, պետք է հաշվի առնել նաեւ այն հանգամանքը, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 78-րդ հոդվածը որպես առաջադրման ձեւերից մեկն է սահմանում ինքնաառաջադրումը, ինչը ենթադրում է, որ քաղաքացին առաջադրվում է իր ցանկությամբ, այլ ոչ թե ընտրողների նախաձեռնությամբ կամ որոշմամբ: Այդ առումով ընտրական գրավի 8 միլիոն դրամ սահմանված չափն ինքնին վերածվում է գույքային ցենզի, քանի որ, համաձայն «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի, ՀՀ-ում նվազագույն ամսական աշխատավարձը սահմանված է երեսուցիսուհինգ հազար ՀՀ դրամի չափով, իսկ միջին աշխատավարձը, ըստ ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության, կազմում է 114000 ՀՀ դրամ, ինչը փաստացի անհնարին է դարձնում մեծ նյութական կարողությունների չտիրապետող անձանց առաջադրումը՝ անկախ իրենց քաղաքական ակտիվությունից կամ վարկանիշից: Գիմողը գտնում է, որ համաձայն ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «Ընտրողները՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, ընտրելու եւ ընտրվելու իրավունք ունեն» դրույթը, որպես ընտրությունների հիմունքներից մեկը, եւս ամրագրում է ընտրելու եւ ընտրվելու իրավունքը՝ անկախ անձի գույքային վիճակից, ուստի ՀՀ ընտրական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները չեն բխում նաեւ ՀՀ ընտրական համակարգի հիմունքներից:

Գիմողը գտնում է, որ Սահմանադրության հիշատակվող հոդվածները ներառված չեն Սահմանադրության 43-րդ հոդվածով նախատեսված օրենքով սահմանափակման ենթակա իրավունքների ցանկում:

Սահմանադրական դատարան ներկայացրած իր բացատրությունում՝ կապված ընտրական գրավի ինստիտուտի իրավաչափ լինելու, ստորագրահավաքի, ինչպես նաեւ գրավի չափի վերաբերյալ պատասխանող կողմի դիրքորոշումների եւ բերված փաստարկների հետ, դիմող կողմը շարադրում է իր մոտեցումները Հայաստանի Հանրապետության ընտրական

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

օրենսգրքի, ինչպես նաև Կրղզստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի նախագծի վերաբերյալ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի եւ ժողովրդավարական հաստատությունների ու Մարդու իրավունքների ԵԱՀԿ գրասենյակի համատեղ եզրակացությունների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի եւ միջազգային այլ փորձի վերաբերյալ:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրությանը՝ հետևյալ հիմնավորումներով:

Ընտրական գրավը դրամական գումար է, որը վճարվում է որոշ ընտրովի պաշտոններում որպես թեկնածու առաջադրվելիս: Ընտրական գրավը, որպես կանոն, չի վերադարձվում այն դեպքում, երբ թեկնածուն ընտրության արդյունքում չի ստանում ընտրողների ձայների օրենքով սահմանված մվագագույն քանակություն: Այն իրենից ներկայացնում է թեկնածուի գրանցման պայման եւ հանդես է գալիս որպես ընտրությունները ձեւական թեկնածուներից զերծ պահելու լրացուցիչ միջոց:

Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրական գրավը կիրառվում է ինչպես Հանրապետության Նախագահի, այնպես էլ ՀՀ Ազգային ժողովի եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների ժամանակ:

Ըստ պատասխանող կողմի՝ ընտրական գրավի ինստիտուտը չի կարող մեկնաբանվել որպես ՀՀ Սահմանադրության 6, 14.1. եւ 50-րդ հոդվածներին հակասող, թեև ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածով կարգավորվում են ՀՀ քաղաքացիների կողմից Հանրապետության Նախագահ ընտրելու, Հանրապետության Նախագահի լիազորությունների ժամկետի, Հանրապետության Նախագահի թեկնածուներին առաջադրվող պահանջների, նոր կամ արտահերթ ընտրությունների կարգի հետ կապված հարաբերությունները, արդուհանդերձ, ՀՀ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանված կարգով»:

Ըստ պատասխանողի՝ Սահմանադրությունը հասարակության իրավական համակարգի միջուկն է, այն սահմանում է հիմնարար իրավական դրույթներ, որոնք համարվում են ելակետային եւ որոշիչ իրավունքի առանձին ճյուղերի համար: Սահմանադրությունը կարգավորում է հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտները կազմող առավել կարեւոր, հիմնարար, առանցքային հասարակական հարաբերությունները: Ընտրական իրավունքը եւս բացառություն չի կազմում: Հանրապետության Նախագահի ընտրության կարգի առնչությամբ ՀՀ Սահմանադրության՝ «Հանրապետության Նախագահը» վերտառությամբ 3-րդ գլխով կարգավորվում են

Հանրապետության Նախագահի լիազորությունների ժամկետի, ընտրությունների անցկացման ժամկետի, Նախագահ ընտրվելու համար անհրաժեշտ ձայների քանակի, ընտրությունների երկրորդ փուլի անցկացման պայմանների, նոր կամ արտահերթ ընտրություն անցկացնելու հիմքերի եւ ժամկետների հետ կապված հարցեր:

Պատասխանողը նաեւ գտնում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածը սահմանում է Հանրապետության Նախագահի թեկնածուին առաջադրվող պահանջները, իսկ 51-րդ հոդվածը սահմանում է Հանրապետության Նախագահի ընտրություն անցկացնելու ժամկետները, ընտրվելու նախապայմանները եւ դրանց առնչվող այլ հարաբերություններ, որոնք կարգավորվում են օրենքով եւ կոնկրետացված են ՀՀ ընտրական օրենսգրքում: Այսինքն՝ Հանրապետության Նախագահի ընտրության կարգին վերաբերող մնացած հարցերի, այդ թվում՝ թեկնածուների առաջադրման, գրանցման ընթացակարգերի իրավական կարգավորումն իրականացվում է օրենքով՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքով: Առերեսույթ, ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածը, ընտրական գրավ վճարելու պայման չներառելով, կարծես թե ստեղծում է մի իրավիճակ՝ իբրեւ ընտրական գրավ վճարելը պարտադիր չէ: Մինչդեռ, ըստ պատասխանողի՝ ՀՀ Սահմանադրությունը բաղկացած չէ մեկ հոդվածից, եւ ՀՀ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Հանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանված կարգով»: Մասնավորապես, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 79 եւ 80-րդ հոդվածներով սահմանված ընտրական գրավը, ինչպես նաեւ թեկնածուների առաջադրման, գրանցման ընթացակարգերը հանդիսանում են ընտրական կարգի բաղադրիչ՝ որպիսի կարգով էլ պետք է իրականացվի առաջադրումը, ինչ փաստաթղթերի ներկայացմամբ եւ այլն: Այդպիսով, ընտրական գործընթացը դիտելով իբրեւ պարտադիր կարգով միմյանց հաջորդող փուլերի ամբողջություն:

Պատասխանող կողմն իր հիմնավորումներում վկայակոչում է նաեւ միջազգային փորձը հիմնահարցի վերաբերյալ:

5. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սահմանադրաիրավական վեճի առարկան առաջին հերթին ընտրական գրավի ինստիտուտի սահմանադրականության հարցն է եւ ընտրական գրավի մեծության համաչափությունն իրավաչափ նպատակին: Մնացած բոլոր հարցադրումները, ինչպես վկայում է նաեւ դիմողը, ածանցյալ բնույթ ունեն այս հիմնահարցերից: Ուստի անհրաժեշտ է առաջին հերթին բացահայտել ընտրագրավի ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը եւ օրենքի հիման վրա դրա կիրառման իրավաչափությունը:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

6. Ինչպես վկայում է միջազգային իրավական պրակտիկան, ներկայացուցչական ժողովրդավարության իրականացման համար ելակետային նշանակություն ունեցող հանգամանքներ են թե՛ ընտրական իրավունքի ճանաչումը եւ երաշխավորումը եւ թե՛ այնպիսի ընտրակարգի սահմանումը, երբ թեկնածուի ընտրությունը կատարվում է ոչ թե պատահականորեն, ինչը կարող է վտանգել հանրային շահը, այլ հանրային աջակցության որոշակի երաշխիքների առկայության պայմաններում:

Եթե առաջին խնդիրը լուծվում է անձի ընտրական իրավունքի ճանաչման եւ սահմանադրորեն ամրագրման միջոցով, ապա երկրորդ խնդրի լուծումն օրենսդրական կանոնակարգման առարկա է եւ, որպես կանոն, օրենսդիր մարմնի հայեցողության շրջանակներում է լուծվում:

Միջազգային փորձը նաեւ վկայում է, որ երկրորդ խնդրի լուծման ընդունելի ու լայն տարածում գտած միջոցները երկուսն են՝ որոշակի թվով նախնական ստորագրահավաքի միջոցով ընտրվել ցանկացողի նկատմամբ հանրային վստահության նվազագույն շեմի ապահովումը կամ նույն նպատակով՝ ընտրագրավը: Այս հարցում եվրոպական երկրների համար ելակետ են ընդունվում Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի 30 հոկտեմբերի 2002թ. CDL-AD(2002)023rev «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք. ցուցումներ եւ բացատրական զեկույց» փաստաթղթում ամրագրված մոտեցումները: Վերջինիս 1.3 /թեկնածուների առաջադրում/ կետով, մասնավորապես, փաստվում է, որ «Անհատական թեկնածությունների կամ թեկնածուների ցուցակների ներկայացումը կարող է ենթակա լինել ստորագրությունների նվազագույն քանակի հավաքագրման պահանջին»: Ապա շեշտված է նաեւ. «Եթե կանխավճար է պահանջվում, ապա թեկնածուի կամ կուսակցության կողմից որոշակի միավորների հավաքագրման դեպքում այն պետք է փոխհատուցվի: Պահանջվող գումարը եւ միավորները չպետք է լինեն չափազանց մեծ»:

Այստեղ էականն այն է, որ նշված պահանջները չեն դիտարկվում որպես թեկնածուի ընտրական իրավունքի ճանաչման բաղադրատարր, ինչն ակնարկում է դիմողը, այլ այդ պայմաններն **ընտրակարգի այնպիսի տարրեր են**, որոնք անհրաժեշտ են անհատի ու հանրության շահերը ներդաշնակելու եւ ընտրական գործընթացն իր նպատակին ծառայեցնելու համար: Նման ընտրակարգն առաջին հերթին ակտիվ ընտրական իրավունքի իրացման կարեւոր բաղադրատարր է՝ նկատի ունենալով **ընտրողների կողմից իրենց ժողովրդաիշխանական լիազորությունների պատվիրական ժամանակ այն սուբյեկտի ճիշտ ընտրությունը, որին պատվիրակվում է դրանց իրացումը: Ժողովրդաիշխանության սկզբունքի իրավաչափ իրացման համար ոչ միայն կարեւոր է պետության նախագահ դառնալ ցանկացողի սուբյեկտիվ կամքն ու ընտրվելու իրավունքը, այլեւ հանրա-**

յին-քաղաքական նման գործառույթ իրականացնելու համար հայտ ներկայացնողի պատասխանատվության ու կարողունակության վերաբերյալ ժողովրդի նախնական վստահության որոշակի (կամ նվազագույն) աստիճանը: Իսկ դա, որպես կանոն, որոշվում է վերոնշյալ երկու ինստիտուտների միջոցով՝ **թույլ չտալով նաև ընտրական իրավունքի չարաշահում**, ինչն առանձնապես կարևոր է համապետական ընտրությունների դեպքում: Միջազգային պրակտիկայում դա նաև ընդունված է անվանել, այսպես կոչված, «նախնական վստահության» միջոց:

7. ՀՀ սահմանադրական դատարանը կարևորում է նաև նույն փաստաթղթում բերված բացատրություններն ընտրագրավի ինստիտուտի վերաբերյալ: Այսպես, բացատրական զեկույցի 8-րդ մասում նախ շեշտվում է, որ «Ընտրություններին առաջադրվելու համար ստորագրությունների որոշակի քանակ հավաքագրելու պարտավորությունը տեսականորեն **համատեղելի է համընդհանուր ընտրական իրավունքի սկզբունքի հետ**»: Իսկ 9-րդ մասում հետևություն է արվում, որ «Գոյություն ունի մեկ այլ ընթացակարգ, երբ թեկնածուները կամ կուսակցությունները պետք է կանխավճար ներդնեն, որը կփոխհատուցվի միայն, եթե տվյալ թեկնածուն կամ կուսակցությունը հավաքի ձայների նախատեսված տոկոսից ավելին: **Այդօրինակ գործընթացներն ավելի արդյունավետ են, քան ստորագրությունների հավաքագրումը**»:

Կատարված ընդգծումները հստակեցնում են երկու կարևոր հանգամանք: Նախ՝ ստորագրահավաքը եւ ընտրական գրավը ոչ այլ ինչ են, քան **ընտրությունների ընթացակարգի բաղադրատարր**: Երկրորդ՝ **նախապատվությունը տրվում է ընտրական գրավի ինստիտուտին**:

Այս մոտեցումներն են հիմք հանդիսացել Հայաստանում ընտրողների ստորագրահավաքի ինստիտուտից հրաժարվելու համար: Դրա մասին են վկայում նաև ՀՀ ընտրական օրենսգրքի բարեփոխումների վերաբերյալ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի CDL(2011)020 եւ CDL(2011)081 փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը:

Ընտրագրավի ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունն աղճատվում է, երբ այն չի դիտարկվում իրավակարգավորման ամբողջականության մեջ: Այդ ինստիտուտի եւ ընտրողների **երաշխավորական վստահության** միջեւ փոխկապվածությունը, որպես ժողովրդահիշխանության իրականացման կարևոր բաղադրատարր, դրսևորվում է նաև այդ **գրավի վերադարձնելիության հատուկ կարգի սահմանման միջոցով**: Օրինակ՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով սահմանված է, որ ընտրական գրավը վերադարձվում է թեկնածուին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թվի 5 կամ 5-ից ավելի տոկոս կողմ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

քվեարկված քվեաթերթիկներ ստանալու դեպքում: Ակնհայտ է, որ ընտրագրավը ոչ թե թեկնածուի ունեցվածքի գնահատման միջոց է կամ պասիվ ընտրական իրավունքի ճանաչման ցենզ, այլ որոշակի թվով ընտրողների վստահության երաշխիք է՝ նրանցից պետական իշխանության կողմի մանդատ հայցելու ու այդ նվազագույն վստահությունն ու անհրաժեշտ պատասխանատվությունը նախապես ունեցող կամ ակնկալող այլ թեկնածուների հետ ընտրական մրցակցությանը մասնակցելու համար: Յուրաքանչյուր թեկնածու, ով օբյեկտիվորեն է գնահատում իր հնարավորությունները, չի չարաշահում իր պասիվ ընտրական իրավունքը, պատասխանատվությամբ է վերաբերում համապետական ընտրություններին եւ ունի ընտրողների գոնե ավելի քան 5 տոկոսի կողմից ակնկալվող մանդատն ստանալու վստահություն, նույն կերպ պետք է վստահ լինի, որ ընտրագրավը վերադարձվելու է եւ իր նյութական վիճակի վրա այն որեւէ ազդեցություն ունենալ չի կարող:

Վեճի առարկա հիմնախնդրի տեսանկյունից ուշադրության են արժանի նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներն ընտրագրավի ինստիտուտի վերաբերյալ, մասնավորապես՝ Սուխովեցկին ընդդեմ Ուկրաինայի գործով /թիվ 13716/02, 28.03.2006թ./: Այս գործով վեճի առարկան դարձյալ եղել է ընտրական գրավի ինստիտուտի իրավաչափությունը: Անդրադառնալով ընտրական գրավի վերաբերյալ Ուկրաինայի սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներին /ընդհուպ վկայակոչելով նաեւ Հայաստանում ընտրական գրավի որոշման օրենսդրական կարգը/, ներկայացնելով տարբեր երկրների մոտեցումները, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը գտել է, որ.

- ընտրական գրավը կիրառվում է Եվրոպայի խորհրդի անդամ շատ երկրներում եւ հետապնդում է իրավաչափ նպատակ,
- այն չի հասցեագրված կոնկրետ անձանց եւ խտրականություն չի ենթադրում,
- այն հանրային եւ մասնավոր շահերի ներդաշնակման միջոց է,
- դրա սահմանումը, չափի որոշումը երկրի օրենսդիր իշխանության հայեցողության սահմաններում է:

Արդյունքում՝ Եվրոպական դատարանը հանգել է այն հետեւությանը, որ Կոնվենցիայի 1-ին Արձանագրության 3-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ:

8. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ երկրում համապետական ընտրություններն առաջին հերթին հենվում են հասարակության քաղաքական կառուցակարգերի վրա: 2009թ. հունիսի 30-ի ՍԴՈ-810 որոշման մեջ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրել

է, որ «Կուսակցությունների մասին ցանկացած դասական սահմանում ելնում է այն ակնհայտ ճշմարտությունից, որ տվյալ միավորման գործունեության նպատակը հասարակության եւ պետության քաղաքական կյանքին մասնակցելն է, քաղաքական իշխանության մաս կազմելը, քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելն ու այն իրականացնելը: Անառարկելի է, որ չի կարող լինել ժողովրդավարական պետական համակարգ՝ առանց անհրաժեշտ քաղաքական կառուցակարգերի: Չի կարող լինել նաեւ հասարակական կայունություն՝ առանց **կարողունակ քաղաքական ուժերի կողմից** երկրի այսօրվա ու վաղվա համար ժողովրդավարական եղանակներով քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու: **Կուսակցությունն իր հանրային առաքելությունը կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ ոչ միայն ծրագրային ցանկություն, այլեւ անհրաժեշտ ու բավարար կարողունակություն ունի քաղաքական պատասխանատվություն ստանձնելու համար, եւ դա տեսանելի ու զնահատելի է ընտրողի կողմից»:**

ՀՀ Սահմանադրության մակարդակով է ամրագրված կուսակցությունների սահմանադրական գործառույթը, այն է՝ **ժողովրդի քաղաքական կամքի ձեւավորմանն ու արտահայտմանը նպաստելը** (7-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Իրենց այդ առաքելությունը կատարելու համար կուսակցությունները ժողովրդի կողմից վստահության քվե ստանում են բոլոր կարգի ընտրությունների ժամանակ: Առավել եւս՝ Հանրապետության Նախագահի ընտրությունների ժամանակ, եթե կուսակցությունները նախորդ ընտրությունների արդյունքներով ու իրենց գաղափարախոսական-ծրագրային կողմնորոշումներով նախապես վաստակել են ժողովրդի վստահության համապատասխան աստիճան, ապա ժողովրդից պետության գլխի մանդատ ակնկալող ինքնաառաջադրվող անհատը չի կարող միայն իր պասիվ ընտրական իրավունքի ուժով կուսակցությունների կողմից առաջադրված ու երաշխավորված թեկնածուների հետ ընթացակարգային միեւնույն պայմաններում գրանցվել որպես նախագահի թեկնածու: Այս հանգամանքը հաշվի առնելով է, որ պետությունների մեծ մասում, որտեղ առկա է ինքնաառաջադրման ինստիտուտը, մման հայտ ներկայացնող անձը նախապես ձեւավորում է որոշակի թվով **ընտրողների խումբ** կամ **առաջադրող կոմիտե** /Ռուսաստանի Դաշնություն, Սերբիա, Բուլղարիա, Լեհաստան եւ այլն/ թեկնածությանն աջակցելու համար:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **տարբերակների ընտրությունը ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության հարցն է**, սակայն պետության ժողովրդավարական կառուցակարգերի բնականոն զարգացման շահերից ելնելով կարող է ընդհուպ տարբերակային մոտեցում դրսևորվել ընտրագրավի ու ստորագրահավաքի ինստիտուտների առանձին-առան-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ձին կամ **համակցված կիրառման** հարցում /ինչպես, օրինակ, Բուլղարիայում/ պառլամենտական խմբակցություններ ունեցող, այդպիսին չունեցող կուսակցությունների կողմից թեկնածուների առաջադրման ու ինքնաառաջադրումների դեպքերում: Ի դեպ, ԱՄՆ գերագույն դատարանը 1972 թվականին ըստ էության իրավական դիրքորոշում է արտահայտել, որ նույնիսկ **անհրաժեշտ է** ստորագրահավաքի ու ընտրագրավի համակցված կիրառումը: ՀՀ սահմանադրական դատարանը նույնպես գտնում է, որ համարելի չէ այն իրողությունը, երբ առանձին կուսակցություններ, որոնք արդեն իսկ ունեն ընտրողների 5 տոկոսից ավելիի վստահությունը եւ **Ժողովրդավարական ընթացակարգերով ու իրենց երաշխավորությամբ** թեկնածու են առաջադրում, հայտնվում են հավասար վիճակում մեկ առանձին՝ հաճախ հանրությանը բացարձակապես անհայտ ու առաջադրող խումբ, կոմիտե կամ այլ մարմին չունեցող անհատի հետ: Միայն ընտրագրավն այս պարագայում կարող է նաեւ ոչ իր իրավական բնույթին համարժեք դերակատարություն ունենալ, քանի որ այն համեմատաբար քիչ թափանցիկ է ու որոշակի իրավական ու քաղաքական մշակույթի պակասի պայմաններում կարող է առանձին ուժերի կողմից քաղաքական պատվերի ու ոչ իրավաչափ գործընթացների տեղիք տալ:

Մյուս կողմից՝ ինչպես բազմիցս նշել են Եվրախորհրդի դիտորդները /օրինակ՝ 2012թ. մարտին Ռուսաստանի Դաշնության նախագահական ընտրությունների արդյունքներով ներկայացված զեկույցում/ միայն ստորագրահավաքը նույնպես խնդիրներ է բովանդակում, երբ այդ հարցում հատկապես ընդդիմադիր թեկնածուների համար արհեստական դժվարություններ են ստեղծվում: Ժամանակին այս հանգամանքը շեշտադրվում էր նաեւ Հայաստանի քաղաքական ընդդիմադիր դաշտի կողմից: Այս ամենը հաշվի առնելով՝ հատկապես նոր ժողովրդավարության երկրների համար ցանկալի տարբերակն այդ երկու ձեւերի համակցումը կարող է լինել, երբ ինքնաառաջադրման դեպքում կամ ընտրողների առնվազն 5 տոկոսի քվեն չստացած կուսակցությունների կողմից թեկնածու առաջադրելու դեպքում նախապես հավաքվելիք ստորագրությունների՝ օրենքով սահմանված պահանջը չի գերազանցում ընտրողների թվի 1 տոկոսը, իսկ ընտրագրավ սահմանվում է այն հաշվով, որ այն ոչ միայն կաշկանդի թեկնածության «հետաքրքրությունից դրդված» առաջադրումը, այլեւ ընտրողներն ունենան դրա ձեւավորմանը որոշակի մասնակցություն՝ որպես ինքնաառաջադրողի նկատմամբ հանրային վստահության արտահայտություն: Հօգուտ այդ տարբերակի է, մասնավորապես, վկայում նաեւ այն փաստը, որ 2013թ. ՀՀ Նախագահի ընտրության հրապարակված արդյունքներով թեկնածուների կեսը չհավաքեցին ընտրողների ձայների նույնիսկ 1 տոկոսը:

9. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում դիմողի հղումները Սահմանադրության 6, 14.1, 43, 50 եւ 51-րդ հոդվածներին կամ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին՝ ակնհայտ անհիմն են: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի ողջ 15-րդ գլուխը, որով սահմանվում են Հանրապետության Նախագահի թեկնածուի առաջադրման իրավունքը եւ դրա իրացման կարգը, ընտրական գրավը, թեկնածուի գրանցման ու դրա ուժը կորցնելու կարգը, օրենսգրքի մյուս բոլոր դրույթների հետ մեկ միասնականության մեջ ներկայացնում է ՀՀ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված պահանջի հիմքով նախագահի ընտրության՝ **օրենքով սահմանված կարգը**: Ի դեպ, երկրների գերակշիռ մասում սահմանադրաիրավական համանման իրավակարգավորումների պայմաններում նույն օրենքով սահմանված կարգի շրջանակներում, այսպես կոչված, «գուտ անձնական ցանկության վրա հիմնված» ինքնաառաջադրում չի նախատեսվում: Սահմանվում է, որ պասիվ ընտրական իրավունքն իրացնելի է միայն կուսակցությունների, որոշակի թվով ընտրողների կամ պատգամավորների կողմից թեկնածու առաջադրվելու պայմանով:

Չնայած եվրոպական եւ այլ երկրների ընտրանքային օրինակների վկայակոչմանը, դիմողը, այդուհանդերձ, հիմնավոր կերպով չի ամրապնդում իր փաստարկները: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրոք գրավի «պահանջվող գումարը չպետք է լինի չափազանց մեծ», ինչպես նշված է նաեւ Վենետիկի հանձնաժողովի ու ԵԱՀԿ Մարդու իրավունքների եւ ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակի /ԵԱՀԿ/ ԺՀՄԻԳ/ մոտեցումներում: Սակայն այն չի կարող լինել նաեւ «սիմվոլիկ»՝ կորցնելով իր իրավական իմաստն ու կանխարգելիչ նշանակությունը: Այս շրջանակներում համապատասխան **գումարի չափի որոշումը Ազգային ժողովի իրավասության հարցն է** եւ քննության առարկա գործի իրավական փաստարկների առումով սահմանադրականության խնդիր չի առաջացնում: **Դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ տվյալ համակարգը հետագա օրենսդրական բարեփոխումների անհրաժեշտություն ունի՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումները**:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, 24-րդ հոդվածը, 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասը, 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետը եւ 80-րդ հոդվածը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**5 մարտի 2013 թվականի
ՍԳՈ-1076**

**ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԳԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

**ԶՐՈՒՅՑԻ ԹԵՄԱՆ՝
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՆԵՐ**

Հունվարի 23-ին ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ընտրությունների դիտորդական առաքելության պատվիրակությանը՝ Հաիդի Տագլիավինիի ղեկավարությամբ:

Հյուրերի խնդրանքով պարոն Հարությունյանը պարզաբանումներ տվեց ընտրական գործընթացներում ՄԳ-ի կողմից իրականացվող ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության, ընտրությունների ընթացակարգերի և առանձնահատկությունների մասին:

Երկուստեք կարեւորեցին ընտրական հանձնաժողովների պրոֆեսիոնալիզմը, բողոքարկման ինստիտուտի հստակ գործունեությունը, ընտրական ցուցակների նկատմամբ հանրային հսկողությունը, ժողովրդի վստահությունը ընտրական գործընթացների նկատմամբ:

Արժարժվեցին նաեւ հետագա համագործակցության հետ կապված մի շարք հարցեր:

**ՀՀ ՍԳ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ԱՅՅԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ
ԳԱՇՆՈՒԹՅՈՒՆ**

Ապրիլի 2-5-ը պաշտոնական այցով Ռուսաստանի Դաշնությունում գտնվող ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանի գլխավորած պատվիրակությունը (ՄԳ անդամ Ա. խաչատրյան, ՄԳ աշխատակազմի ղեկավար Ա. Հակոբյան) Սանկտ-Պետերբուրգում հանդիպում ունեցավ Ռուսաստանի Դաշնության սահմանադրական դատարանի դատավորների հետ:

Կլոր սեղանի ձևաչափով երկխոսություն կայացավ՝ նվիրված Հայաստանի և Ռուսաստանի սահմանադրական դատարանների գործունեության բնագավառում իրավունքի գերակայության ապահովման և Սահմանադրության անմիջական գործողության արդի հիմնախնդիրներին: ՌԳ սահմանադրական դատարանի նախագահ

Վալերի Չորկինը նշեց, որ երկու դատարանների միջև հաստատվել է սերտ և արդյունավետ համագործակցություն ինչպես երկկողմանի, այնպես էլ բազմակողմանի մակարդակով, մասնավորապես նոր ժողովրդավարության երկրների սահմանադրական վերահսկողության մարմինների խորհրդածողովի շրջանակներում, որը գլխավորում է Գագիկ Հարությունյանը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահն իր ռուս գործըն-

կերներին պատմեց Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական վերահսկողության բարձրագույն մարմնի կազմակերպման, իրավասությունների և որոշումների մասին: Գագիկ Հարությունյանի կողմից շոշափված հարցերը մեծ հետաքրքրություն առաջացրեցին ՌԴ սահմանադրական դատարանի դատավորների մոտ և դարձան ակտիվ քննարկման առարկա:

Ելույթներ ունեցողները վերստին կարեւորեցին երկու երկրների սահմանադրական դատարանների համագործակցության արդյունավետությունը: Այդ կապերի ամրապնդման գործում նկատի ունենալով ՌԴ սահմանադրական դատարանի նախագահ Վ. Չորկինի ներդրած մեծ ավանդը, ՀՀ ՄԴ նախագահ Գ. Հարությունյանը վերջինիս պարգևատրեց Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի ոսկե մեդալով:

**ԱԼԺԻՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ՀՀ ՍԳ-ՈՒՄ**

ՀՀ նորընտիր Նախագահ Ս. Սարգսյանի հանդիսավոր երդման եւ պաշտոնի ստանձնման արարողությանը մասնակցելու առիթով Հայաստանում գտնվող Ալժիրի Նախագահի հատուկ ներկայացուցիչ, Ալժիրի սահմանադրական խորհրդի նախագահ Թայեբ Բելախը **ապրիլի 10-ին** այցելեց ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Պարոն Հարությունյանը հյուրին ծանոթացրեց Սահմանադրական դատարանի գործունեությանն ու միջազգային կապերին:

Մտքեր փոխանակվեցին սահմանադրական արդարադատության բնագավառում երկու մարմինների հետագա համագործակցության, տեղեկատվությունների փոխանակման եւ փոխգործակցության այլ հարցերի շուրջ:

Երկկողմանի կապերի զարգացման շրջանակներում պարոն Բելախը Գ. Հարությունյանին հրավիրեց այցելել Ալժիր:

Արժարժվեցին նաեւ հետագա համագործակցության հետ կապված մի շարք հարցեր:

Ապրիլի 17-ին՝ Կարեն Դեմիրճյանի ծննդյան օրը, ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն այցելեց Պանթեոն, հարանքի տուրք մատուցեց Կարեն Դեմիրճյանի հիշատակին:

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

**ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀ
Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ՝
ՊԱՏՎԱՎՈՐ ԳՈԿՏՈՐ**

Պաշտոնական այցով Ռուսաստանի Դաշնությունում գտնվող ՀՀ սահմանադրական դատարանի պատվիրակության ղեկավար, ՀՀ ՍԳ նախագահ Գ. Հարությունյանը հրավիրվեց ՌԴ նախագահին կից

պետական ծառայության եւ ժողովրդական տնտեսության ռուսական ակադեմիայի հյուսիս-արեւմտյան ինստիտուտ, ուր հանդես եկավ «**Փոխակերպվող սահմանադրականության իրական դեմքը**» թեմայով դասախոսությամբ:

Պարոն Հարությունյանին շնորհվեց ինստիտուտի պատվավոր դոկտորի կոչում:

**ԻԻՀ ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԱՏԱԽԱԶԸ
ՀՀ ՄԳ-ՈՒՄ**

Աշխատանքային այցով Հայաստանում գտնվող Իրանի Իսլամական Հանրապետության գլխավոր դատախազ Դոլամհոսեյն Մոհսեն Էժեհի գլխավորած պատվիրակությունը **ապրիլի 30-ին** այցելեց ՀՀ սահմանադրական դատարան:

Ընդունելով հյուրերին, ՀՀ ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանը ծա-

նոթացրեց դատարանում տարվող աշխատանքներին: Իր հերթին ԻԻՀ գլխավոր դատախազը ներկայացրեց իրենց երկրի դատաիրավական ոլորտում գործող համակարգը:

Երկուստեք քննարկեցին երկու երկրների միջև դատաիրավական ոլորտում համագործակցության հետագա զարգացման հետ կապված մի շարք խնդիրներ:

ՄԳ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 12.04.2013 թ.
Դասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ փեղեկագիրը ՀՀ
քառօրյա գույնի որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
սարկոմիստությունների արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*

Вестник Конституционного Суда Республики Армения N 2(68) 2013
Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Armenia N 2(68) 2013
Bulletin de la Cour constitutionnelle de la République d'Arménie. N 2(68) 2013